

VELKAJÄRJESTELYN ESTEET

JA VELKAJÄRJESTELYN MYÖNTÄMINEN ESTEESTÄ HUOLIMATTA

Elisa Huotari
Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Maisteritutkielma
Prosessioikeus
Syksy 2014

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Velkajärjestelyn esteet ja velkajärjestelyn myöntäminen esteestä huolimatta

Tekijä: Elisa Huotari

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Prosessioikeus

Työn laji: Tutkielma

Sivumäärä: IX + 75

Vuosi: 2014

Tiivistelmä:

Velkajärjestelyyn oikeutettuja ovat kaikki edellytykset täyttävät velalliset, jollei ole olemassa esteperustetta. Velkajärjestely on velallisen kaikkiin velkoihin kohdistuva insolvenssimenettely. Menettelyn taustalla on ajatus velallisen kokonaisvelkatilanteen eheyttämisestä, rehabilitaatiosta. Velkajärjestely on vielä tällä hetkellä kansallista menettelyä, mutta EU:ssa on ollut esillä sääntelyn yhtenäistäminen yksityishenkilön maksukyvyttömyystilanteiden ratkaisemista varten. Menettelyllisesti velkajärjestely on enimmälti dispositiivista.

Kuitenkin velkajärjestelyyn pääsy voi estyä, jos on olemassa jokin lain mukaisista esteperusteista. Esteperusteet kuvaavat velkaantumisen moitittavuutta ja niillä pyritään estämään yhteiskunta- ja maksumoraalin vastaisesti velkaantuneiden pääsy menettelyn piiriin. Este voi olla itse velan perusteeseen liittyvä syy tai se voi perustua velallisen omaan toimintaan. Joidenkin esteiden olemassaolo on havaittavissa helpommin. Toisissa taas joudutaan käyttämään tapauskohtaista harkintaa.

Joskus kuitenkin on katsottu kohtuulliseksi se, että lähtökohtaisesti moitittavassa menettelyssä velkaantunut velallinen pääsee velkajärjestelyyn. Näissä tilanteissa sovelletaan velkajärjestelylain mukaisia painavia syitä myöntää velkajärjestely esteestä huolimatta. Painavat syyt liittyvät velkaantumisesta kuluneeseen aikaan, menettelyn merkitykseen asian osapuolille sekä velallisen toimintaan ja muihin olosuhteisiin. Kuitenkin viimekädessä painavien syiden soveltaminen velkajärjestelyn myöntämisessä tulee perustua tapauskohtaiseen kokonaisharkintaan.

Velallisen oikeusturvan kannalta ongelmallista on se, että esteperusteiden ja painavien syiden arviointi perustuu tapauskohtaiseen harkintaan. Näin velallinen ei voi välttämättä arvioida tapauksensa lopputulosta ennalta. Tästä syystä on tärkeä etsiä suuntaviivoja harkinnalle korkeimman oikeuden ennakkotapauksista sekä muusta oikeuskäytännöstä.

Avainsanat: velkajärjestelyn este, esteperuste, painavat syyt

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön: X.

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi: X.

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi: X.

(Vain Lappia koskevat)

Sisällysluettelo

LÄHTEET.....	VI
LYHENTEET.....	X
1 JOHDANTO.....	1
1.1 TUTKIMUSAIHEESTA	1
1.2 TYÖN TAVOITE JA KULKU.....	2
2 VELKAJÄRJESTELYSTÄ.....	4
2.1 YLEISESTI	4
2.2 REHABILITAATIO TAUSTALLA VAIKUTTAVANA TEKIJÄNÄ	6
2.3 TUOMIOISTUINKÄSITTELYN DISPOSITIIVISUUS JA INDISPOSITIIVISUUS ESTEIDEN JA PAINAVIEN SYIDEN OSALTA.....	7
2.4 YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELY ULKOMAILLA.....	9
3 VELKAJÄRJESTELYN ESTEET	12
3.1 ESTEPERUSTEET JA NIIDEN JAKO RYHMIIN.....	12
3.1.1 <i>Velkaantuminen moitittavaa .....</i>	<i>14</i>
3.1.2 <i>Velallisen toiminta velkaantumisen jälkeen moitittavaa .....</i>	<i>15</i>
3.1.3 <i>Velallisen aikaisempi toiminta.....</i>	<i>19</i>
4 ESTEPERUSTEIDEN ARVIOINTI	20
4.1 RIKOSPERUSTEINEN VELKA	20
4.2 MOITITTAVA MENETTELY ELINKEINOTOIMINNASSA.....	21
4.3 TALOUDELLISEN ASEMAN TARKOITUKSELLINEN HEIKENTÄMINEN JA VELKOJEN SUOSINTA.....	25
4.4 MOITITTAVA MENETTELY ULOSOTOSSA JA VELANOTOSSA.....	26
4.5 ILMEISEN KEVYTMIELINEN VELKAANTUMINEN	28
4.5.1 <i>Velkojen takaaminen ja vakuuksien arvon aleneminen .....</i>	<i>28</i>
4.5.2 <i>Ylivelkaantuminen .....</i>	<i>33</i>

4.5.3	<i>Velkaantuminen vanhan ja uuden hakemuksen välillä</i>	35
4.5.4	<i>Velallisen henkilökohtaiset olosuhteet</i>	36
4.5.5	<i>Toiminta elinkeinotoiminnassa</i>	38
4.5.6	<i>län merkitys</i>	40
4.5.7	<i>Luotonantajien vastuu</i>	41
4.6	MOITITTAVA MENETTELY VELKAJÄRJESTELYMENETTELYSSÄ	42
5	VELKAJÄRJESTELYN MYÖNTÄMINEN ESTEESTÄ HUOLIMATTA	43
5.1	ERITYISET VASTASYYT EDELSIVÄT PAINAVIA SYITÄ	43
5.2	VELKAANTUMISESTA KULUNUT AIKA	45
5.3	VELALLISEN TOIMINTA JA OLOSUHTEET	45
5.4	VELKAJÄRJESTELYN MERKITYS ASIANOSAISILLE	46
5.5	RATKAISUN PERUSTUMINEN KOKONAISHARKINTAAN	47
6	PAINAVIEN SYIDEN ARVIOINTI	49
6.1	PITKÄ AIKA	49
6.2	VELALLISEN TOIMINTA JA OLOSUHTEET	51
6.3	MENETTELYN MERKITYS VELALLISELLE JA VELKOJILLE	55
	<i>Merkitys velalliselle</i>	55
	<i>Merkitys velkojille</i>	57
6.4	YHTEENVETO PAINAVISTA SYISTÄ	58
7	ESTEIDEN JA PAINAVIEN SYIDEN VÄLISESTÄ SUHTEESTA	60
7.1	VJL 10 §:N JA 10 A §:N OSITTAINEN PÄÄLLEKKÄISYYS	60
7.2	PUNNINTA ESTEPERUSTEEN OLEMASSAOLON JA MYÖNTÄMISEN ESTEESTÄ HUOLIMATTA VÄLILLÄ	61
8	MUUTOKSEN TUULET	63
8.1	VELKAJÄRJESTELYN ESTEET	63
8.2	PAINAVAT SYYT	65

9	JOHTOPÄÄTÖKSET	68
10	POHDINTA	74

Lähteet

Kirjallisuus

Koskelo, Pauliine ja Lehtimäki, Liisa. Yksityishenkilön velkajärjestely. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1997.

Koskinen, Seppo. Elinkeinonharjoittajat ja velkajärjestely. Oikeustieto 3/1996. s.8-10.

Koulu, Risto ja Lindfors, Heidi. Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Lapin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki. 2010.

Koulu, Risto ja Lindfors, Heidi. Maksukyvyttömyys – Yritys velkojana ja velallisena. Lakimiesliiton kustannus. Edita Prima. 2010.

Lindfors, Heidi. KKO 2006:47 Velkajärjestelyn myöntämisen este ja painavien vastasyiden arviointi. Teoksessa: KKO:n ratkaisut kommentein 2006:I. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki. 2006.

Linna, Tuula. Cross-Border Debt Adjustment–Open Questions in European Insolvency Proceedings. International insolvency Review 2014 Volume 23, Issue 1. s.20-39.

Linna, Tuula. Euroopan unionin tuomioistuimen tuomio C-461/11 asiassa Radziejewski (8.11.2012) – Yksityishenkilön velkajärjestely hiertää eurooppalaisessa insolvenssioikeudessa. Lakimies 4/2013. s. 790-793.

Linna, Tuula. Kohti aikuisuutta velkareppu selässä. Defensor Legis 2/2014. s. 269-274.

Linna, Tuula. Oikeuspoliittisia silmäyksiä insolvenssioikeuteen. Oikeus 1/2013. s. 92-101.

Linna Tuula. Velkajärjestelyn kesto ja rehabilitaatio. Lakimies 4/2011. s. 666-689.

Niemi, Johanna. Liian pieni pelastettavaksi? Yksityishenkilö maksukyvyttömyyskriisissä. Teoksessa: Varallisuus, vakuudet ja velkojat. Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952 - 9/6 – 2012. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. 2012. s.285-304.

Niemi, Johanna. Yksityishenkilön maksukyvyttömyys eurooppalaisena ongelmana. Teoksessa: Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä, juhla kirja Risto Koulu 60 vuotta. Edita Prima Oy. 2009. s. 479-488.

Niemi Johanna. Yksityishenkilön velkajärjestely. Teoksessa: Insolvenssioikeus. Muut kirjoittajat: R. Koulu, E. Havansi, E. Korkea-aho & H. Lindfors. WSOYpro. Helsinki. 2009.

Oikeusministeriö. Mietintöjä ja lausuntoja 11/2011. Velkajärjestelyn uudistaminen. Oikeusministeriö. Helsinki. 2011.

Oikeusministeriö. Mietintöjä ja lausuntoja 59/2013. Velkajärjestelylain tarkistaminen. Oikeusministeriö. Helsinki. 2013.

Oikeusministeriö. Mietintöjä ja lausuntoja 28/2014. Velkajärjestelylain tarkistaminen. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriö. Helsinki. 2014.

Palomäki, Petteri. Velkajärjestelyasian dispositiivisuudesta. Lakimies 8/1996. s. 1204-1216.

Rinta-Hoiska, Jatta. Velkajärjestelyyn pääsy ja velkojasuoja. EDILEX Edita Publishing Oy. 2011.

Rovaniemen hovioikeuspiiri. Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2003. Juttujen hallinnointi (case-management) velkajärjestelyasioissa. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi. 2003.

Tammi-Salminen, Eva. Velkaantumisesta kulunut aika painavana syynä velkajärjestelyn myöntämiselle (KKO 2011:9). Oikeustieto 3/2011. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. s. 8-10.

Tammi-Salminen, Eva. Velkajärjestelylain 10 a §:n painavat syyt korkeimman oikeuden uudemmassa käytännössä ja lain uudistaminen. Lakimies 2/2013. s. 192-214.

Tammi-Salminen, Eva. Yleinen maksumoraali ja velkajärjestelyn myöntäminen – velkajärjestelylain 10 a §:n painavat syyt KKO:n käytännössä. Lakimies 1/2007. s. 96-132.

Uitto, Tero. Ilmeisen kevytmielisestä velkaantumisesta piittaamattomuuteen. Teoksessa: Varallisuus, vakuudet ja velkojat. Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952 - 9/6 – 2012. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. 2012.

Uitto, Tero. Velkajärjestely. Tekijä ja Kiinteistöalan Kustannus Oy. Kolofon Baltic. 2010.

Virallislähteet

Kuluttajansuojalaki 38/1978

Laki liiketoimintakiellosta 1059/1985

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993

Perintökaari 40/1965

Ulosottokaari 705/2007

HE 183/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.

HE 180/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamiseksi.

HE 98/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta.

HE 52/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 30 §:n muuttamisesta.

HE 83/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

KOM(2012) 744. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi maksukyvyttömyysmenettelyistä annetun neuvoston asetuksen (EY) n:o 1346/2000 muuttamiseksi.

LA 27/2001 vp. Lakialoite: Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta.

LaVM 12/2014 vp. Lakivaliokunnan mietintö 12/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

OM 1789/2012. Oikeusministeriön muistio ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi maksukyvyttömyysmenettelyistä annetun neuvoston asetuksen (EY) n:o 1346/2000 muuttamiseksi.

Oikeustapaukset

KKO 1995:15

KKO 1995:16

KKO 1995:17

KKO 1995:18

KKO 1995:22

KKO 1995:112

KKO 1995:158

KKO 1995:190

KKO 1997:15

KKO 1997:45

KKO 1997:100

KKO 1997:142

KKO 1998:37

KKO 1998:62

KKO 1998:71

KKO 2000:84

KKO 2001:21

KKO 2001:99

KKO 2004:108

KKO 2006:34

KKO 2006:47

KKO 2011:9

KKO 2011:76

KKO 2012:42

Helsingin HO 1995 1106

Itä-Suomen HO 2010 1261

Vaasan HO 1993 1609

Vaasan HO 1993 1616

Vaasan HO 1993 1970

Vaasan HO 1994 550

Vaasan HO 1994 1442

Lyhenteet

DL	Defensor Legis
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
KSL	Kuluttajansuojalaki 38/1978
LA	Lakialoite
LM	Lakimies
OMML	Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja
PK	Perintökaari 40/1965
UK	Ulosottokaari 705/2007
VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheesta

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä tuli voimaan vuonna 1993. Säättämisen taustalla oli 1990-luvun lama ja sen seurauksena velkaantuneiden yksityishenkilöiden suuri määrä. Yksityishenkilön velkajärjestely on toinen modernin luottoyhteiskuntamme rehabilitaatioon pyrkivistä insolvenssimenettelyistä. Yrityssaneerauksen keskittyy nimensä mukaan yritystoimintaan kun taas yksityishenkilön velkajärjestelyn kohteena ovat luonnolliset henkilöt.

Uusimpien lakimuutosten myötä menettelyyn pääsy on helpottunut ja itse menettely keventynyt. Vuonna 2003 tehdyssä lakimuutoksessa mahdollistettiin velkajärjestelyn myöntäminen painavin syin esteperusteesta huolimatta. Näin avattiin velkajärjestelyyn pääsyn mahdollisuus sellaisille velallisille, joiden ei lähtökohtaisesti katsottu moraalisesti sitä ansaitsevan. Vuonna 2010 puolestaan velkajärjestelyn kestoa perustilanteessa alennettiin viidestä vuodesta kolmeen vuoteen. Oikeusministeriön vuonna 2013 julkaisemassa esityksessä on huomiota kiinnitetty elinkeino- ja ammatinharjoittajien, työttömien ja erityisesti nuorten työttömien velkajärjestelyyn pääsemisen helpottamiseen.

Velkajärjestelyyn pääseminen on nykyisin mahdollista lähtökohtaisesti moitteenvaraisesta velkaantumisesta huolimatta. Kuitenkin sekä itse esteperusteiden että niistä poikkeamisen mahdollistavien painavien syiden monitulkintaisuus on ongelmallista ja mahdollistaa suuren vaihtelun käytännön tilanteiden arvioinnissa. Lisäksi yhteiskunnallinen muutos luottoihin suhtautumisessa on aiheuttanut sen, ettei aikaisempia tuomioistuimen tulkintoja voi suoraan sellaisenaan käyttää uusien ratkaisujen ohjenuorina. Esimerkiksi eniten käytetyn esteperusteen, ilmeisen kevytmielisen velkaantumisen, arvioinnissa käytetty keskivertokansalaisen velkaantumisen kevytmielisyyden kynnyks on laskenut pikavippien ja ellostilien aikakaudella. Ihmisillä on nykyään usein velkaa ja negatiiviset asenteet ovat lieventyneet niitä kohtaan, jotka eivät hallitse velkatilannettaan.

Niin esteperusteiden olemassaolon kuin painavien perusteiden arviointi on tapauskohtaisen harkinnan varassa. Kuitenkin velallisen oikeusturvalle on erittäin tärkeää, että velkajärjestelyyn pääseminen on suurella varmuudella ennakoitavissa jo menettelyyn hakeutuessa. Jossain tapauksessa esteperusteen olemassaolo voi olla helpostikin arvioitavissa. Painavien perusteiden osalta ennakointi on vaikeaa. Vaikka painavan perusteen

katsotaan olevan olemassa, sen painoarvo suhteessa esteperusteeseen vaihtelee. Jos esteperuste on tarpeeksi moitittava, vakavakaan painava peruste ei mahdollista velkajärjestelyyn pääsyä.

Velkajärjestelyä tarkastellessa tulee huomioida se, että menettelyssä on vähintään kaksi osapuolta. Velallinen, joka hakeutuu menettelyyn tulevaisuus ja velkataakasta vapautuminen mielessään ja velkoja, joka näkee menettelyn osaltaan ehkä negatiivisempänä instituutiona. Velkojallekin menettely voi toki olla positiivinen velkojen pääomien ja korkosaatavien leikkaamisesta huolimatta, koska ilman velkajärjestelymenettelyä velallinen ei välttämättä voisi maksaa velkaansa edes sitä vähää määrää, mikä menettelyssä kertyy. Lisäksi nykyaikana on nostettu esiin velkojan vastuu luotonantajana. Liian löyhin perustein velkoja myöntävän velkojan on jopa tietyllä tapaa hyväksyttävää joutua kärsimään luottotappiota. Velkajärjestelyssä on kyse osapuolen välisten oikeuksien tasapainoilusta. Lisäksi huomioon otettavana ovat ylivelkaantumisen vaikutukset yhteiskunnalle.

Lähtökohtaisesti velkajärjestely on dispositiivista menettelyä. Tuomioistuin tutkii lähinnä vain väitteenvaraisesti, onko esteperustetta olemassa ja onko painavia perusteita myöntää menettely esteestä huolimatta. Kuitenkin yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi velkajärjestelyn myöntämistä ei voi jättää kokonaan asianosaisten väitteiden varaan, vaan osittain tuomioistuimen tulee tutkia velkajärjestelyn esteet omastakin aloitteestaan. Menettely on siis tosiasiaa vain osittain indispositiivista. On kuitenkin pitkälti vakiintumatonta, kuinka syvälle ulottuu tuomioistuimen tutkiva rooli.

1.2 Työn tavoite ja kulku

Tässä työssä perehdytään velkajärjestelyn esteisiin ja velkajärjestelyn myöntämiseen lain mukaisesta esteestä huolimatta. Keskiössä ovat velkajärjestelylain 10 §:n mukaiset esteperusteet ja 10 a §, jossa on mahdollistettu velkajärjestelyn myöntäminen esteestä huolimatta painavilla perusteilla. Velkajärjestelyn estyminen on mahdollista myös VJL 9 a §:n mukaisesti väliaikaisesta syystä, mutta tämä rajataan työstä pois ja ohitetaan vain lyhyellä maininnalla.

Työn tavoitteena on selvittää VJL 10 § ja 10 a §:n soveltamista käytännössä. Näkökulmina ovat esteen olemassaolon ja merkityksen arviointi, painavan perusteen soveltaminen eri tilanteissa sekä tuomioistuimen rooli pykälää sovellettaessa. Tarkoituksena on hahmottaa mahdollista yhdenmukaista soveltamiskäytäntöä esteiden ja painavien perusteiden osalta sekä selvittää tuomioistuimen roolia eri tilanteissa. Tavoite on tutkia

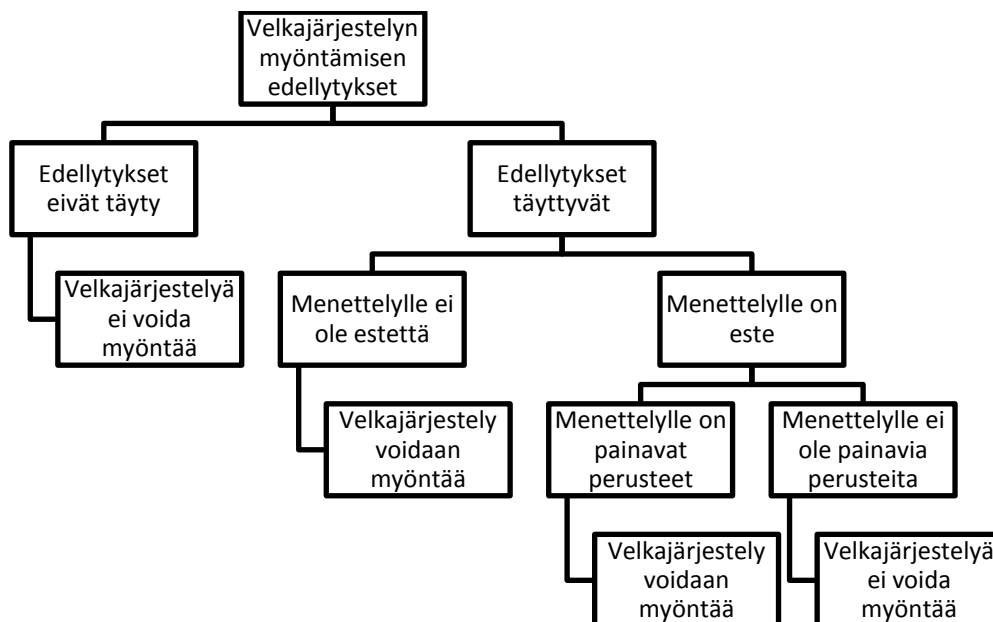
ratkaisujen ikä huomioon ottaen olemassa olevaa oikeuskäytäntöä ja lisäksi pohtia kriittisesti sen sovellettavuutta nykypäivään.

Aluksi esitellään pääpiirteissään velkajärjestelymenettely, käsitellään nimenomaan esteperusteiden käsittelyn dispositiivisuutta tuomioistuimen näkökulmasta sekä tutkitaan velkajärjestelymenettelyn taustalla olevaa ajatusta rehabilitaatiosta. Näkökulmaa otetaan myös velkajärjestelyyn kansainvälisenä ilmiönä. Sitten siirrytään itse asiaan. Seuraavissa kappaleissa työssä kuvataan lain mukaiset esteperusteet. Sitten siirrytään syvemmin aiheeseen ja pyritään avaamaan esteperusteiden olemassaolon arviointia oikeuskäytännön sekä asiantuntijakirjoittelun pohjalta. Seuraavaksi käydään läpi painavat syyt ja paneudutaan niiden oikeudelliseen arviointiin. Viimemetreillä otetaan vielä silmäys tuleviin muutoksiin. Tätä työtä kirjoitettaessa annettiin hallituksen esitys koskien VJL 10 §:n ja 10 a §:n muuttamista ja se hyväksyttiin juuri ennen työn palauttamista. Muutokset otetaan esille omassa kappaleessaan sekä yhdistetään työn tuloksiin yhteenvedossa. Lopuksi pyritään summaamaan löytyneet pääsäännöt ja johdonmukaisuudet yhteen.

2 VELKAJÄRJESTELYSTÄ

2.1 Yleisesti

Yksityishenkilön velkajärjestely on menettely, joka tähtää velallisen taloudellisen tilanteen korjaamiseen eli rehabilitaatioon (VJL 1 §). Menettely koskee kaikkia velallisen velkoja, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn aloittamista.¹ Näin ollen menettely on kokonaisvaltainen insolvenssimenettely, toisin kuin ulosotto, joka on lähtökohtaisesti yksittäiseen velkaan kohdistuvaa menettelyä. Yksityishenkilön velkajärjestelyllä pyritään kaikkien velkojen hoitamiseen kerralla ja velallisen taloudellisen tilanteen palauttamiseen velattomaan tilaan. Näin velallinen voi aloittaa uudestaan toimintakykyisenä tyhjältä pöydältä. Velkajärjestelyyn pääsemistä voidaan kuvata seuraavalla porrasmallilla:

Päästäkseen velkajärjestelyyn velallisen tulee täyttää VJL 9 §:n mukaiset edellytykset. Velallisen tulee olla maksukyvytön ja maksukyvyttömyyden tulee johtua sairaudesta, työkyvyttömyydestä tai muusta olosuhteesta ilman velallisen omaa myötävaikutusta. Vaihtoehtoisesti velkajärjestelylle tulee olla muuten painavat perusteet huomioon ottaen velkojen määrä suhteessa velallisen maksukykyyn. Molemmissa tapauksissa velallisen ei myöskään tule pystyä kohtuullisella toiminnalla parantamaan maksukykyään. Velkajärjestely on viimesijainen keino velallisen taloudellisen tilan parantamiseen.

¹ Ks. *Uitto* 2010 s. 17.

Jos edellytykset täyttyvät, tulee ennen myöntämistä tarkastaa, ettei käsillä ole VJL 10 §:n mukaisia esteitä. Lähtökohtaisesti yhdenkin esteperusteen olemassaolo estää velkajärjestelymenettelyn. Velkajärjestely voidaan kuitenkin myöntää esteperusteen olemassaolosta huolimatta, jos on olemassa VJL 10 a §:n mukainen painava syy. Tällöin kuitenkin maksuohjelman kesto on tavallisen kolmen vuoden sijasta viisi vuotta (VJL 30.4 §). Koska esteperusteet ovat moitittavuudeltaan erilaisia, vaihtelevat painavien perusteiden kriteerit käsillä olevien esteperusteiden mukaan.

Velkajärjestely voi estyä myös siksi, että velallinen on maksukyvytön tai hänen maksuvaransa olisi hyvin pieni väliaikaiseksi katsotun syyn vuoksi (VJL 9 a §). Maksuvaran suuruutta mitatessa vertailun kohteeksi otetaan se tulotaso, joka velallisella olisi työelämässä ollessaan. Säännös väliaikaisesta esteestä koskee lähinnä opiskelijoita ja työttömiä, mutta myös kotonaan lapsia hoitavia vanhempia ja osa-aikatyötä vapaaehtoisesti tekeviä. Työttömyystilanteissa arvioitavaksi tulee se, voidaanko tilaa pitää väliaikaisena. Työttömyyden kestoon kiinnitetään arvioinnissa erityisesti huomiota. Yleensä kahden vuoden työttömyyttä ei enää voida pitää väliaikaisena, paitsi jos velallisen on suhteellisen nuori ja koulutettu.²

VJL 9 §:ään ehdotettiin työryhmämietinnössä muutosta. Nuoruutta koskevassa uudistuksessa halutaan suhtautua ymmärtäväisemmin velkaantumisen moitittavuuteen nuorten kohdalla. Nuorten velkaantuminen ja siitä johtuva syrjäytyminen on noussut yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, mutta nuorten pääsy velkajärjestelyyn on nykyisin hyvinkin vaikeaa. Tämä johtuu siitä, että nuoren velallisen kohdalla maksukyvyttömyys johtuu yleensä väliaikaisesta syystä.³ Väliaikaisen esteen osalta pitkäaikaisen työttömyyden arvioinnin osalta pitkäaikaisuuden kynnystä tulisi laskea, kun kyseessä on työtön nuori. Esityksessä on ehdotettu, että alle 25-vuotiaan velallisen kohdalla työttömyys ei olisi enää este, jos se on kestänyt yli 9 kuukautta.⁴ Suhtautuminen nuorten ja työttömien pääsyn helpottamiseen oli pääosin myönteistä. Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen nähtiin tärkeänä. Osa lausujista piti hyvänä kiinteiden ikä- ja aikarajojen asettamista, mutta osa taas hankalina. Useissa lausunnoissa ilmaistiin huoli nuorille asetetun aikarajan passivoivasta vaikutuksesta.⁵

Mietintö ei sellaisenaan mennyt läpi, mutta jotain lievennyksiä väliaikaisen esteen osalta säädettiin. Uudessa voimaantulevassa laissa työttömyyttä ei katsota väliaikaiseksi, jos se on yhtäjaksoisesti kestänyt yli 18

---

² HE 180/1996 vp s. 19-20.

³ OML 59/2013 s. 30, ks. *Linna* DL 2014 s. 271.

⁴ OML 59/2013 s. 32, 54, 55, ks. *Linna* DL 2014 s. 271.

⁵ OML 28/2014 s. 24.

kuukautta.⁶ Aikaisemmin oikeuskäytännössä muodostunutta kahden vuoden rajaa on noudatettu hyvin kaavamaisesti siten, että velkajärjestely on estynyt, vaikka kahden vuoden rajan ylittyminen on jäänyt hyvin vähästä kiinni.⁷ Yleensä velkaongelmat vain pahenevat ajan myötä. Kaksi vuotta kestänyt työttömyys tuntuu velalliselta hyvin pitkältä ja passivoivalta ajanjaksolta. Toisaalta velkajärjestelyyn ei ole hyväksyttävää päästä heti työttömyydestä huolimatta ja voisi johtaa menettelyn väärinkäytöksiin. Rajan laskeminen puoleentoista vuoteen katsottiin esityksessä kohtuulliseksi ajaksi sekä velallisen että velkojien kannalta.⁸

2.2 Rehabilitaatio taustalla vaikuttavana tekijänä

Maksukyvyttömyyden aiheuttaman taloudellis-yhteiskunnallisen ongelman ratkaisuun on kaksi kilpailevaa mallia. Likvidaatio eli rahaksi muuttaminen merkitsee sitä, että velallisen omaisuus muutetaan rahaksi ja velkojat saavat välittömästi suorituksensa. Konkurssi on likvidaatiomenetelmä. Rehabilitaatio on nimensä mukaisesti eheyttämistä. Velallisen velkoja pienennetään vastaamaan velallisen maksukykyä. Näin velallinen suoriutuu velkavastuustaan ja säilyttää samalla omaisuutensa.⁹

Pulma rehabilitaatioissa on se, että liian helposti menettelyyn pääseminen vaarantaa yleisen maksumoraalin. Siksi lähtökohtaisesti menettelyn tulee olla mahdollinen vain sen ansaitsevalle. Merkitystä annetaan paljon velallisen käyttäytymiselle velkaa otettaessa ja sitä takaisin maksettaessa. Yksityishenkilön velkajärjestelyssä tämä moraalinen logiikka toteutuu kaikista puhtaimmin.¹⁰

Rehabilitaatio on likvidaatiota tuoreempi menettely. Suomessakin rehabilitaation idean sisältävä moderni insolvenssioikeus sai alkunsa vasta 1990-luvun lamasta. Keskeinen kehitykseen johtanut oivallus oli se, että velallisen ja velkojan välisen ongelman lisäksi ylivelkaantuminen on ongelma yhteiskunnalle ja koko talousjärjestelmälle.¹¹ Kokemusperäisesti on todettu, että ylivelkaantunut velallinen ajautuu pois paitsi luotonsaannin piiristä myös asunto- ja työmarkkinoilta. Rehabilitaatiolla pyritään palauttamaan tai ainakin elvyttämään velallisen aktiivisuutta. Ideana on lieventää niitä kielteisiä vaikutuksia, joita insolvenssimenettelyllä

---

⁶ LaVM 12/2014 vp s.9.

⁷ HE 83/2014 s. 51.

⁸ HE 83/2014 s. 28.

⁹ Koulumäki – Lindfors Edita Prime 2010 s. 29-30.

¹⁰ Koulumäki – Lindfors Edita Prime 2010 s. 33-34.

¹¹ Koulumäki – Lindfors Edita Prime 2010 s. 34.

on aina velallista kohtaan.¹² Ilman velkajärjestelyä osa velallisista olisi selvästi vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta.¹³

Vaikka tavoite on pelastaa ylivelkaantunut henkilö velkakuopasta, ei valtion ole hyväksyttävää tukea häntä suoraan rahallisesti. Moraalisesti tämä ei vain ole oikein. Kuitenkin epäsuoraa tukea annetaan esimerkiksi ilmaisen velkaneuvonnan muodossa. Yksi velkajärjestelyä puoltava seikka on se, että muuten yhteiskunnan varoja käytetään epäsuorasti yksityisten velkojen maksuun. Jos esimerkiksi ylivelkaantuneen henkilön palkasta ulosmitataan enimmäismäärä eikä velallinen siksi pysty pitämään huolta perheensä elatuksesta, saa perhe toimeentulotukea. Näin valtio tosiasiallisesti rahoittaa velallisen velkojen lyhentämisen. Tästä syystä yksityishenkilön velkajärjestely on yhteiskunnankin talouden kannalta kannattava menettely.¹⁴

Rehabilitaation kannalta on hyvin tärkeää, että velkajärjestelymenettelyssä olevien velallisten on kannustavaa edetä elämässään. Kuitenkaan nykyinen järjestelmä ei välttämättä näin tee. Jos velkajärjestely myönnetään niin sanotulla nollaohjelmalla eli viiden vuoden kestoisena ilman maksuvelvollisuutta, työllistyminen menettelyn aikana luo maksuvelvollisuuden muttei lyhennä velkajärjestelyn kestoja. Tällöin työllistymiselle ei välttämättä muodostu mitään rahallista hyötyä ja näin ollen työllistymisen kannustavuus laskee. Rehabilitaation ja yhteiskunnallisen aktivoimisen kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että velallisen aktivoitumiselle olisi tarjolla joku ”porkkana”.¹⁵

2.3 Tuomioistuinkäsittelyn dispositiivisuus ja indispositiivisuus esteiden ja painavien syiden osalta

Velkajärjestely on menettelynä sekä dispositiivista että indispositiivista. Edellytykset lukeutuvat menettelyn indispositiivisiin seikkoihin, eli nämä tuomioistuimen on tutkittava itsenäisesti. Esteperusteeseen ja painavaan syyhyn vetoaminen ovat lähtökohtaisesti dispositiivisia eli väitteenvaraisia. Viran puolesta esteinä voidaan ottaa huomioon lähinnä vain menettelyä koskevat laiminlyönnit.¹⁶

Esteväitteiden tutkittavaksi saattaminen edellyttää siis lähtökohtaisesti velkojen aloitetta. Tämä puoltaa velkojen kuulemista ennen velkajärjestelyn aloituspäätöksen tekemistä. Lausuttaminen ennen aloituspäätöstä voidaan kuitenkin prosessiekonomisista syistä rajoittaa suurimpiin velkoihin, koska kaikkia velkoja kuullaan

---

¹² Koulumäki – Lindfors Helsinki 2010 s. 56.

¹³ Linna Oikeus 2013 s. 98.

¹⁴ Niemi 2012 s. 291.

¹⁵ Ks. Linna Oikeus 2013 s. 98.

¹⁶ Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2003 s. 45-46.

kuitenkin viimeistään selvittäjän toimesta.¹⁷ Jos hakemus on tulossa esteväitteen johdosta hylätyksi, tulee asiassa järjestää istunto ja näin antaa velalliselle mahdollisuus tulla kuulluksi.¹⁸

Muun selvityksen hankkimiseen esteperusteista tulee suhtautua pidättyväisesti. Oikeudenkäyntiaineiston hankkiminen dispositiivisista kysymyksistä kun on asianosaisten asia.¹⁹ Jos velkoja on esittänyt väitteen esteperusteen olemassaolosta, on velalliselle varattava tilaisuus vastata ja esittää mahdollisia painavia syitä. Näin ollen tuomioistuin ei voi tutkia painavien syidenkään olemassaoloa ilman, että velallinen vetoaa niihin. Kuitenkin jos velallinen vetoaa painaviin syihin ja ne eivät ole aivan ilmeisiä, on tuomioistuimen syytä järjestää istunto niiden selvittämiseksi.²⁰

Korkeimman oikeuden on ratkaisussa 1998:62 kuitenkin katsonut, että tuomioistuin on voinut ottaa omasta aloitteestaan ottaa ratkaistavakseen kysymyksen velkaantumisen kevytmieleisyydestä. Tapauksessa toinen velallinen oli ilmoittanut, ettei heidän tiedossaan ole mitään estettä ja toinen oli ilmoittanut, ettei lausu asiassa vielä tässä vaiheessa mitään. Tuomioistuimen tulee ratkaisun mukaan kuitenkin varata velalliselle tilaisuus lausua esteperusteesta sekä mahdollisista painavista syistä. Ottaessaan esteen huomioon omasta aloitteestaan tulee tuomioistuimen huolehtia, ettei ratkaisu tältä osin ole hakijalle yllättävä.

VJL 53 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimella on mahdollisuus hankkia omasta aloitteestaan selvitystä esteiden olemassaolosta. *Palomäen* mukaan tämän selvityksen hankkiminen olisi kuitenkin syytä jättää tilanteisiin, jossa velkoja on tehnyt väitteen, jonka tutkiminen edellyttää selvityksen hankkimista.²¹ Hänen ajatuksenaan on, että koska velkasuhteet ovat vahvasti dispositiivisia, tulee velkojen suostumuksella (tai passiivisuuden vuoksi) velkajärjestely aloittaa, vaikka este olisi olemassa. Tämä lisää myös oikeusvarmuutta, koska voidaan ennustaa, että jolleivät velkojat lausu jotain, menettely aloitetaan. *Palomäen* mukaan hakemusta ei myöskään tulisi yleensä hylätä viran puolesta ilman velkojan tekemää väitettä. Kuitenkin hänen mukaansa hakemuksen hylkääminen esteen vuoksi on mahdollista, jos esteen olemassaolo on täysin selvää.²² Osa esteperusteista on niin ilmeisiä, että niitä ei voi jättää niitä huomiotta, jos tuomioistuimella on niistä tieto. Esimerkiksi aikaisempi myönnetty velkajärjestely on tällainen.

---

¹⁷ Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2003 s. 41-42.

¹⁸ Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2003 s. 44.

¹⁹ Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2003 s. 42.

²⁰ Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2003 s. 46.

²¹ *Palomäki* 1996 s. 1211

²² *Palomäki* 1996 s. 1215

Velkajärjestelymenettelyssä tulee ottaa huomioon dispositiivisuuden vastapainona menettelyn yhteiskunnallinen merkitys. Velkasuhteet ovat vahvasti dispositiivisia oikeussuhteita. Velkoja voi halutessaan olla perimättä velkaansa. Velkajärjestelyn esteiden tausta-ajatuksena taas on estää yhteiskunta- ja maksumoraalin rappeuttava toiminta. Jos esteisiin vetoaminen jätetään täysin asianosaisten tehtäväksi, hyväksyttäväksi voisi tulla hakemus, jossa velallisen toiminta on ollut hyvinkin moitittavaa. Näissä tilanteissa katsoisin tuomioistuimella olevan aktiivinen rooli esteen selvittämiseksi. Kuitenkin tutkiminen tulee tehdä niin avoimesti, ettei ratkaisu tule yllätyksenä asianosaisille. Tästä syystä katsoisin, että jos tuomioistuin ottaa jonkin esteen viran puolesta huomioon, tulee asianosaisille antaa mahdollisuus lausua asiasta.

2.4 Yksityishenkilön velkajärjestely ulkomailla

Ylivelkaantuneella velallisella voi olla liittymiä useisiin eri maihin. Sekä velkoja että tuloja voi tulla eri maista. Monet käyvät töissä yhdessä maassa ja asuvat toisessa. Ihmiset käyttävät luottokortteja kansainvälisesti ja ostoksia tehdään verkon kautta ympäri maailmaa.²³ Maksukyvyttömyyslainsäädäntö on kuitenkin pääosin kansallista.

Yksityishenkilön ylivelkaantumistilanteeseen on maailmalla kehitetty erilaisia suhtautumismalleja. Ongelmaa voidaan käsitellä yritysten konkurssilainsäädännön kanssa yhdessä eräänlaisena kuluttajakonkurssina. Tällöin yksityishenkilön velkaongelmat nähdään osana perinteistä insolvenssioikeutta. Näin asia on esimerkiksi Yhdysvalloissa. Ranskankielisissä maissa taas ilmiötä käsitellään lähinnä kuluttajansuojaan liittyvänä ongelmana ja ratkaisua haetaan kuluttajalainojen lainsäädännön ja ylivelkaantumisen ennaltaehkäisyn kautta. Ylivelkaantumisen tapahduttuakin pääpaino on velallisen ja velkojen neuvotteluissa ja vapaaehtoisissa maksuohjelmissa. Lainsäädännön tehtävänä nähdään ikään kuin suojata yksityishenkilöitä maksukyvyttömyydellä. Viimeisenä pääluokitteluna voidaan ottaa huomioon meilläkin vallitseva skandinaavinen lähtökohta. Maksukyvyttömyysmenettelyllä tarjotaan velalliselle ratkaisu ongelmaan, mutta merkitystä annetaan etenkin rehabilitaatiolle sosiaalisena tavoitteena.²⁴

Euroopan yhtenäistymiskehityksestä huolimatta Euroopan unionilla ei ole yhteisiä sääntöjä maksukyvyttömyystilanteen hoitamisesta. Kansallisten maksukyvyttömyysmenettelyjen tunnustamisesta on kuitenkin annettu neuvoston asetus n:o 1346/2000. Suomalainen velkajärjestelymenettely ei kuitenkaan kuulu

---

²³ Niemi 2012 s. 290.

²⁴ Niemi 2012 s. 290.

asetuksen soveltamisalan piiriin.²⁵ Tämä johtuu siitä, että suomalainen velkajärjestelymenettely ei täytä asetuksen 1 luvun 1 artiklan 1 kohdan mukaista vaatimusta siitä, että velallinen menettää osittain tai kokonaan määräysvallan omaisuuteensa.²⁶ Lisäksi mainitussa kohdassa vaaditaan myös menettelyyn määrättävä selvittäjä, jollaista suomalaisessa velkajärjestelyssä ei määrätä koko menettelyn ajaksi.²⁷ Tämä vähentää suomalaisen velkajärjestelymenettelyn merkitystä. Kun Suomessa vahvistettua maksuohjelmaa ei tunnusteta muissa valtioissa, ei näiden alueella saatua tuloa voida pakkoperiä. Tämä on EU:n yhden kulmakiven, työvoiman vapaan liikkuvuuden periaatteen, vastaista.²⁸

Vaikka insolvenssimenettelyt eivät ole vielä olleet Euroopan unionin lainsäädännön kohteena, on aiheeseen osoitettu kasvavaa kiinnostusta. EU on rahoittanut neljä merkittävää tutkimusta aihepiiristä.²⁹ Euroopan neuvosto on myös antanut vuonna 2007 suosituksen jonkinlaisen velkajärjestelymenettelyn käyttöönotosta. Suositus on laatuaan ensimmäinen laatuaan, koska se kehottaa kaikkia valtioita ottamaan käyttöön jonkinlaisen velkajärjestelymenettelyn, jonka tarkoituksena olisi velallisen rehabilitaatio. Suositus on kuitenkin siinä mielessä varovainen, että siinä menettelyssä tulisi velallisen vapautua ainakin osista velkojaan, ei välttämättä kaikista.³⁰ Lisäksi EU:n komissio on tehnyt ehdotuksen KOM(2012) 744 maksukyvyttömyysasetuksen uudistamiseksi. Uudistus sisällyttäisi myös yksityishenkilön velkajärjestelyn kuulumaan sen soveltamisalaan.³¹

EU:n 2010-luvulla kohtaama talouslama on aiheuttanut paljon ongelmia yrityksille, mutta myös ylivelkaantumista yksityishenkilöille. EU:ssa on laman seurauksena aloitettu vakava keskustelu koskien yksityishenkilön maksukyvyttömyysasioiden selittämisvaihtoehtoja. Ongelmana on ollut se, että jäsenmaat ovat hyvin erilaisissa vaiheissa asian käsittelyssä. Osassa jäsenmaista yksityishenkilön velkajärjestely tai sitä vastaava menettely on ollut voimassa jo kauan, kun osassa jäsenmaista vasta mietitään, onko koko menettely edes tarpeellinen tai hyväksyttävä.³²

Jäsenmaiden tulee yhtenäistää menettelyä, koska muuten vapaan liikkuvuuden periaate vaarantuu. Ongelma johtuu siitä, että yhdessä valtiossa myönnettyä menettelyä ei tunnusteta toisessa. Tämän vuoksi velkoja voi

---

²⁵ Niemi Edita Prima Oy 2009 s. 479-480.

²⁶ Ks. Linna LM 2013 s. 790.

²⁷ Linna LM 2013 s. 790.

²⁸ Linna LM 2013 s. 790, ks. Linna International insolvency Review 2014 s. 20.

²⁹ Niemi Edita Prima Oy 2009 s. 481.

³⁰ Niemi Edita Prima Oy 2009 s. 486.

³¹ Ks. OM 1789/2012, Linna LM 2013 s. 790-791.

³² Linna International insolvency Review 2014 s. 20-21.

periä koko velkaansa velalliselta, jos hän siirtyy toisen valtion alueelle. Käytännössä velallinen ei välttämättä voi tai uskalla muuttaa pois velkajärjestelyn myöntäneestä maasta edes työn perässä, koska voi toisessa valtiossa joutua vastaamaan koko velastaan. Toinen, paljon pienempi ongelma käytännössä, on se, että velallinen voi pakoilla maksuvelvollisuuttaan toiseen valtioon. Koska maksuohjelmaa ei tunnusteta eikä panna täytäntöön vieraassa valtiossa, voivat maksut jäädä saamatta. Tämä ei kuitenkaan ole suuri ongelma, koska yleensä maksuohjelma raukeaa tilanteessa, jossa velallinen laiminlyö maksuohjelman noudattamista.³³

---

³³ Linna International insolvency Review 2014 s. 29-30.

3 VELKAJÄRJESTELYN ESTEET

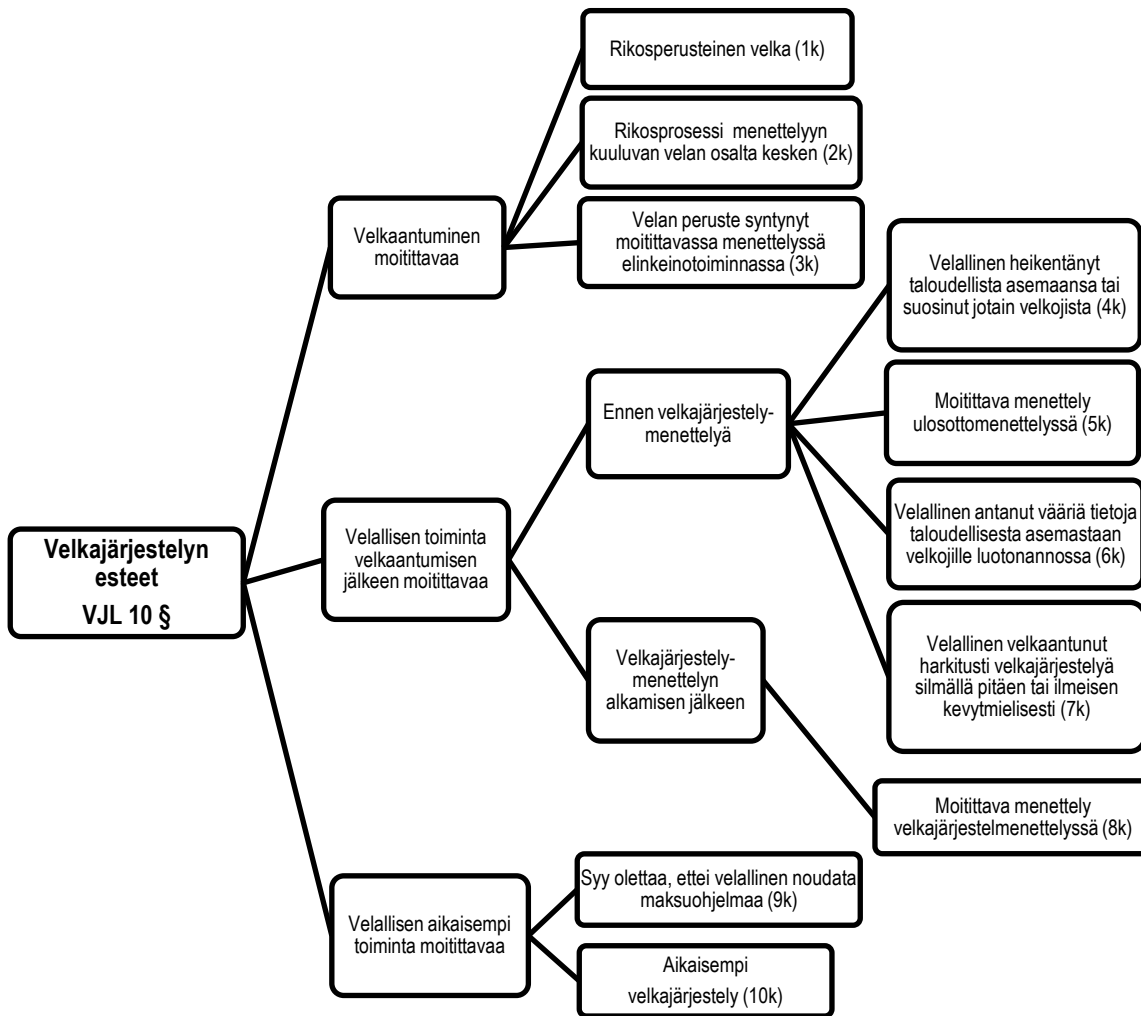
3.1 Esteperusteet ja niiden jako ryhmiin

Velkajärjestelylaissa esteitä menettelylle on lueteltu VJL 10 §:ssä kymmenessä kohdassa. Esteitä ovat ensinnäkin velan rikosperusteisuus ja käynnissä oleva rikosprosessi koskien sellaista maksuvelvollisuutta, joka tuomittuna kuuluisi velkajärjestelyn piiriin. Esteen muodostumiseen riittää, että velka tai suurin osa velasta on syntynyt rangaistavalla toiminnalla elinkeinotoiminnassa. Myös velallisen virheellinen ja moitteenvaarainen toiminta koskien velkaantumista voi johtaa esteeseen. Velallinen on toiminut väärin, jos hän on sopimattomasti heikentänyt taloudellista asemaansa, menetellyt ulosottomenettelyssä moitittavasti, tahallaan antanut harhaanjohtavia tietoja tai velkaantunut harkiten velkajärjestely mielessään taikka ilmeisen kevytmielisesti. Myös velkajärjestelymenettelyssä saatujen velvollisuuksien laiminlyönti, perusteltu syy olettaa, ettei velallinen tule noudattamaan maksuohjelmaa tai aikaisemmin velalliselle myönnetty velkajärjestely ovat esteitä menettelylle.

Esteperusteita on monta, ja ne ovat keskenään hyvin erilaisia. Selvyiden vuoksi ne on hyvä jakaa ryhmiin. Ryhmäjako voidaan tehdä usealla tavalla. *Uitto* jakaa esteperusteet kahteen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne esteperusteet, jotka perustuvat velkaantumisen moitittavuuteen. Toiseen ryhmään jakaantuvat esteet, jotka johtuvat velallisen moitittavasta käyttäytymisestä velkaantumisen jälkeen.³⁴ Tässä työssä esteperusteet on jaettu kolmeen ryhmään. Uiton kahtiajakoon on lisätty ryhmäksi ne esteperusteet, jotka liittyvät velallisen aikaisemman toiminnan moitittavuuteen. Lisäksi velallisen moitittavaan käyttäytymiseen liittyvät esteperusteet on jaettu ajallisesti ennen velkajärjestelymenettelyn alkamista tapahtuvaan käyttäytymiseen ja käyttäytymiseen velkajärjestelyn alkamisen jälkeen. Seuraavalla sivulla on esteperusteista laadittu kuvio, joka selkiyttää työssä käytettyä esteiden ryhmäjakoa.

---

³⁴ *Uitto* 2010 s. 46.

Esteperusteiden jakaminen ryhmiin on tärkeää siksi, että sillä on merkitystä VJL 10 a §:n soveltamisessa. Esteen moitittavuudelle voidaan antaa eri tavalla painoarvoa riippuen siitä, onko este velasta tai velallisesta johtuva sekä onko se syntynyt ennen velkajärjestelyä vai menettelyn alkamisen jälkeen. Mitä suuremman moitteellisuuden alainen esteperuste on, sitä painavammat syyt tulee olla olemassa velkajärjestelyn aloittamiseksi.³⁵ Velkaantumiseen liittyvällä moitittavuudella on yleensä helpompaa löytää painavia perusteita kuin velallisen toiminnasta johtuvan esteen sivuuttamiseen. Lisäksi mitä lähempänä velkajärjestelyn hakemista ajallisesti velallisen moitittava toiminta on tapahtunut, sitä painavammat perusteet velkajärjestelyn myöntämiselle tulee olla.

³⁵ Ks. myös Niemi WSOYpro 2009 s. 1.

3.1.1 Velkaantuminen moitittavaa

Este voi muodostua, jos jokin velka on rikosperusteinen (VJL 10 §:n 1 kohta). Velkajärjestely voidaan myöntää rikosperusteisesta velasta huolimatta, jos myöntämistä voidaan pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen. Rikollinen toiminta ei itsessään ole velkajärjestelyn este, vaan nimenomaan velan syntyminen rikosperusteisesti voi evätä velkajärjestelyyn pääsyn. Velan rikosperusteisuutta arvioitaessa ei ole merkitystä sillä, onko maksuvelvollisuus määrätty yleisessä tuomioistuimessa vai hallinnollisessa menettelyssä. Esteperusteen muodostuminen ei myöskään edellytä sitä, että velallinen olisi rikoksesta tuomittu myös rikosoikeudelliseen rangaistukseen.³⁶

Rikosperusteista velkaa tarkastellessa tulee ottaa huomioon yleisen yhteiskuntamoraalin ylläpitäminen. Velkajärjestelyä ei tule myöntää, jos velka perustuu tahallisiin rikoksiin eikä eräisiin tuottamuksellisiin rikoksiin. Tarkastelun kohteena tulee olla velallisen toiminnan moitittavuus. Tuottamuksellisista rikoksista kyseeseen tulevat lähinnä rikokset, joissa velallinen osoittaa piittaamattomuuttaan toisen henkeä tai terveyttä taikka lakisääteisiä velvollisuuksiaan kohtaan. Velkajärjestelyyn pääsyn estäviä tuottamuksellisia rikoksia ovat muun muassa kuolemantuottamus, vammantuottamus, törkeä liikenteen vaarantaminen sekä työ- ja ympäristörikokset.³⁷

Esteperusteen olemassaoloa ratkaistaessa on tarkasteltava myös rikosperusteisten velkojen suhteellista osuutta kaikista veloista. Pääsäännön mukaan velkajärjestelyyn ei pääse velallinen, jonka veloista suurin osa on rikosperusteisia. Kuitenkin rikoksen moitittavuus on otettava huomioon suhteellisen osuuden rinnalla. Jos velka perustuu todella moitittavaan rikokseen, kuten toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen taikka seksuaalirikokseen, ei rikosperusteisten velkojen tarvitse kattaa suurinta osaa veloista muodostaakseen esteperusteen.³⁸

Jo pelkkä rikosepäily voi VJL 10 §:n 2 kohdan mukaan estää velkajärjestelyn myöntämisen. Edellytyksenä on, että vireillä olevassa oikeudenkäynnissä voidaan velalliselle tuomita sellainen maksuvelvollisuus, joka VJL 10 §:n 1 kohdan mukaisesti on velkajärjestelyn este. Esteperuste on voimassa koko rikosoikeudenkäynnin ajan. Kun rikosoikeudenkäynti on päättynyt lainvoimaiseen tuomioon, eli asiassa on saatu lopullinen, valituskelvoton

---

³⁶ *Uitto* 2010 s. 48-51.

³⁷ HE 180/1996 vp s. 21.

³⁸ HE 180/1996 vp s. 33.

ratkaisu, poistuu VJL 10 §:n 2 kohdan mukainen esteperuste. Tämän jälkeen velallinen voi saada velkajärjestelyn, jollei muita esteitä ole.³⁹

Elinkeinotoiminnan velkojen syntyminen keinotteluluonteisessa elinkeinotoiminnassa tai velkojia kohtaan törkeän sopimattomasti menettelemällä voi estää velkajärjestelyn. Kyseisen velan tulee olla merkittävä tai useiden velkojen yhdessä muodostaa merkittävä summa. Suhteellisella osuudella kaikkiin velkoihin ei ole tämän esteperusteen kohdalla merkitystä. Törkeän sopimatonta menettelyä on sellainen toiminta, jonka perusteella velallinen olisi voitu määrätä liiketoimintakieltoon. Oleellista ei ole, onko liiketoimintakieltoa määrätty. Pelkkä teoreettinen mahdollisuus liiketoimintakiellolle voi estää velkajärjestelyyn pääsyn. Menettelyn sopimattomuutta osoittavat esimerkiksi velkojen edun tahallinen vaarantaminen, hyvän liiketavan vastainen menettely, omaisuuden siirtäminen velkojen ulottumattomiin juuri ennen konkurssia ja erilaiset lakisääteisiin velvollisuuksiin kuten verotukseen ja kirjanpitoon liittyvät olennaiset laiminlyönnit.⁴⁰

Keinotteluluonteisella elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan sellaista toimintaa, joka on laajamittaista ja rahoitettu velkarahalla. Tyypillistä tällaiselle toiminnalle on potentiaalinen mahdollisuus suuriin voittoihin, mutta vastaavasti iso riski sijoitetun rahan menettämiselle.⁴¹ On katsottu, että mahdollisuutta velkajärjestelyyn ei tule tarjota tietoisesti voittoa riskinotolla keinotteluluonteisesti tavoitelleelle ja sittemmin epäonnistuneelle velalliselle.⁴²

3.1.2 Velallisen toiminta velkaantumisen jälkeen moitittavaa

Ennen velkajärjestelyn alkamista

Velallinen voi jäädä vaille velkajärjestelyä, jos on itse heikentänyt omaa taloudellista asemaansa (VJL 10 §:n 4 kohta). Tämä esteperuste tulee kysymykseen, jos heikentäminen on tapahtunut ennen velkajärjestelyä tai erityisesti velkajärjestelyä silmällä pitäen. Tarkastelun kohteena on velallisen maksukyvyyn muutos. Jos velallinen on tehnyt järjestelyjä taloudellisessa tilanteessaan niin, että hänen maksukykynsä on huomattavasti heikompi kuin ilman näitä järjestelyjä, velkajärjestely voidaan jättää myöntämättä. Velallinen on voinut esimerkiksi käyttää omia varojaan jonkun toisen henkilön varallisuuden kartuttamiseen. Velalliselta

---

³⁹ *Uitto* 2010 s. 52-53.

⁴⁰ HE 180/1996 vp s. 34, *Uitto* 2010 s. 53-57.

⁴¹ HE 183/1992 vp s. 50, *Uitto* 2010 s. 57-58.

⁴² HE 183/1992 vp s. 25.

edellytetään siis eräänlaista lojaalisuutta velkojiaan kohtaan jo jouduttuaan maksuvaikeuksiin tai niiden ollessa ennakoitavissa.⁴³

Esteperusteen ydinajatuksena on estää velkajärjestelyyn pääsy velalliselta, joka on tarkoituksellisesti toiminut velkojien edun vastaisesti tavalla, jota voidaan pitää sopimattomana. Taustalla on käytännön kokemus siitä, että velalliset usein pyrkivät tietoisesti tekemään taloudellisesta asemastaan sellaisen, että heidän velkojansa jäävät ilman suorituksia. Tyyppitilanne on omaisuuden lahjoittaminen tai alihintainen myynti. Esteperusteelle on tarve, koska velallisen velkajärjestelylain mukainen myötävaikutusvelvollisuus ei kata toimia, jotka on tehty ennen velkajärjestelymenettelyn alkamista.⁴⁴

VJL 10 §:n 5 kohta koskee velallisen vilpillistä menettelyä ulosotossa. Ulosottomenettelyssä on käytännössä huomattu, että velalliset joskus tahallaan vaikeuttavat menettelyä. Velallinen voi pakoilla ulosottomiestä vaihtamalla jatkuvasti osoitettaan tai kun ulosottomies on antanut työnantajalle maksukiellon, vaihtamalla työpaikkaa. Velalliset myös antavat vääriä ja harhaanjohtavia tietoja. Tämän vuoksi on säädetty, että velkajärjestelyä ei tule myöntää jo ulosottomenettelyssä pakoilevalle, tietoja salaavalle ja vääriä tai harhaanjohtavia tietoja antavalle toimivalle velalliselle.⁴⁵ Jos velallinen jo ulosotossa käyttäytynyt moitittavasti, ei tämän katsota parantavan tapojaan velkajärjestelymenettelyssäkään.

Velallisen velkojille antamat väärät tai harhaanjohtavat tiedot voivat olla myös velkajärjestelyn este (VJL 10 §:n 6 kohta). Jos velallinen on tahallaan antanut virheellisiä tietoja velkojalle ja nämä tiedot ovat vaikuttaneet olennaisesti luotonantopäätökseen, voi velkajärjestely tällä perusteella estyä. Tietojen tulee koskea velallisen maksukykyä eli esimerkiksi tietoja tuloista, työsuhteesta ja varallisuudesta. Velkajärjestelymenettely ei kuitenkaan esty velallisen antamien muiden virheellisten tietojen vuoksi, jos ne eivät vaikuttaneet luotonantopäätökseen. Velallisen menettelyn on myös tullut olla luoton määrä ja muut olosuhteet huomioon ottaen erityisen moitittavaa. Muita huomioon otettavia olosuhteita ovat muun muassa velallisen taloudellinen tilanne luottoa hakiessa ja luoton käyttötarkoitus.⁴⁶

---

⁴³ HE 180/1996 vp s. 22, *Uitto* 2010 s. 59-66.

⁴⁴ HE 180/1996 vp s. 35, *Uitto* 2010 s. 59-66.

⁴⁵ HE 183/1992 vp s. 51.

⁴⁶ HE 183/1992 vp s. 51, *Uitto* 2010 s. 68-89.

Velkajärjestely ei ole niitä velallisia varten, jotka ovat lainalla ylläpitäneet kohtuutonta kulutustasoa ja näin velkaantuneet ilmeisen kevytmielisesti.⁴⁷ Myöskään menettelyn piiriin eivät kuulu ne, jotka ovat velkaantuneet harkitusti velkajärjestelyn mahdollisuutta silmällä pitäen. Esteperusteen olemassaoloa harkitessa on otettava huomioon velkojen peruste ja syntyolosuhteet, velallisen tapa hoitaa talouttaan ja muut oleelliset seikat (VJL 10 §:n 7 kohta). Riittävä kynnys esteen olemassaololle on moitittavan toiminnan todennäköisyys.⁴⁸ Ilmeisen kevytmielisyyden tai sen, että velallinen on velkaantunut harkitusti velkajärjestelyä silmällä pitäen, absoluuttinen toteennäyttäminen olisikin mahdotonta.

Velkaantuminen tarkoituksellisesti velkajärjestelyä silmällä pitäen voi ilmetä siten, että velalla ei ole ollut toimeentuloon liittyvää perustetta. Esteperuste voi olla olemassa, jos velallinen olisi selvinnyt entisistä veloistaan, mutta on uutta velkaa ottamalla aiheuttanut maksukyvyttömyytensä. Velallinen on voinut myös käyttää varallisuutensa jonkun toisen hyväksi samalla laiminlyöden harkitusti omia velvoitteitaan.⁴⁹ Ilmeinen kevytmielisyyden on ikään kuin kevytmielisyyden ”kvalifioitu” muoto. Se tarkoittaa pikemminkin selvää piittaamattomuutta velan takaisinmaksusta kuin velan käyttökohteen kevytmielisyyttä.⁵⁰

Ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen on käytännössä yleisimmin sovellettu este. Ilmeisen kevytmielisellä velkaantumisella tarkoitetaan sovelluskäytännössä ennen kaikkea piittaamattomuutta velkojen tulevasta takaisinmaksuvelvollisuudesta. Useat kulutusluotot ja velkaantuminen tilanteessa, jossa velallinen ymmärtää jo olevansa maksukyvytön, luovat oletuksen ilmeisestä kevytmielisyydestä. Nuoruus ja mielenterveysongelmat ovat voineet nostaa tapauskohtaisesti ilmeisen kevytmielisyyden kynnystä esteperusteena. Elinkeinotoiminnassa kohtuullisen yrittäjäriskin toteutuminen ei estä velkajärjestelyä, mutta jos kannattamatonta toimintaa on jatkettu perusteettomasti, voi esteperuste tulla kyseeseen.⁵¹

Ilmeistä kevytmielisyyttä osoittaa esimerkiksi velan käyttäminen ylellisyyskulutukseen. Kevytmielisyyttä osoittaa myös se, että velallinen on tietoisena omasta maksukyvyttään ottanut velan, jota ei pysty maksamaan takaisin. Jo maksuvaikeuksissa olevan velallisen ottama uusi velka on yleensä katsottu ilmeisen kevytmieliseksi. Poikkeuksena voi kuitenkin tulla kyseeseen esimerkiksi velallisen ja tämän perheen välttämättömään toimeentuloon otettu velka. Maksukyvyn vähäinen yliarviointi ja järkeviin odotuksiin perustuva

---

⁴⁷ HE 183/1992 vp s. 25.

⁴⁸ HE 183/1992 vp s. 51-52.

⁴⁹ HE 183/1992 vp s. 52.

⁵⁰ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 84.

⁵¹ HE 180/1996 vp s. 7.

toiveikkuus tulojen kasvusta ei kuitenkaan ole ilmeisen kevytmielistä vaan tavallista inhimillistä toimintaa, joka ei tule kyseeseen esteperusteena. Huomiota on aina tapauskohtaisesti kiinnitettävä siihen, mitä velalliselta on hänen tilanteensa huomioonottaen voitu kohtuudella edellyttää.⁵²

Nuoruuteen liittyy aina jonkinasteista harkintakyvyn puutetta ja ajattelemattomuutta. Olisi kohtuutonta, jollei arvioinnissa otettaisi huomioon nuoren ihmisen kokemattomuutta, joka vaikuttaa tämän kykyyn harkita taloudellisia asioita. Lisäksi luottomarkkinoiden tehokas markkinointi ja helposti saatavat lainat voivat johtaa hätäköityihin lainapäätöksiin. Velkaantumista tulee siis aina tarkastella kokonaisuutena arvioidessa sen ilmeistä kevytmielisyyttä.⁵³

Ilmeisen kevytmielistä velkaantumista harkitessa tulee siis aina ottaa huomioon eräänlainen velallisen toiminnan normaalitaso. Tämän normaalitason arvioiminen voi kuitenkin subjektiivisesti vaihdella paljon. Ympäröivä yhteiskunta muovaa jatkuvasti keskivertokansalaisen velkaantumisen tason määritelmää. Ongelmana ilmeisen kevytmielisyyden arvioinnissa nykyisessä luottoyhteiskunnassa on nuorten huomattavasti vapaamielisemmän suhtautumisen velkaantumiseen yhteensovittaminen päättävässä asemassa olevien pidättyväisempään kantaan. Ilmeinen kevytmielisyyys on terminä laajan harkinnan mahdollistava.

Velkajärjestelymenettelyn alkamisen jälkeen

Velalliselle muodostuu monia velvollisuuksia, kun hän hakeutuu velkajärjestelymenettelyn piiriin. VJL 10 §:n 8 kohta säättää esteeksi menettelyn saamiselle näiden velvollisuuksien laiminlyönnin. Laissa on lueteltu esteiksi virheellisten tietojen antaminen, sovintoratkaisun selvittämättä jättäminen, tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuksien laiminlyönti, maksu- tai vakuudenasettamiskiellon rikkominen tai muu menettely, jolla velallinen on vaikeuttanut velkajärjestelyä. Yksityishenkilön velkajärjestely on menettely, jolla pyritään auttamaan vaikeissa velkaongelmissa olevaa velallista. Velalliselta voidaan vastapainoksi edellyttää, että tämä kaikin keinoin edesauttaa menettelyn toteutumista. Siksi velvollisuuksien rikkominen voi johtaa koko menettelyn estymiseen.⁵⁴

---

⁵² HE 183/1992 vp s. 52.

⁵³ HE 183/1992 vp s. 52.

⁵⁴ HE 183/1992 vp s. 53, *Uitto* 2010 s. 78-79.

3.1.3 Velallisen aikaisempi toiminta

Velkajärjestelyn onnistumiseksi velallisella tulee olla halu ja kyky noudattaa maksuohjelmaa. Tuomioistuimen tulee pystyä tähän luottamaan menettelyn aloittamiseksi. Velkajärjestely voi estyä, jos velallisen olosuhteet tai elämäntavat synnyttävät perustellun syyn olettaa, ettei velallinen tule maksuohjelmaa noudattamaan. Ei ole järkevää aloittaa menettelyä elintavoiltaan epävakaa ja lyhytjänteiselle velalliselle, jos on melkein varmaa, ettei tämä kuitenkaan noudata maksuohjelmaa.⁵⁵ Jos velallinen on tehnyt useita maksusuunnitelmia ulosottomiehen kanssa ja laiminlyönyt niitä ilman perusteltua syytä, voidaan hyvinkin olettaa, ettei velallinen tule pysymään tuomioistuimenkaan vahvistamassa maksuohjelmassa.⁵⁶

Velkajärjestelyn tavoite on luoda poikkeuksellisia tilanteita, joissa pitkällä tähtäimellä parannetaan maksukyvyttömän velallisen koko talous. Menettely ei ole tarkoitettu yleiseksi, aina kaikkien velkaantuneiden saatavilla olevaksi helpoksi ratkaisuksi. Muuten velkajärjestelymenettelyn olemassaolo heikentäisi huomattavasti maksumoraalia. Tämä ei ole menettelyn hengen mukaista. Tästä syystä on katsottu, että pääsääntöisesti jokaisella velallisella on oikeus velkajärjestelyyn vain kerran elämänsä aikana.⁵⁷ Näin ollen aikaisempi velkajärjestelymenettely voi estää uuden aloittamisen (VJL 10 §:n 10 kohta).

---

⁵⁵ HE 183/1992 vp s. 53, *Uitto* 2010 s. 82.

⁵⁶ *Uitto* 2010 s. 82.

⁵⁷ HE 183/1992 vp s. 53.

4 ESTEPERUSTEIDEN ARVIOINTI

Velkajärjestelylain kymmenen esteperustetta ovat hyvin eriasteisesti tulkinnanvaraisia. Jokin olosuhde on helppo todeta kuten velan rikosperusteisuus. Velkaantumisen ilmeinen kevytmieleisyys taas yleensä vaatii hyvinkin monipuolista tulkintaa. Kuitenkaan se ei ole aina suoraan nähtävissä, muodostaako jokin toiminta kokonaisharkinnan jälkeen velkajärjestelyn estettä.

Tässä luvussa siirrytään tarkastelemaan, muodostaako tietty toiminta esteen. Luvussa käydään läpi oikeuskäytäntöä ja nidotaan se yhteen lain tekstin sekä oikeuskirjallisuuden kanssa, jotta saadaan muodostettua raameja esteperusteen olemassaolon arvioinnille. Oikeuskäytäntöä tulkitessa on pyritty ottamaan huomioon, että osa tapauksista on suhteellisen vanhoja eivätkä näin aivan suoraan sovellettavissa nykypäivään.⁵⁸ VJL 10 §:n 9 kohdan ja 10 kohdan osalta oikeuskäytäntöä ei ole saatavilla, joten näiden esteperusteiden osalta arviointi tulee perustaa aikaisemmin luvussa 3 esitettyyn.

4.1 Rikosperusteinen velka

Rikosperusteinen velka on helposti tunnistettavissa. Rikosperusteinen velka ei kuitenkaan ole automaattisesti velkajärjestelyn este. Esteenä olemiseen on vaikuttanut ainakin ennen merkittävästi rikoksen laatu. Vaasan hovioikeus on päätöksessään tulkinnut rikosperusteisen velan laadullista vaatimusta niin, ettei yksinomaan törkeään pahoinpitelyyn perustuva vahingonkorvaus muodosta VJL 10 §:n 1 kohdan mukaista estettä (Vaasan HO 1994 1442). Kuitenkin ratkaisussaan hovioikeus on katsonut, että joskus rikosperusteinen velkaantuminen voi tapahtua keinotteluluonteisesti tai ilmeisen kevytmieleisesti. Tämän vuoksi yleisen yhteiskunta- ja maksumoraalin ylläpitämiseksi tämän luontoinen rikosperusteinen velka voi tulla esteperusteeksi VJL 10 §:n 7 kohdan mukaisesti.

Ratkaisun perusteluiden mukaan rikoksesta aiheutuneet velat tulevat kysymykseen esteenä lähinnä merkittävää taloudellista hyötyä tavoitelleet rikosperusteiset korvaukset. Ratkaisu on tehty vuonna 1994 ja 1997 rikosperusteisen velan määrittästä on laajennettu lain esitöissä. Esitöiden mukaan muutkin kuin taloudellista hyötyä tavoittelevat rikokset voivat muodostaa VJL 10 §:n 1 kohdan mukaisen esteen.⁵⁹ Nykyään

---

⁵⁸ Ks. *Linna Oikeus* 2013 s. 93, 95.

⁵⁹ HE 180/1996 vp s. 21.

siis tapauksessa esille tullut menettely olisi suoraan VJL 10 §:n 1 kohdan mukainen este, eikä sitä tarvitsisi erikseen pohtia VJL 10 §:n 7 kohdan näkökulmasta.

Lisäksi este muodostuu vain, jos pääosa velallisen veloista koostuu rikosperusteisista veloista. Tapauksessa KKO 2011:9 velallinen on tuomittu kirjanpitorikoksesta ja velallisen epärehellisyydestä. Rikosperusteisten velkojen osuus kokonaisveloista on ollut yli 25 prosenttia. Tämä on ollut riittävä muodostamaan esteen velkajärjestelylle. Tapauksessa KKO 2012:42 veloista 99,67 prosenttia perustui talousrikostuomioon, joka oli langetettu suunnitelmallisesta verojen maksamisen välttelemisestä. Kyseessä oli törkeistä talousrikoksista langetettu tuomio. Koska huomattavasti suurin osa veloista perustui rikostuomioon, oli VJL 10 §:n 1 kohdan este riidattomasti olemassa. Tapauksessa KKO 2006:47 mainitaan vain, että huomattava osa veloista oli syntynyt rikollisessa menettelyssä ja sopimattomassa menettelyssä velkojia kohtaan, tarkempaa prosenttilukua ei esitetty.⁶⁰

Rikoksen perusteella syntynyt maksuvelvollisuus voi siis estää velkajärjestelyn, jos tällainen velka muodostaa pääosan velallisen veloista. Oikeuskäytännössä on katsottu, että pääosavaatimus täyttyy, jos rikosperusteisten velkojen osuus on noin 25 prosenttia. Rikollisen toiminnan laadulla ei enää nykyään ole merkitystä, vaan lähinnä rikoksentekijän tarkoituksella. Yhteiskuntamoraalin ylläpitämisfunktio vaatii, ettei ainakaan tahalliseen rikokseen syylistymisestä aiheutuneita velkoja pidetä esteperusteena.

4.2 Moitittava menettely elinkeinotoiminnassa

Yksityishenkilöllä voi tulla velkajärjestelyssä järjesteltäväksi yritystoiminnasta jääneitä velkoja. Kuitenkin merkittävää velka, joka on syntynyt olennaisesti lakisääteisiä velvollisuuksia laiminlyödessä, voi estää menettelyn.⁶¹ Tulevan lakimuutoksen myötä tähän on tulossa tarkennus siten, että maksukyvyttömyyden vuoksi maksamatta jääneet lakisääteiset maksut eivät aiheuta estettä. Myös keinotteluluonteinen elinkeinotoiminta muodostaa esteperusteen. Tarkasteltavana ovat velan merkittävyys sekä lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyönnin tai muun moitteenvaraisen toiminnan olennaisuus. Velan merkittävyydellä ei tarkoiteta suhteellista osuutta muihin velkoihin. Määrää ei siis arvioida kuten VJL 10 §:n 1 kohdan rikosperusteisessa esteessä, jossa vaatimuksena on, että rikosperusteiset velat muodostavan pääosan veloista.

---

⁶⁰ Lindfors 2006.

⁶¹ HE 180/1996 vp s. 34.

VJL 10 §:n 3 kohdan mukainen este ei tule usein tuomioistuimen harkintaan, koska yleensä moitittava toiminta elinkeinotoiminnassa täyttää ilmeisen kevytmielisen velkaantumisen tunnusmerkit. Ilmeisen kevytmielisen velkaantumisen toteennäyttämiskynnys on matalammalla kuin VJL 10 §:n 3 kohdan esteen, ja koska yksikin este riittää velkajärjestelyn epäämiseen, vedotaan useimmiten kevytmielisyyteen. Esimerkiksi vuonna 1995 elinkeinotoimintaa koskevissa velkajärjestelyissä oli kevytmielistä velkaantumista käsitelty noin puolessa tapauksista kun taas VJL 10 §:n 3 kohdan mukaista estettä vain joka kymmenennessä.⁶²

KKO 1995:22: Toiminnan keinotteluluonteisuus

Alun perin elinkeinotoimintaansa suurelta osin velkarahalla pyörittänyt velallinen perusti vuonna 1989 toisen, puhtaasti velkarahalla pyörivän kiinteistöyhtiön. Toiminnan katsottiin olevan keinotteluluonteista. Kiinteistöyhtiön toiminnan keinotteluluonteisuutta puolsi se, että se oli tavoitteeltaan suuriin voittoihin tähtäävää ja sisälsi suuren taloudellisen riskin. Erityisesti otettiin huomioon, että alkuperäinen elinkeinotoiminta oli ollut uuden yrityksen perustamishetkellä raskaasti tappiollista ja tämä oli ollut kiinteistöyhtiön toiminnan aloittamishetkellä selvästi näkyvillä. Lisäksi kiinteistöyhtiön toiminnalta puuttui tarpeelliset elinkeinotoiminnan kannattavuuden laskelmat kuten kustannuslaskelma ja rahoitussuunnitelma. Myöskään minkäänlaista todellisuuspohjaista kannattavuusarviointia ei ollut tehtynä.

Eri mieltä olevien jäsenien mielestä velkapääomalla pyörivät yritykset ovat normaali ilmiö suomalaisten yritysten keskuudessa. Kiinteistöyhtiön toiminnan potentiaalinen kannattavuus oli ollut hyvin todennäköistä toiminnan aloittamishetkellä 1989, mutta vuoden 1990 aikana alkanut jyrkkä muutos kyseisellä alalla ei ollut kenenkään ennakoitavissa. Eri mieltä olleet jäsenet eivät katsoneet kiinteistöyhtiön toiminnan olleen keinotteluluonteista. Velallisen ottama riski ei ollut tavanomaista yrittäjäriskiä suurempi.

Oikeuskäytännössä velkajärjestelyn yhteydessä arvioitava keinottelu on liittynyt usein tietyillä aloilla toimimiseen, pääasiassa arvopaperi- ja osakekauppaan tai asuntojen ostamiseen. Pääasiassa toiminta on ollut tarkoituksellista ja tietoista. Velallisen omien olosuhteiden ja velkojen määrän välillä on ollut suuri

---

⁶² Koskinen Oikeustieto 1996 s. 8-10.

epäsuhde. Velkaantuminen itsessään on yleensä johtunut velallisesta riippumattomista syistä, kuten arvopaperien tai kiinteistöjen arvojen laskusta.⁶³ Tämä ei kuitenkaan poista toiminnan moitittavuutta.

KKO 1995:190: Sopimusrikkomus rahoitusyhtiötä kohtaan

Velallinen oli liiketoiminnassaan toiminut rahoitusyhtiön kanssa tekemänsä sopimuksen vastaisesti. Velallinen oli autokauppias. Velallinen oli toiminut osamaksusopimuksen vastaisesti luovuttamalla edelleen osamaksuostajien palauttavat ajoneuvot. Rahoitusyhtiön sopimusrikkomuksen mukainen saatava oli 141.054,58 markkaa. Velallisen kokonaisvelat 1.019.954,50 markkaa. Velallista kohtaan aikaisemmin tehty tutkintapyyntö koskien ajoneuvojen luovutusta ei johtanut syytteen nostamiseen.

Velallinen vetosi esteperusteen olemattomuuteen, koska häntä ei ollut saatettu toiminnasta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Syyttämättä jättämisestä huolimatta tuomioistuin pystyy itsenäisesti harkitsemaan toiminnan moitteenvaraisuutta. Sopimattoman menettelyn huomioon ottaminen velkajärjestelymenettelyssä ei edellytä liiketoimintakiellon määräämistä. Käräjäoikeus nojasi tulkinnassaan lakiin liiketoimintakiellosta (1059/1985), jonka 3 §:n mukaan liiketoimintakielloon voidaan määrätä liiketoiminnassa velkojia kohtaan törkeän sopimattomasti menetellyt. Käräjäoikeus viittasi myös lain esitöihin, joissa sopimattomaksi luokiteltiin lain tai hyvän liiketavan vastaisuus. Erityisesti merkitystä tuli antaa teoille, jotka pyrkivät laittomaan tai muuten perusteettomaan oman edun tavoitteluun velkojien kustannuksella tai tiettyjä velkojia suosien. Menettelyn tuli olla kokonaisarviossa törkeää eikä epäilystä saa jäädä menettelyn sopimattomuudelle. Käräjäoikeus katsoi, että velallisen toiminta täytti törkeän sopimattomuuden tunnusmerkit. Korkein oikeus ei muuttanut ratkaisua.

Tapauksessa tarkasteluun tuli myös moitittavassa menettelyssä syntyneiden velkojen merkittävyys. Velallinen vetosi myös siihen, ettei sopimusrikkomuksesta syntynyt velka muodostanut merkittävää osaa kokonaisveloista. Käräjäoikeus katsoi kuitenkin, että tarkasteluun tuli ottaa velallisen elinkeinotoiminnassa syntynyt velka eikä vain sopimusrikkomuksesta johtunut osa. Koska velallisen melkein koko velkasumma johtui samasta elinkeinotoiminnasta kuin sopimusrikkomuskin, katsoi käräjäoikeus, että pääasiallinen osa velallisen velasta oli syntynyt moitittavassa menettelyssä elinkeinotoiminnassa. Korkein oikeus ei muuttanut ratkaisua.

---

⁶³ Koskinen Oikeustieto 1996 s. 10.

Ratkaisu oli tältä osin myöhemmin julkaistun lain esityön mukainen eli velan osuus kaikista veloista ei ole tarkastelun lähtökohta vaan velan merkittävyys.⁶⁴ Tältä osin VJL 10 §:n 3 kohta eroaa rikosperusteisesta esteperusteesta. Kun rikosperusteisessa esteessä merkitystä annetaan sille, kuinka suuri osa veloista on rikosperusteista, VJL 10 §:n 3 kohdan esteessä suhteellinen osuus ei ole merkityksellinen.

Käytäntö on myös osoittanut, että elämäntyön hukkaan valuminen johtaa yrittäjät toimimaan epätoivoisesti. Erilaiset näennäisoikeustoimet ovat yleisiä. Omaisuutta pyritään säilyttämään siirtämällä sitä esimerkiksi lasten nimiin. Näissä tapauksissa vedotaan usein esteperusteena velkoja vahingoittavaan menettelyyn.⁶⁵ Kuitenkin edellä mainitussa tapauksessa sopimusrikkomus nähtiin ennemminkin moitittavana tekona elinkeinotoiminnassa. Tämä osoittaa sen, että tapauskohtainen harkinta on hyvin olennaista esteperusteiden arvioinnissa.

KKO 2001:99: Tappiollinen liiketoiminta

Velallisella oli velkoja yhteensä 4.474.936,16 markkaa. Velkaantumisen pääasiallinen syy oli tappiollinen elinkeinotoiminta vuosina 1986 - 1990. Toiminnan kirjanpidon mukaan velallisella oli jäänyt maksamatta vuonna 1993 arvonlisäveroa 1.855,00 markkaa, vuosina 1994 ja 1995 arvonlisäveroa yhteensä 6.876,00 markkaa ja vuonna 1994 YEL-vakuutusmaksuja 10.855,00 markkaa. Korkein oikeus katsoi, että laiminlyönnit olivat olleet vähäisiä ja satunnaisia, joten velkojen merkittävyyden vaatimus ei täyty. Tapauksessa ei ollut VJL 10 § 3 kohdan mukaista estettä.

Pelkkä puhdas liiketoimintariskin realisoituminen ei siis osoita moitittavuutta eikä voi tulla esteperusteena kysymykseen. Epäonnistuminen liiketoiminnassa ei läheskään aina johdu yrittäjän moitittavista toimista vaan ulkopuolisista tekijöistä. Ratkaisuharkinnassa hankalinta on rajan vetäminen siihen, mikä on moitittavaa menettelyä ja mikä vain liiketoiminnan ongelmista johtuvaa kykenemättömyyttä. Tappiollinen toiminta, etenkin konkurssiin ajautunut, on usein juuri ennen päättymistään hoidettu huonosti. Usein yrityksen tilillä ei ole rahaa ja maksut ovat tästä syystä jääneet maksamatta. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä sillä tavalla moitittavaa toimintaa, että se muodostaisi esteperusteen, kuten edellä kuvatussa tapauksessa on asia ratkaistu. Tämä on myös otettu huomioon ensi vuoden alusta voimaan tulevassa lainmuutoksessa, jossa pyritään juuri siihen, että oikein toiminutta yrittäjää ei rankaistaisi liiketoimintariskin toteutumisesta.

---

⁶⁴ HE 180/1996 vp s. 34.

⁶⁵ Koskinen Oikeustieto 1996 s. 10.

4.3 Taloudellisen aseman tarkoituksellinen heikentäminen ja velkojen suosinta

Esteperusteessa on usein kyse siitä, että koetetaan pelastaa osa omaisuutta erinäisillä toimilla tai näennäisoikeustoimilla. Kyseessä voi olla lahjan antaminen, vastikkeeton kauppa tai vaikka perinnöstä luopuminen. Velallinen voi pyrkiä huonontamaan asemaansa esimerkiksi jäämällä ilman syytä pois työelämästä, jotta velkojille ei tulisi kertymää velkajärjestelyssä. Näennäisoikeustoimen kohteena on hyvin usein perheenjäsen. Vaikka perheenjäsenellä olisi oikea saatava velalliselta, ei tätä saa suosia muiden velkojen kustannuksella. Tämä voi epätoivoisessa tilanteessa tuntua velallisesta hyvältä ratkaisulta, varsinkin jos velan maksamatta jääminen aiheuttaisi läheiselle suuria ongelmia kuten takausvastuun aktualisoitumisen. Pelkkä moitittavaan toimeen ryhtyminen voi kuitenkin estää velalliselta kokonaan velkajärjestelyyn pääsyn, vaikka toimen vaikutus ei ehtisi vaikuttaa velkoihin negatiivisesti. Yhteiskuntamoraalin ylläpitotehtävän vuoksi ei ole merkitystä sillä, vaikka velallinen jäätyään kiinni tekemisistään korjaisi tilanteen.

Helsingin hovioikeus 1995 1106: Velkojen suosinta

Velallinen oli luovuttanut autonsa autoliikkeelle, joka hyvitti auton arvon 9.500 markkaa velallisen pojalle. Tällä suorituksella velallinen pyrki kuittaamaan velkojaan lapsilleen. Velallisen katsottiin menettellyllään sopimattomasti suosineen lapsiaan muiden velkojen kustannuksella. Tämä muodosti esteen velkajärjestelylle.

KKO 1997:15: Vastikkeeton luovutus

Tapauksessa velallinen oli luovuttanut tyttärelleen 19.800 markan ja 40.000 markan arvoiset henkilöautot. Luovutus oli ollut vastikkeeton. Tytär oli velkojen tekemän ulosmittaustakaisinsaantikanteen vireille tulon jälkeen sopinut auton arvojen palauttamisesta velkojille ja oli palauttanutkin ne. Velallisen perusteena esteen olemattomuudelle oli se, ettei menettelystä loppupeleissä ollut näin aiheutunut velkojille vahinkoa. Tuomioistuin perusteli esteen olemassaoloa sillä, että velallinen oli heikentänyt taloudellista asemaansa sellaisella oikeustoimella, joka olisi ollut konkurssitilanteessa peräytettävissä takaisinsaantisäännösten nojalla. Velallisen toimintahan oli ollut moitittavaa eikä se, että tytär toimillaan esti vahingon aiheutumisen velkojille, kumonnut velallisen toimia.

KKO 2006:34: Perinnöstä luopuminen

Perinnöstä luopuminen voi jossain tapauksessa olla VJL 10 §:n 4 kohdan mukaisen esteperusteen muodostava oikeustoimi.⁶⁶ Tapauksessa velallinen oli vuosi ennen velkajärjestelyhakemustaan luopunut testamentilla saaneestaan perinnöstä sen vastaanottamisen jälkeen. Kerrottu luopuminen oli tapahtunut tilanteessa, jossa velallinen oli yrittänyt myydä testamentilla saadut osakkeet ja velkojana ollut pankki oli vaatinut perintönä saadun omaisuuden käyttämistä velkojen maksamiseen. Testamentattu summa oli noin 40.000 markkaa. Määrältään perintöosuuden ei katsottu olevan vähäinen, joten siitä luopumista voitiin lähtökohtaisesti pitää taloudellisen aseman sopimattomana heikentämisenä.

Tapauksessa tuli harkita perintökaaren (40/1965) mukaista perinnön tehokasta luovuttamista sekä perinnönjättäjän tahtoa. Tuomioistuin katsoi, ettei kyseessä ollut PK 17 luvun 2 a §:ssä tarkoitettu testamentista luopuminen vaan testamentatun omaisuuden vastaanottaminen ja edelleen luovuttaminen, koska velallinen oli jo ryhtynyt perintöön yrittäessään myydä osakkeet. Mistään ei myöskään ollut pääteltävissä, että testamentinantajan tahtona olisi ollut, ettei testamentattu omaisuus mene velallisen velkojen maksamiseen. Testamentinantaja oli eläessään tiennyt velallisen taloudellisen tilanteen.

Koska velallisen testamentista luopuminen ei ollut tehokasta eikä testamentinantajan tahdolle voitu antaa merkitystä, katsottiin velallisen toimineen velkoja vahingoittavasti. Velallinen oli pyrkinyt järjestelmään varojaan velkojen ulottumattomiin. Velkajärjestelyn myöntämiselle oli este.

4.4 Moitittava menettely ulosotossa ja velanotossa

Velallisella on ulosottomenettelyssä annettava ulosottomiehelle Ulosottokaaren 3:52:n mukaiset tiedot. Velallisella on tiedonantovelvollisuus muun muassa kaikesta omaisuudestaan (UK 3:52:n 2 kohta). Tapauksessa KKO 1997:15 velallinen oli menetellyt moitittavasti ulosottomenettelyssä jättäessään ulosottoselvityksessä ilmoittamatta tekemänsä 19.800 markan suuruisen vastikkeettoman luovutuksen tyttärelleen. Velallinen vetosi toiminnassaan siihen, että oli tahattomasti antanut virheellisen tiedon ulosottomenettelyssä. Tuomioistuimen kannan mukaan tämä menettely riitti velkajärjestelyn esteeksi.

---

⁶⁶ HE 180/1996 vp s. 36-37.

Jälkikäteen on haastavaa arvioida velallisen antamien tietojen totuudenperäisyyttä ja niiden vaikutuksia velanhakuhetkellä. Este voi muodostua, jos velallinen on tahallaan antanut virheellisiä tietoja ja nämä tiedot ovat vaikuttaneet luotonantopäätökseen. Velalliselta ei kuitenkaan vaadita aktiivista tietojen kertomista, vaan riittää, että vastaa totuudenmukaisesti luotonantajan kysymyksiin. Tämä korostaa luotonantajan velvollisuutta vastuulliseen luotonantoon.⁶⁷

Menettelyn tulee olla myös kokonaisuutena arvioiden moitittavaa. Kokonaisarviossa on otettava huomioon luoton määrä sekä velallisen olosuhteet, kuten tämän taloudellinen tilanne ja luoton käyttötarkoitus. Liian suuriin tuotto-odotuksiin perustuvien tulojen ilmoittaminen voi aiheuttaa esteen velkajärjestelylle. Nykyään kuitenkin keskustelun suunta on kääntynyt myös liian kevein perustein myönnettyihin luottoihin.

Tapaus KKO 1997:100 koski velallisen antamia tietoja velkaa pankilta hakiessa. Velallinen oli 50.000 markan suuruista luottoa hakiessaan ilmoittanut tulonsa huomattavasti suuremmiksi ja velkansa pienemmiksi, kuin mitä ne todellisuudessa olivat. Bruttotuloikseen velallinen ilmoitti 220.000 markkaa ja veloikseen 330.000 markkaa. Todelliset vuositulot velallisella olivat olleet edellisenä vuotena 126.113 markkaa ja sitä ennen 117.769 markkaa. Velallinen ei katsonut menetelleensä virheellisesti, koska oli ilmoittanut tulonsa arviona, jotka pohjautuivat elinkeinotoimintansa tulosodotuksiin. Velkoinaan hän oli ilmoittanut vain oman osuutensa yrityksensä luotoista ja jättänyt yhtiökumppaninsa osuuden pois. Yhtiömuotona oli kommandiittiyhtiö. Lainan käyttötarkoitukseksi velallinen ilmoitti perheensä toimeentulon turvaamisen.

Velkojen ilmoittamisen osalta velallisen ei katsottu menetelleen moitteellisesti. Korkein oikeus ei kuitenkaan pitänyt uskottavana, että velallisen elinkeinotoiminnan tulos oli voimakkaassa kasvussa, koska velallinen oli halunnut turvata perheensä toimeentulon lainarahoituksella. Myös velallisen on täytynyt tiedossaan olevien seikkojen pohjalta käsittää arvion perusteettomuus. Tästä syystä velallinen on antanut harhaan johtavaa tietoa tuloistaan velkojalle luotonannossa. Menettely katsottiin luoton määrä ja muut olosuhteet huomioon ottaen olevan erityisen moitittavaa. Velan ottotarkoitukselle ei annettu ratkaisussa merkitystä.

Oikeuden eri mieltä oleva jäsen otti kantaa siihen, olisiko velallisen todellisten tulojen ilmoittaminen kuitenkin vaikuttanut luotonantopäätökseen. Jäsen katsoi, ettei todellisten tulojen ilmoittaminen olisi välttämättä johtanut luoton epäämiseen. Jäsen piti myös mahdollisena, että velallinen oli uskonut tietojen antohetkellä yrityksensä

---

⁶⁷ Rinta-Hoiska 2011 s. 29.

kovaan tulokseen. Näistä syistä johtuen eri mieltä oleva jäsen katsoi, etteivät velallisen antamat tiedot olleet siinä määrin harhaanjohtavia eikä niillä ole ollut niin suurta merkitystä luotonantoon, että velallisen toimintaa olisi pidettävä erityisen moitittavana.

4.5 Ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen

Ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen on kaikista esteperusteista käytetyin.⁶⁸ Se on myös kaikista tulkinnanvaraisin. Yleensä velallisen tilannetta verrataan ajatukseen siitä, millaista toimintaa ja harkintaa velallisen tilanteessa tältä on voitu kohtuudella vaatia. Tällaisen keskivertokansalaisen toiminnan yleinen määrittäminen ei ole helppoa jos edes mahdollista.

Lähdettäessä pohtimaan velkaantumisen kevytmielisyyttä tulee tarkastella velan perusteita ja syntyolosuhteita. Lisäksi huomiota on kiinnitettävä velallisen tapaan hoitaa yleisesti talouttaan ja muihin vallitseviin olosuhteisiin. Kokonaiskuvan hahmottamiseksi tulee yleensä etsiä vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- Ovatko maksamattomat velkavastuut päävelkavastuita vai takausvastuita?
- Onko velkaannuttu moniin eri suuntiin?
- Onko velallisella ollut todellisia mahdollisuuksia hoitaa vastuitaan?
- Miten velallinen on hoitanut velkojaan?
- Onko velkaannuttu lisää tilanteessa, jossa velallisella on jo ollut maksuvaikeuksia?
- Mikä on ollut velkojen käyttötarkoitus; asuntovelka tai eläminen vai ylellisyyskulutus?
- Onko annettu takauksia läheisille vai etäisemmille henkilöille?
- Onko takauksissa kanssatakaajia tai reaali- vakuuksia?
- Millainen oli päävelallisten ja muiden vastuullisten oletettu maksukyky? ⁶⁹

4.5.1 Velkojen takaaminen ja vakuuksien arvon aleneminen

Kuten aiemmassa kappaleessa esitetyistä kysymysluettelosta käy ilmi, takausveloilla on erityisasema suhteessa muihin velkoihin. Esteen arvioimiseen vaikuttavat esimerkiksi taattavan rahatilanne, takauksesta

⁶⁸ Ks. *Uitto* 2012 s. 424.

⁶⁹ *Uitto* 2012 s 424.

annetut vakuudet, takaajan taloudellinen tilanne ja kanssatakaajat. Merkitystä annetaan esimerkiksi sille, kenen puolesta takaus on annettu. Myös takaustilanteessa vallinneet olosuhteet ovat merkityksellisiä.

Lainojen takaaminen voi muodostaa esteen velkajärjestelylle. Takaaminen muille kuin lähiomaisille on katsottu olevan helpommin kevytmielisiä kuin perheen sisäisten takausten. Omien lasten tukeminen on nähty yleisesti ottaen suhteellisen hyväksyttävänä. Ilmeisen kevytmieliseksi toimintaa arvioidaan helpommin, jos velallisella on velkojen takauksista johtuvia velvoitteita huomattavasti enemmän kuin omia päävelkoja. Tällöin velallisen on voitu katsoa suhtautuneen takausvastuuseensa hyvin kevytmielisesti.

Vaasan HO 1993 1970: Holtiton takaaminen muille kuin perheenjäsenille

Velallisen katsottiin velkaantuneen ilmeisen kevytmielisesti takaamalla muiden lainoja. Velallisen koko velkamäärä oli noin 200.000 markkaa, josta vain 40.000 oli hänen omaa lainaansa ja loput takausvelkoja. Lainojen takaamisajankohtana velallinen oli ollut vielä töissä. Velalliselta oli kuitenkin jo vuonna 1990 ulosmitattu palkkaa takausvelkojen maksuun ja tämä oli silti taannut viimeisen lainan vuonna 1991. Hovioikeus katsoi, että merkityksellistä ilmeisen kevytmielisyyden arvioinnissa oli myös sillä, että velallinen oli taannut muiden kuin lähiomaisten velkoja.

KKO 1995:17: Ristiintakaaminen

Velallinen oli taannut avopuolionsa ja kolmannen henkilön kanssa ristiin toistensa kulutusluottoja. Ilmeisen kevytmielistä toimintaa osoitti erityisesti se, että velallinen oli taannut yhden lainan vielä työttömäksi jäämisensä jälkeen. Velkoja velallisella oli noin 100.000 markkaa, joista vain 30.000 markkaa omia ja loput takausvelkoja. Työttömäksi jäämisen jälkeen taattu velka oli suuruudeltaan 40.000 markkaa. Velallisen katsottiin arvioineen maksukykynsä väärin. Kun velallisen toimia verrattiin siihen, minkälaista harkintaa velalliselta on voitu kohtuudella edellyttää, katsottiin velkaantumisen olleen ilmeisen kevytmielistä.

KKO 1995:158: Lasten velkojen takaaminen

Pääosa velallisen veloista oli johtunut siitä, että velallinen oli taannut lapsiensa lainoja. Velallinen oli yhdessä puolionsa kanssa taannut yhden lapsensa 25.000 markan kulutusluoton, kahden työssäkäyvän lapsensa 380.000 markan asuntolainan sekä vielä kahden lapsensa 260.000 markan yritysainan. Yritys oli sittemmin mennyt konkurssiin.

Puolisot olivat olleet töissä velkojen takaamishetkillä. Näin ollen velallisella on ollut perusteltu syy olettaa selviytyvänsä takauksista. Asuntolainan ottaneet lapset olivat itsekin töissä, joten velallinen on voinut uskoa heidän selviävän lainastaan itse. Yritysvelan osalta toiminta on vaikuttanut niin kannattavalta, että velallinen on perustellusti voinut olla siinä ajatuksessa, ettei takaussitoumus koskaan aktualisoidu. Vaikka takauksen antamista voidaan pitää harkitsemattomana, ei omien lasten kannattavalta vaikuttavan yritystoiminnan tukeminen ole ilmeisen kevytmieleistä.

Lisäksi velallinen on voinut luottaa kanssatakaajana olevan, työssäkäyvän puolisonsa panokseen mahdollisessa takausvelan maksamisessa. Merkitystä tulee antaa myös sille, että asian ollessa käsittelyssä tuomioistuimessa, velallinen on puolisonsa kanssa myynyt asunto-osakkeensa 250.000 markalla ja käyttänyt myynnistä saaneensa varat velkojen lyhentämiseen. Velkaantuminen ei näistä syistä ole ollut ilmeisen kevytmieleistä. Näin ollen velallisen toimilla ja suhtautumisella velkataakkaansa on ollut merkitystä velkaantumisen kevytmieleisyyden harkinnassa.

Jos velan takaamishetkellä niin velallisen, takaaja kuin kanssatakaajan taloudellinen tilanne on vakaalla pohjalla ja takaisinmaksulle ei näy mitään estettä, ei takaus ole esteperuste. Jos kuitenkin lainoja taataan vielä oman maksukyvyyn heikennyttyä esimerkiksi työttömyyden vuoksi, este voi olla olemassa. Jos lainalle on ollut jokin vakuus, velallinen on voinut luottaa takausvastuun hoitumiseen tuon vakuuden arvosta.

KKO 1995:18: Talolaina ja työttömyys

Aviopuolisoiden ottamaa 370.000 markan talolainaa ei pidetty heidän käytettävissä oleviin tuloihin ja varoihin nähden harkitsemattomana. Vuonna 1988 otettua lainaa oli pystytty lyhentämään kahden seuraavan vuoden aikana noin 80.000 markkaa. Puolisoiden maksukyky oli kuitenkin hävinnyt työttömäksi jäämisen seurauksena. Velalliset ovat myös nousukauden aikana perustellusti ajatella, että he voivat suoriutua veloistaan viime kädessä myymällä kiinteistön. Velallisilta ei ole voitu heidän asemansa ja vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen vaatia parempaa harkintaa. Lisäksi velkojen lyhentäminen kertoi, etteivät velalliset olleet suhtautuneet piittaamattomasti velan hoitamiseen. Velkajärjestelylle ei ollut VJL 10 §:n 7 kohdan mukaista estettä.

Vakuuden arvonalenemaa ei aina pysty ennustamaan pitkällä aikavälillä. Etenkin 1990-luvun laman vaikutuksia niin kiinteistöjen arvoihin kuin työllisyyteen ei ole pystytty etukäteen lainaa hakiessa ottamaan huomioon. Tästä syystä esimerkiksi ennen lamaa otetut talolainat eivät ole osoittaneet ilmeistä kevytmieleisyyttä, jos velallisella on ollut maksukyky kunnossa lainan ottohetkellä. Velallinen on pystynyt

luottamaan, että viime kädessä velka hoituu vakuuden realisoinnilla. Oikeuskäytännössä ei ole vielä tullut esille, onko nykyaikana perusteltua luottaa asuntojen hintojen kehitykseen vai tuleeko lainanotossa olla maltillisempi kuin aikaisemmin. Asuntojen arvon säilymiseen ei mielestäni voi enää nykypäivänä sokeasti luottaa. Tietoa asuntojen hintakehityksestä on saatavilla pidemmältä ajanjaksolta ja on yleisesti tiedossa, että etenkin muuttotappio- ja haja-asutusalueilla asuntojen vakuusarvot ovat romahtaneet.

KKO 1995:16: Lisävelkaantuminen ja asunnon arvon laskeminen

Velallisella oli yritystoiminnasta velkaa noin 330.000 markkaa. Yritystoiminta on loppunut vuonna 1986. Puoliso on taannut yritysvelan. Tätä velkaa puoliset eivät ole pystyneet lyhentämään lainkaan. Puolisot ovat ottaneet vuonna 1988 yhdessä asuntolainaa noin 360.000 euroa. Puolisot ovat hoitaneet asuntolainan lyhennykset ja korot niin, ettei velkoja ole tarvinnut irtisanoa. Lisäksi velallinen on ostanut vuonna 1990 auton osamaksulla. Puolisoiden tuloissa ei ole ollut tiedossa mitään muutoksia tulevaisuudessa.

Ratkaisussaan tuomioistuin on katsonut, että 1980-luvun loppupuolella vallinneen taloudellisen tilanteen vuoksi puolisoilla on voinut olla perustellusti käsitys, että he suoriutuvat veloistaan. Asuntolainan kohdalla perusteena on erityisesti, että jatkuvasti kohonneiden asuntojen hintojen vuoksi puoliset ovat voineet olettaa viime kädessä selviytyvänsä velasta myymällä asunnon. Vaikkakin tekoa voidaan pitää harkitsemattomana, ei se ole ollut ilmeisen kevytmieleistä. Tätä puoltaa myös se seikka, että asunto on ostettu perheen yhteiseksi kodiksi. Velallisen autolainan ottamista on aihetta arvostella, muttei sekään osoita ilmeistä kevytmieleisyyttä. Merkitystä on myös annettu sille tosiseikalle, että velkoja on pyritty hoitamaan käytettävissä olleiden tulojen puitteissa. Velkaantuminen ei ole ollut ilmeisen kevytmieleistä.

Eri mieltä olevan jäsenen kannan mukaan oman asunnon rahoituksessa ei voida pitää ilmeisen kevytmieleisenä tietynasteista toiveikkuutta inflaatiokehityksestä ja siihen perustuvaa ajatusta veloista suoriutumisesta pidemmällä aikavälillä. Tässä tapauksessa kuitenkin toiveikkuus on ollut aivan epärealistista. Lisäksi lähes 50.000 markan autolaina osoittaa ilmeistä kevytmieleisyyttä tilanteessa, jossa ei ole mahdollisuutta suoriutua entisistäkään veloista.

KKO 1995:112: Talolaina ja ylivelkaantuminen

Tapauksessa koko ajan töissä ollut velallinen oli ottanut velkaa omakotitaloon ja kesämökkiin. Tämän lisäksi pieni osa veloista johtui siitä, että velallinen oli taannut oman tyttärensä lainan sekä avustanut tätä ja tämän perhettä rahallisesti. Velkoja on yhteensä noin 385.000 markkaa. Velallisen tulot ovat

olleet noin 100.000 markkaa vuodessa. Velallisen tulotasossa ei ole ollut odotettavissa muutoksia. Ottaen huomioon velan perusteet sekä määrä sekä hakijan toimet velkojensa lyhentämiseksi, ei velallisen toiminta ole ollut ilmeisen kevytmieleistä.

Eri mieltä oleva jäsen on antanut merkitystä velanotolle. Velallinen on saanut eräästä pankista kielteisen velkapäätöksen ja pankki oli varoittanut velallista ylivelkaantumisen mahdollisuudesta. Tästä syystä velallisella on ollut perusteltu aihe epäillä kykyään selviytyä veloistaan. Velallinen on kuitenkin ottanut tämän jälkeen velkaa kahdesta eri luottolaitoksesta. Tämän eri mieltä oleva jäsen on katsonut osoittavan ilmeistä kevytmieleisyyttä.

KKO 1997:142: Perheen tulonlähteenä olevan yrityksen lainan takaamien

Velallinen oli taannut puolisonsa yrityslainoja. Puolison yritystoiminta on ollut perheen koko toimeentulon perusta. Velkaantumisen ei ole katsottu olleen ilmeisen kevytmieleistä, koska velallinen on voinut perustellusti olettaa, että lainojen vakuutena olleet yrityskiinnitys ja puolison kiinteistöt riittävät velkojen hoitamiseen. Lisäksi velallinen ei ole ollut osasta lainoista takaajana kuin vain omistamiensa kiinteistöjen arvoilla.

Painoarvoa on annettu myös takausvuonna 1990 vallinneeseen yhtiön hyvään taloudelliseen tilanteeseen. Huomioon otettaessa myös pitkään jatkuneen taloudellisen laman ennalta arvaamattomat vaikutukset, ei velallinen ole voinut ennakoida tulevaa tilannetta. Vastuuta päätöksessä on myös annettu pankille. Takaussitoumus on ollut silloisen pankkikäytännön mukainen ja pankki on sitoumusta hyväksyessään tuntenut velallisen maksukyvyn. Velallinen on perustellusti voinut luottaa pankin arvioon.

Käytännössä tulee usein harkittavaksi, onko takaussitoumuksen antaminen osoitus ilmeisen kevytmieleisestä toiminnasta. Takaajalla ei välttämättä ole tosiasiallisesti tietoja päävelallisen maksukyvystä tai edes edellytyksiä niitä arvioida. Näin on varsinkin silloin, kun taattavana on toisen elinkeinotoimintaan liittyvä velka. Takaaja voi usein ajatella, että luotonantaja on arvioinut päävelallisen maksukyvyn ja siksi uskaltaa antaa takaussitoumuksen. Aina luotonantaja ei kuitenkaan ole tehnyt tällaista harkintaa.⁷⁰

---

⁷⁰ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 88.

4.5.2 Ylivelkaantuminen

Ilmeisen kevytmielisen velkaantumisen ohessa tulee tarkkailla, onko velallinen velkaantunut tarkoituksella velkajärjestelyä silmällä pitäen. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että velalle ei ole toimeentuloon liittyvää perustetta ja velallinen olisi ilman uutta velkaa selviytynyt entisistä veloistaan. Moitittavaa on myös kaiken tulon käyttäminen kulutukseen velkojen maksamisen kustannuksella ja näin maksukyvyttömäksi tuleminen on moitittavaa ja tällainen toiminta voi muodostaa esteen menettelylle.⁷¹

Velalliselle jää tavallista enemmän varoja käyttöönsä, kun hän jättää vuokrat ja muut elämisen kannalta välttämättömät maksut maksamatta. Ylivelkaantumistilanteessa tulee tarkastella näiden varojen käyttöä. Jos velallisella olisi tulojensa perusteella pitänyt selviytyä välttämättömistä menoistaan, kertoo se velallisen hoitaneen talouttaan huolimattomasti. Tällöin voi tulla velan sinällään hyväksyttävästä perusteesta huolimatta kyseeseen ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen.⁷²

Erityisesti välinpitämättömyys velan takaisinmaksusta osoittaa ilmeistä kevytmielisyyttä. Jos velallinen on pyrkinyt huolehtimaan velkojensa takaisinmaksusta, ei yleensä ole kyse kevytmielisestä velkaantumisesta. Välinpitämättömyys takaisinmaksusta ilmenee usein siten, että velallisella on paljon erilaisia pieniä velkoja. Vaikka velat olisivat pieniä, niiden lukumäärä ja velkojen jatkuva lisääntyminen voivat olla osoitus ilmeisestä kevytmielisyydestä. Välinpitämättömyys voi ilmentyä myös niin, että vaikka velallisella olisi ollut mahdollisuus maksaa velkojaan, hän ei ole näin tehnyt.⁷³

KKO 2000:84: Lisävelkaantuminen

Velallinen oli ottanut uuden velan, vaikka hänen tulotasonsa oli jo valmiiksi heikko. Velan summa oli 42.000 markkaa ja velallisen tulot olivat velanottovuonna vain 20.645 markkaa. Velallisen olisi tullut käsittää, ettei hän tule selviytymään velan takaisinmaksusta. Koska velallisella ei myöskään ollut näyttöä siitä, että velka olisi ollut välttämätön hänen toimeentulonsa vuoksi, katsottiin velkaantuminen kevytmieliseksi.

Jos velallisella on velanottohetkellä riittävä maksukyky velanhoitoon, ei kysymys yleensä voi olla kevytmielisestä velkaantumisesta. Näin on erityisesti silloin, kun velallisella ei ole ollut tiedossaan seikkoja,

⁷¹ Uitto 2012 s. 424-425.

⁷² Rinta-Hoisko 2011 s. 31.

⁷³ Uitto 2012 s. 425.

jotka voisivat alentaa hänen maksukykyään. Jopa maksukyvyyn lievä yliarviointi on sallittua, jos se perustuu järkevään toiveikkuuteen tulotason parantumisesta.⁷⁴ Ylellisyyskulutukseen otetutkaan velat eivät ole este menettelylle, jos velallisella on velanottohetkellä ollut maksukyky hoitaa velka, mutta on tapahtunut jokin yllättävä olosuhdemuutos.⁷⁵

KKO 1997:100: Perheen toimeentulon turvaaminen

Pahasti yritystoiminnassaan velkaantunut velallinen oli ottanut lisävelkaa perheensä toimeentulon turvaamiseksi. Velkaa velallisella oli lähtökohtaisesti jo 761.000 markka ja uusi velka suuruudeltaan 40.000 markkaa. Velallisen yritystoiminta oli vaikeuksissa ja velallisella ei ollut mitään varmuutta siitä, kykeneekö hän huolehtimaan luottojensa takaisinmaksusta. Toisaalta on ollut mahdollista, että velallisen taloudellinen tilanne alkaisi pikkuhiljaa parantua. Koska luoton käyttötarkoituksena on ollut perheen toimentulon turvaaminen, ei velkaantuminen ole tässä tilanteessa ollut ilmeisen kevytmielisiä.

Velallisen on uutta velkaa otettaessa aina pystyttävä hahmottamaan kokonaistilanteensa eli pystyykö hän maksamaan kaikki velkansa pois, jos ottaa uuden velan. Jos velallinen on tiennyt jo velan ottohetkellä, ettei tämä ole mahdollista, on velkaantuminen tapahtunut ilmeisen kevytmielisesti. Kevytmielisyyttä ei poista pelkästään se, että velka olisi käytetty sinällään järkevään ja hyväksyttävään käyttötarkoitukseen.

Vaasan HO 1993 1609: Työttömyys

Velallinen oli ottanut lomautuksen jälkeen suuren kulutusluoton ja jatkanut velkaantumista jouduttuaan kokonaan työttömäksi. Näistä seikoista johtuen katsottiin, että velallinen oli velkaantunut harkitusti velkajärjestelyä silmällä pitäen ja ilmeisen kevytmielisesti. Harkinnassa otettiin huomioon erityisesti se, minkälaista harkintaa velallisen asemassa olleelta henkilöltä sellaisissa olosuhteissa voitiin edellyttää.

KKO 1995:15: Perheen taloudellinen kokonaistilanne

Aviopuolisoiden ottama yli 500.000 markan talolaina osoitti ilmeistä kevytmielisyyttä ottaen huomioon, minkälaista harkintaa puolisoiden voidaan kohtuudella edellyttää tehneen velanotossa. Puolisoilla oli jo lähtökohtaisesti elinkeinotoiminnasta jääneitä velkoja noin 600.000 markkaa. Puolisojen nettotulot ovat olleet yhteensä noin 10.000 markkaa kuukaudessa. Lainanhoitokuluihin sekä omakotitalon ylläpitoon olisi tarvittu tuomioistuimen laskelmien mukaan 9.800 markkaa kuukaudessa. Elämiseen ei olisi jäänyt

---

⁷⁴ *Uitto* 2012 s. 426.

⁷⁵ *Uitto* 2012 s. 427.

lähes lainkaan varoja. Puolisoiden tuloihin ei ollut odotettavissa nousua. Perheen talous on näin ollut kestäättömällä pohjalla. Lisäksi puolisot olivat käyttäneet osan talolainasta vanhojen velkojen maksamiseen. Näistä syistä puolisoiden on täytynyt käsittää, etteivät he tule selviämään velan maksuista ja velkaantuminen on ollut ilmeisen kevytmieleistä.

Velkaantuminen työttömäksi tai lomautetuksi tulemisen jälkeen on katsottu oikeuskäytännössä tehdyn velkajärjestelyä silmällä pitäen. Täysin epärealistisen ja käytännössä mahdottoman maksusuunnitelman laatiminen velan maksamiseksi on katsottu ilmeisen kevytmieleiseksi. Lisävelkaantuminen heikossa taloudellisessa tilanteessa ilman toimeentuloon liittyvää perustetta on lähtökohtaisesti kevytmieleistä. Kuitenkin järkeviin positiivisiin tulevaisuuden tulo-odotuksiin perustuvan velan ottaminen, etenkin kun kyse on todellisuudessa perheen toimeentulon turvaamisesta, ei katsottu olleen ilmeisen kevytmieleistä, vaikka tulo-odotukset eivät täytyneetkään.

4.5.3 Velkaantuminen vanhan ja uuden hakemuksen välillä

Vaikka velkajärjestelyhakemus hylätään esteperusteen olemassaolon vuoksi, ei velkajärjestelyn hylkääminen saa sellaista oikeusvoimaa, joka estäisi uuden hakemuksen tekemisen. Velallinen voi uudessa hakemuksessaan esittää sellaisia painavia syitä velkajärjestelyn myöntämiselle, jotka eivät aikaisemmassa hakemuksessa olisi vielä tulleet kysymykseen kuten pitkän ajan kulumisen. Jos hakemusten välillä velallinen on kuitenkin perusteettomasti velkaantunut lisää, voi velkajärjestelylle olla uudestaan este.

KKO 2004:108: Perusturvaan kuuluvat menot

Aikaisemmin vuonna 1993 velallisen velkajärjestelyhakemus oli hylätty, kun velkaantumisen oli katsottu olleen ilmeisen kevytmieleistä. Velkaa velallisella oli tuolloin vajaa 150.000 euroa. Velallisen vuonna 2003 tekemässä uudessa hakemuksessa näkyi, että velallinen oli velkaantunut 2.200 euroa lisää edellisen hakemuksen tekemisen jälkeen. Suurin osa uusista veloista oli kuitenkin pääosin perusturvaan kuuluvia menoja kuten sairaanhoitokustannuksia, sähkölaskuja ja vuokraa. Pieni osa veloista koski postimyynnistä tilattuja ihonhoito- ja terveystarvikkeita, joita ei voida katsoa välttämättömiksi menoiksi. Näiden kokonaissumma 243 euroa oli kuitenkin niin pieni, ettei velallisen toimintaa sen perusteella voida pitää ilmeisen kevytmieleisenä. Lisäksi velallinen oli uskottavasti kertonut, että oli tilannut tuotteet vielä tuolloin tietämättä ulosoton tiukentumisesta ja oli uskonut voivansa ne maksaa. Estettä ei ollut uuden velkaantumisen osalta.

KKO 2011:76: Lisävelkaantuminen

Velallisen velkajärjestelyhakemus oli hylätty vuonna 2005. Uudessa hakemuksessa vuonna 2010 oli noin 8.000 euron verran velkoja, joita ei ollut aikaisemmassa hakemuksessa. Velallisen esittämä lääketieteellinen selvitys ei osoittanut, että velkaantumiselle olisi ollut sairaudesta johtuva syy. Velkajärjestelylle oli VJL 10 §:n 7 kohdan mukainen este.

4.5.4 Velallisen henkilökohtaiset olosuhteet

Ilmeinen kevytmielisyyden ilmeneminen velallisen toiminnassa vaatii kokonaisvaltaista velallisen tilanteen tarkastelemista. Huomioon otettavia seikkoja ovat muun muassa velallisen ikä ja terveydentila.⁷⁶ Myös velallisen henkilökohtaiset olosuhteet voivat muuttaa tapauksessa olevan tosiseikaston arviointia. Vaikka velallinen on jättänyt maksamatta talolainan lyhennykset kokonaan ja lähtökohtaisesti tämä osoittaa ilmeistä kevytmielisyyttä, on velallisen tosiasiallinen tilanne otettu huomioon. Puolisoiden välinen työnjako on ollut perusteltua ja velallisen toiminnan ollessa muuten moitteetonta, voitu katsoa, ettei velallisen toiminta ole osoittanut kevytmielisyyttä.

KKO 1997:45: Huolimattomuus takaisinmaksussa

Tapauksessa velallinen oli jättänyt talolainansa lyhennykset kokonaan hoitamatta, vaikka hänellä olisi ollut varaa niitä maksaa. Lähtökohtaisesti VJL 10 §:n 7 kohdan mukainen toiminta voi tulla esiin myös velkojen takaisinmaksun laiminlyömisenä. Velallinen kuitenkin esitti, ettei tiennyt maksujen laiminlyönnistä ennen tilan pakkohuutokauppailmoitusta. Velka oli puolisoiden yhdessä ottama ja perheen sisällä oli sovittu, että puoliso hoitaa lainan lyhennykset. Velallisen kertomusta pidettiin uskottavana. Tätä puolsi muun muassa se, ettei velallisella ollut mitään muita velkoja eikä mikään antanut aihetta epäillä, että velallinen olisi käyttänyt varansa yllisiystavaroihin tai muuten velkajärjestelyn kannalta arveluttavalla tavalla.

Kuitenkin velallisen toiminta taloutensa hoidossa on ollut huolimatonta. Velallisen velkaantuminen ei kuitenkaan ole ollut ilmeisen kevytmielisiä kaikki olosuhteet huomioon ottaen. Myös arvioidessa sitä, mitä velallisen asemassa olevalta voidaan kohtuudella edellyttää, on katsottu hyväksyttäväksi luottaa puolison kanssa tekemiin sopimuksiin.

---

⁷⁶ *Uitto* 2012 s. 428.

Velallisen äkillisestä elämänmuutoksesta aiheutunut masennusjakso ja laskujen erääntyminen tältä ajalta on katsottu myös hyväksyttäväksi. Toisessa tapauksessa taas psyykkisten oireiden katsottiin vaikuttaneen velkaantumiseen, muttei sen osuutta katsottu niin merkittäväksi, että este poistuisi. Molempien sairautta koskevien tapausten osalta ei ollut kiistanalaista se, etteikö henkilökohtaisilla olosuhteilla olisi vaikutusta velkaantumiseen. Erona kuitenkin tapausten välillä oli kuitenkin velkaantumisen ajanjakso. Korkeimman oikeuden tapauksessa velkaantuminen oli tapahtunut hyvin lyhyellä aikavälillä ja lisäksi velallisen toiminta oli ollut moitteetonta sairastumiseen saakka. Näin voitiin katsoa, että sairauden merkitys velkaantumiseen oli suuri. Hovioikeuden tapauksessa velallinen oli kärsinyt psyykkisistä oireista koko elämänsä. Velkaantuminen oli tapahtunut pitkällä aikavälillä. Tästä johtuen katsottiin, että velallisen on täytynyt pystyä käsittämään, ettei pysty maksamaan velkojaan takaisin.

KKO 1998:37: Olosuhteiden äkillinen muutos

Velallinen oli velkaantunut ennen ja jälkeen työttömyyttään. Ennen työttömäksi jäämistä vuonna 1992 syntyneet 12.500 markan velat eivät ole osoittaneet ilmeistä kevytmieleisyyttä velallisen tulojen ollessa tuolloin yli 100.000 markkaa. Työttömäksi jäätyään tulot olivat pudonneet noin 80.000 markkaan. Työttömyyden alkamisen jälkeen velallinen oli ottanut velkoja noin 22.600 markan edestä.

Velallisen olosuhteissa tapahtui paljon vuonna 1992. Avioero, sairastuminen sokeritautiin ja siitä johtuva työkyvyttömyyseläkkeelle jääminen sekä sairastuminen masennukseen olivat vaikuttaneet velallisen rahatilanteeseen tulojen vähenemisenä ja kulujen kasvamisena. Näin ollen tuona vuonna syntynyt velka johtui hyvin luultavasti muuttuneista olosuhteista eikä näin ole ilmeisen kevytmieleistä.

Velallisen velkojen kokonaismäärä 48.476 markkaa ei ollut järin suuri. Velallisen tulot huomioon ottaen velkaantuminen ei osoittanut piittaamattomuutta taloudellisista asioista. Lisäksi velallisen toiminta velkojen maksussa oli ollut moitteetonta vuoteen 1992 saakka. Velat olivat kertyneet lyhyessä ajassa, joten oli perusteltua uskoa, että velallisen sairastuminen oli alentanut velallisen kykyä arvioida velanmaksukykyään ja huolehtia taloudellisista asioistaan. Velkaantuminen ei ollut ilmeisen kevytmieleistä.

Itä-Suomen Hovioikeus 2010 1261: Psyykkisen ongelmat

Velallinen oli velkaantunut vuosina 2006 – 2009 lähes kokonaan kulutusluotoilla. Velallinen oli kärsinyt koko tuon ajan psyykkisistä ongelmista ja esitti tästä uskottavan lääkärintodistuksen. Velallisen oli kuitenkin täytynyt ymmärtää, ettei kykene maksamaan ottamiaan velkoja. Tuomioistuimien piti ilmeisenä,

että psyykkiset ongelmat ovat osaltaan vaikuttaneet velkaantumiseen, mutta katsoi, ettei niille voida antaa sellaista painoarvoa, joka poistaisi velkaantumisen ilmeisen kevytmielisyyden. Velkajärjestelyn este oli olemassa.

4.5.5 Toiminta elinkeinotoiminnassa

Kuten aikaisemmin kappaleessa 5.2 mainittiin, elinkeinotoiminnassa syntyneet velat tulevat useimmiten käsittelyyn esteperusteena VJL 10 §:n 7 kohdan mukaisena esteenä. Yritystoiminnan kohdalla ilmeistä kevytmielisyyttä arvioidaan kuten yksityisen velanottajankin kohdalla. Huomattavakaan velka ei välttämättä ole osoitus kevytmielisyydestä. Merkitystä on sillä, mihin käyttöön luotto on otettu ja onko yrityksellä aikaisemmat luotot huomioon ottaen ollut mahdollisuus selviytyä veloista.⁷⁷

Ilmeinen kevytmielisyyys liittyy yleensä velkojen lisäämiseen toiminnan tappiollisuudesta huolimatta. Mitä pidempään toimintaa jatketaan tappiollisena, sitä suurempi mahdollisuus on, että velkaantuminen tulkitaan ilmeisen kevytmieliseksi. Lisävelkaantumisella tulee olla kokonaisuutena objektiivisesti arvioiden realistiseen positiiviseen kehitykseen perustuva pohja. Pelkkä elinkeinotoiminnassa epäonnistuminen ja siitä maksettavaksi jäävät velat eivät osoita ilmeistä kevytmielisyyttä.⁷⁸

KKO 1998:71: Yrittäjäriskin realisoituminen

Velallisen liiketoiminta oli pohjautunut lähes kokonaan velkarahoitukseen. Tuomioistuin otti ratkaisussaan huomioon, että liiketoimintaan liittyy aina potentiaalinen riski ja ainakin toiminnan alkuvaiheessa jonkinasteinen velkaantuminen. Liiketoiminnassa epäonnistuminen ei tarkoita velkaantumisen ilmeistä kevytmielisyyttä. Harkinnassa on otettava huomioon, onko velkaantuminen pysynyt liiketoiminnan laatu ja laajuus huomioon ottaen hyväksyttävissä rajoissa.

Velallisella on ollut liiketoimintaa perustettaessa hyvä tietämys ja vankka kokemus toimintansa alasta. Vaikka liike on toiminut lähes kokonaan velkarahalla, ei se ole ollut tuohon aikaan ollenkaan epätavallista. Vähittäismyyntialalla tukkuliikkeille on täytynyt maksaa tuotteet lyhytaikaisella luotolla ennen kuin liikkeenharjoittaja on niitä saanut myytyä, joten velkarahalla toimiminen on katsottu normaaliksi. Velallinen on pystynyt pääasiassa nämä maksut hoitamaan yrityksen toimiessa, mutta toiminnan loppuvaiheessa on tullut ongelmia.

⁷⁷ Uitto 2012 s. 426.

⁷⁸ Koskinen Oikeustieto 1996 s. 9.

Liiketoiminnan päättymisen jälkeen velallinen ei ole ottanut uusia velkoja. Lisäksi velallinen on pyrkinyt lyhentämään velkojaan käytettävissään olevilla varoilla. Vaikka yritysvelkoja oli kokonaisuudessaan 880.000 markan edestä, ei velkamäärän katsottu olleen ilmeisessä epäsuhteessa toiminnan laatuun ja laajuuteen nähden. Kokonaisuutena arvioiden velallisen toiminta ei ole ollut ilmeisen kevytmieleistä.

KKO 2001:21: Holtiton velanotto

Konkurssiin päätyneen urheilutarvikekaupan vuoksi velallinen on velkaantunut huomattavan summan. Velallisen toiminnan yritystoiminnassa katsottiin olleen ilmeisen kevytmieleistä. Perusteina esteelle oli liiketoiminnan tappiollisuus, velkaantumisen jatkuminen, maksamattomat verovelat sekä liian suuri yksityisottojen määrä. Lisäksi esteenä oli se, että ylivelkaantunut yritys oli käyttänyt viimeisinä toimintavuosinaan poikkeuksellisen suuren määrän rahaa edustuskuluihin. Edes pankkien leveäkätinen luotonanto ja sen takia paisunut velkamäärä eivät poistaneet esteperustetta.

KKO 2001:99: Kannattamattoman toiminnan jatkaminen

Velallisilla oli elinkeinotoimintaa, joka toimi osittain velkarahalla. Tämä ei vielä osoita ilmeistä kevytmieleisyyttä, koska myytävät tuotteet oli tullut maksaa etukäteen. Toiminta oli ollut aluksi kannattavaa ja sitä oli alettu laajentamaan nopeasti velkarahalla. 1990-luvun alussa toiminta kävi kannattamattomaksi ennalta arvaamattoman taloudellisen tilanteen notkahtamisen vuoksi.

Toimintaa oli kuitenkin jatkettu usean tilikauden ajan. Lähtökohtaisesti osoittaisi ilmeistä kevytmieleisyyttä. Kuitenkin velalliset olivat osoittaneet, että toiminnan jatkaminen oli lähinnä varaston loppuunmyyntiä. Lisäksi toiminnan jatkaminen ei ollut aiheuttanut huomattavia uusia velkoja.

Yhtiöstä oli otettu yksityisottoja yli yhtiön voiton ja niitä oli otettu myös toiminnan ollessa tappiollista. Tämäkin voi osoittaa ilmeistä kevytmieleisyyttä. Velalliset olivat työskennelleet täysipäiväisesti yrityksessään. He eivät olleet nostaneet yhtiöstä palkkaa. Yksityisotot oli tehty velallisten toimeentulon turvaamiseksi ja ne olivat suuruudeltaan käyttötarkoitukseensa nähden kohtuullisia. Velallisten nostot olivat olleet noin 110.000 – 183.000 markkaa. Yhtenä vuonna nostot olivat olleet yli 300.000 markkaa, mutta tuolloin noin 200.000 markkaa oli käytetty omakotitalon ostoon. Omakotitalo oli sittemmin myyty ja saaduilla rahoilla maksettu velkoja. Näiden seikkojen vuoksi yksityisotot eivät osoittaneet ilmeistä kevytmieleisyyttä.

Velalliset olivat perustaneet vuoden 1992 lopulla uuden yrityksen ensimmäisen käytyä kannattamattomaksi. Velkaa uuteen elinkeinotoimintaan oli saatu samasta pankista kuin edelliseenkin toimintaan. Velallisten kertomusten mukaan uuteen toimintaan ryhdyttiin, koska vallinneiden taloudellisten olosuhteiden vuoksi velalliset eivät nähneet mitään muuta mahdollisuutta parantaa velanhoidokykyään. Korkein oikeus piti tätä uskottavana eikä pitänyt velkaantumista tältäkin osin ilmeisen kevytmieleisenä ottaen huomioon, millaista harkintaa velallisten asemassa olisi tuolloin vallinneina olosuhteina voitu edellyttää.

Yksityisottojen määrä voi myös kertoa toiminnan ilmeisestä kevytmielisyydestä. Jos yksityisottoja on perusteettomasti poikkeuksellisen paljon, voidaan katsoa, että velkojen maksamista on laiminlyöty. Kuitenkin yksityisotot eivät lähtökohtaisesti suoraan osoita kevytmielisyyttä. Jos yrittäjä on tehnyt perustellun määrän yksityisottoja oman taloutensa ylläpitämiseen, ei toiminta ole moitittavaa.

4.5.6 Iän merkitys

Kun arvioidaan, luovatko useat kulutusluotot esteen velkajärjestelylle, vaikutusta on velallisen kyvyllä harkita velan ottamisen seuraamuksia. Velallisen nuoruus voi viestiä harkintakyvyn puutteesta ja ajattelemattomuudesta. Näissä tilanteissa olisi kohtuutonta evätä velkajärjestely ottamatta huomioon nuoren ihmisen puutteellinen kyky harkita taloudellisia asioita. Sama asia tulee usein arvioitavaksi myös elämän toisessa päässä eli samaa harkintaa on käytävä läpi iäkkäiden velallisten kohdalla. Iäkkäillä tai muuten heikkokuntoisilla voi olla esimerkiksi oikeustoimien tekemisen harkintakykyyn vaikuttavia sairauksia. Sairauden laadulla on merkitystä arvioitaessa velkaantumisen kevytmieleisyyttä.⁷⁹

Maksuhäiriömerkintä on nykyään huolestuttavan yleinen nuorilla henkilöillä. Jopa 11 prosentilla 20 - 29-vuotiaista on merkintä. Pääsyyksi nuorten velkaantumisessa on nähty luottojen saamisen liiallinen helppous. Nuori aikuinen on toimitaan usein malttamaton, ja tarpeen pikainen tyydyttäminen pikavipin avulla tuntuu houkuttelevammalta vaihtoehdolta kuin pitkäaikainen säästäminen. Ongelmaan on pyritty vaikuttamalla muun muassa säättämällä pienlainoille (alle 2000 euroa) korkokatto ja ottamalla velallisen ikä huomioon velkajärjestelymenettelyyn pääsyä harkitessa.⁸⁰

⁷⁹ *Uitto* 2012 s. 428.

⁸⁰ *Linna* DL 2014, s. 269-271.

Rinta-Hoisko on esittänyt, että pelkkä nuoruus ei olisi yksinään riittävä peruste velkajärjestelyn myöntämiselle. Luottoja myönnetään ainoastaan täysi-ikäisille henkilöille ja heidän täytyy olla luottoa ottaessaan tietoisia velan takaisinmaksuvelvollisuudesta. Tarpeettomasta kulutuksesta johtuvaa velkaongelmaa ei voida pitää yllättävänä eikä verojen yli eläminen voi nuoruuden vuoksi muuttua hyväksyttäväksi. Ikä voidaan hänen mukaansa ottaa huomioon lähinnä yritystoiminnasta tai velkojen takaamisesta johtuneessa velkaantumisessa.⁸¹

Koska aina esteperusteen arvioinnissa on kyse kokonaisharkinnasta, voidaan mielestäni ikä ottaa tarpeen mukaan huomioon. Velallisen muut olosuhteet, kuten esimerkiksi saamatta jäänyt kasvatus taloudellisten asioiden hoitoon, voivat tehdä iästä joko merkityksellisemmän tai toisinpäin. Ikää ei voida ottaa aina huomioon velkajärjestelyyn pääsyn kynnystä alentavana seikkana, mutta se voi muiden seikkojen kanssa vaikuttaa menettelyn myöntämiseen.

4.5.7 Luotonantajien vastuu

Luotonantajan toiminnalla velanannossa voi olla merkitystä velallisen velkaantumisen kevytmieleisyyteen. Luotonantajan toimia tulee arvioida hyvän luotonantotavan kannalta. Näin vastuuta siirretään nykyisessä luottoyhteiskunnassa velalliselta enenemissä määrin luotonantajille. Hyvällä luotonantotavalla tarkoitetaan kuluttajansuojalain 7 luvun 13 §:n mukaista toimintaa.⁸² Keskustelua on ollut paljon siitä, onko luotonantajien markkinointi liian aggressiivista, ja voisiko tämän vuoksi vastuuta velkaongelmista siirtää heille.

Luotonantajat toimivat kilpailutilanteessa avoimilla markkinoilla. Tehokkaan markkinoinnin vuoksi ei vastuuta velkaantumisesta voida siirtää luotonantajalle, kunhan luotonantaja toimii markkinoinnissaan KSL:n pykälien mukaisesti. Tehokkaan markkinoinnin sijaan tulisi kiinnittää huomiota luoton myöntämisen kontrolliin.⁸³ Luotonantajalla on velvollisuus tarkastaa luotonhakijan tiedot. Luotonantaja voi pyytää luotonhakijaa toimittamaan erinäisiä tositteita väitteidensä tueksi ja näin varmistua hakijan taloudellisesta tilanteesta.⁸⁴

Huolimatonta luotonantajalta on laiminlyödä velallisen maksukyvyn arviointi kokonaan, vaikka tiedot olisivat olleet helposti saatavilla. Kuitenkin selvitysvelvollisuus tulee suhteuttaa myönnettävään velkaan. Pienluottoja myönnettäessä perusteellisen selvitystyön tekeminen tulisi luotonantajalle liian kalliiksi. Lisäksi tilanteesta,

---

⁸¹ *Rinta-Hoisko* 2011 s. 32.

⁸² OMML 2011 s. 25, ks. *Uitto* 2012 s. 430.

⁸³ *Rinta-Hoisko* 2011 s. 32.

⁸⁴ *Rinta-Hoisko* 2011 s. 29.

jossa velallinen keinotteluluonteisesti hakee velkaa lyhyen ajan sisällä useasta paikasta, ei kaikki tarpeellinen tieto ole vielä saatavilla. Luottotietorekisteriinkin tieto tulee vasta pitkän ajan kuluttua siitä, kun velallinen on todellisuudessa laiminlyönyt maksuvelvollisuutensa.⁸⁵

Luotonantajan toiminta vaikuttaa velkaantumisen vastuun jakamisessa molempiin suuntiin. Tapauksessa KKO 1995:112 velallinen ei ollut ensimmäisestä pankista saanut luottoa ja pankki oli vielä erikseen varoittanut velallista ylivelkaantumisesta. Tästä huolimatta velallinen haki ja sai velkaa toisesta pankista. Ratkaisun kanssa eri mieltä ollut jäsen piti tätä kevytmieleisyyttä lisäävänä seikkana. Useimmiten harkinta kohdistuu kuitenkin siihen, onko luotonantaja myöntänyt luottoja liian leveäkätisesti tai markkinoinut palvelujaan niin aggressiivisesti, että velallisen toiminnan ei voida katsoa olleen kevytmieleistä.⁸⁶

4.6 Moitittava menettely velkajärjestelymenettelyssä

Velalliselle syntyy velvoitteita ja rajoitteita velkajärjestelyhakemuksen jättöhetkellä. Kun menettely tulee vireille käräjäoikeuteen, velallisen tulee myötävaikuttaa asian käsittelyyn ja toisaalta hän ei saa kuluttaa turhaan varojaan. Vaasan hovioikeuden ratkaisussa 1993 1616 velkajärjestely evättiin, koska velallinen ei ollut vastannut mitään tuomioistuimen lähettämään erilliseen täydennyskehotukseen koskien velallisen kesämökin reaalisoitua. Saman tuomioistuimen ratkaisussa 1994 550 este oli syntynyt sen vuoksi, että velallinen oli hakemuksen jättämisen jälkeen käyttänyt varojaan 20.000 markkaa muuhun kuin välttämättömiin elinkustannuksiin kuten ulkomaanmatkaan. Käyttämällä varojaan, vaikka hänellä oli ulosotossa velkoja sekä muita erääntyneitä velkoja, velallinen on vaikeuttanut velkajärjestelyä. Näin hän laiminlöi VJL 7 §:n myötävaikutusvelvollisuuttaan.

---

⁸⁵ *Rinta-Hoisko* 2011 s. 32.

⁸⁶ *Uitto* 2012 s. 426.

5 VELKAJÄRJESTELYN MYÖNTÄMINEN ESTEESTÄ HUOLIMATTA

Velallisen mahdollisuudet päästä velkajärjestelyn piiriin paranivat, kun velkajärjestelyn myöntäminen esteestä huolimatta säädettiin suoraan lakiin. VJL 10 a § tuli voimaan 1.1.2003. Säännöksen mukaan velkajärjestely voidaan myöntää esteperusteen olemassaolosta huolimatta, jos siihen on painavia syitä. Painavien syiden pohdinnassa tulee ottaa huomioon erityisesti kolme näkökohtaa. Ensiksi tulee huomioida velkaantumisesta kulunut aika, toiseksi velallisen toimet velkansa suorittamiseksi ja muut velallisen olosuhteet sekä kolmanneksi velkajärjestelyn merkitys toisaalta velalliselle ja toisaalta velkojille. Tämä lista ei kuitenkaan ole tyhjentävä, vaan muitakin seikkoja voidaan ottaa huomioon. Esteen sivuuttaminen painavilla syillä tulee tapahtua kokonaisharkinnalla.⁸⁷

Koska VLJ 10 a §:n soveltaminen on tapauskohtaista ja perustuu kokonaisharkintaan, on mahdotonta jäsentää kaikenkattava ohjetta siitä, milloin velkajärjestely tulisi esteestä huolimatta myöntää. Lainsäätäjän tarkoituskin on ollut luoda niin sanottu kaatopykälä niitä tilanteita varten, jolloin velallisen on kohtuullista päästä velkajärjestelyn piiriin, mutta esteperusteen olemassaolo tekee tämän lähtökohtaisesti mahdottomaksi. Kokonaisharkinnassa tulee ottaa huomioon, että eri esteperusteet voivat olla erilaisten moraalisten sääntöjen alaisia. Toiset esteperusteet voidaan toisia helpommin ohittaa painavien syiden perusteella. Esimerkiksi rikoksen perusteella syntynyt velallisuus voi olla hankala sivuuttaa pelkän velkaantumisesta kuluneen ajan perusteella, kun taas ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen voi olla helpommin katsottava olevan sivuutettavissa painavin syin.⁸⁸

5.1 Erityiset vastasyyt edelsivät painavia syitä

Jo ennen VJL 10 a §:n säätämistä oli velkajärjestelyn myöntäminen mahdollista esteestä huolimatta. Lain 10 § puhui tuolloin erityisistä vastasyistä, joiden perusteella menettely voitiin aloittaa samassa pykälässä mainituista esteistä huolimatta. Laissa ei ollut mitään muita säännöksiä mahdollisista erityisistä vastasyistä, vaan niiden sisällön määrittäminen jäi tuomioistuimille. Erityisten vastasyiden ei kuitenkaan katsottu liittyvän

---

⁸⁷ HE 98/2002 vp s. 22-23 ja ks. *Uitto* 2010 s. 85-86.

⁸⁸ HE 98/2002 vp s. 22.

suoranaisesti velkaantumisen syihin tai velallisen olosuhteisiin velkaa otettaessa, vaan ensisijaisesti tuli harkita, millä tavoin velallinen on hoitanut velkojaan ja miten tämä aikoo niitä hoitaa velkajärjestelyssä.⁸⁹

Erityisiä vastasyitä on tarkennettu hallituksen esityksessä 183/1992. Ydinajatuksena erityisillä vastasyillä oli välttää velkajärjestelyyn pääsyn kohtuuton estyminen aikaisemman toiminnan perusteella, kun velallisen elämäntyyli ja olosuhteet ovat muuttuneet radikaalisti. Esimerkiksi jos kevytmielinen velanotto on liittynyt alkoholinkäyttöön tai nuoruudesta johtuneeseen ajattelemattomuuteen, mutta velallinen on myöhemmin osoittanut toiminnallaan ottavansa vastuun veloistaan maksamalla niitä säännöllisesti palkkatuloistaan, voi velkajärjestelyn epäämiselle olla erityinen vastasy.⁹⁰ Korkein oikeus on ratkaisussaan 1997:15 tulkinnut erityisiä vastasyitä ja todennut, että ne kattavat ainakin tilanteita, kun velallinen on ottanut veloistaan vastuun tai hylännyt esteperusteen muodostaman elämäntavan ja osoittanut sosiaalista ryhdistäytymistä.

Erityiset vastasyt koskivat pääasiassa velallisen velanhoitohalua ja –kykyä. Tämä katsottiin luontevaksi, koska velkajärjestelyllä pyritään turvaamaan velkojen etua. Lisäksi otettiin huomioon velallisen tekemä elämäntapojen muutos ja sosiaalinen ryhdistäytyminen. Joissakin tapauksissa harkintaan saattoivat vaikuttaa velallisen henkilöön liittyvät seikat ja niistä johtuva velkajärjestelyn epäämisen kohtuuttomuus. Erityisinä vastasyinä tulivat kysymykseen esimerkiksi tilanteet, kun velallisen taloudellinen tilanne on pysyvästi heikko ja velkojat olisivat muutenkin luopuneet velkojen perinnästä tai kun velalliselta ei voida tämän terveydellisen tilanteen taikka perhesuhteiden vuoksi edellyttää parempaa maksukykyä.⁹¹

Vaikka lakiin ei aikaisemmin ollut kirjoitettu erityisiä vastasyitä auki, ovat nykyisessä laissa luetellut painavat perusteet edellä esitetyn perusteella olleet harkinnassa mukana jo ennen vuotta 2003. Velallisen toiminta velkojen suorittamiseksi sekä muiden velallisen olosuhteiden vaikutus myöntämiseen on tuotu jo hallituksen esityksen (HE 183/1992) perusteluissa esille. *Koskelo ja Lehtimäki* toivat esille, että myös velallisen pysyvästi heikko taloudellinen tilanne ja se, että velkojat olisivat luopuneet perinnästä muutenkin, on otettu jo ennen VJL 10 a §:ää huomioon. Näin ollen velkajärjestelyn merkityksen velalliselle ja velkojille ottaminen huomioon ei ole uusi asia.

Ainoana uutena asiana on tuotu esille velkaantumisesta kulunut aika. Tämä heijastaa lainsäätämishetkellä ympärillä ollutta yhteiskuntaa. Velkajärjestelylaki säädettiin 1990-luvun alun tilanteessa, kun useilla kymmenillä

⁸⁹ *Koskelo – Lehtimäki* 1997 s. 94.

⁹⁰ HE 183/1992 vp s. 54, ks. myös *Koskelo – Lehtimäki* 1997 s. 94-95.

⁹¹ *Koskelo – Lehtimäki* 1997 s. 96-97.

kotitalouksilla oli jo velkaongelmia ja taloudessa nähtävillä olevat muutokset tulisivat niitä vain kasvattamaan.⁹² Kymmenen vuotta myöhemmin VJL 10 a §:ää säädettäessä oltiin edelleen tilanteessa, kun ylivelkaantuminen oli yhä vakava yhteiskunnallinen ongelma ja johtui edelleen suurilta osin 1990-luvun lamasta.⁹³ Velkaantumisesta kuluneelle pitkälle ajalle haluttiin antaa keskeistä merkitystä harkittaessa 1990-luvulla velkaantuneiden pääsyä menettelyn piiriin, ja siksi se on kirjattu suoraan lakiin.⁹⁴

5.2 Velkaantumisesta kulunut aika

Velkajärjestelyn yhtenä päätehtävänä on ylläpitää yhteiskunta- ja maksumoraalia. Kuitenkin on katsottu, etteivät tähän tehtävään liittyvät näkökohdat ole yleensä enää yhtä merkittäviä velkaantumisesta kuluneen pitkän ajan kuluessa. Toisaalta taas velkajärjestelyllä on syrjäytymistä ehkäisevä ja harmaata taloutta estävä tehtävä. Nämä tehtävät puoltavat velkajärjestelyn myöntämistä esteestä huolimatta silloin, kun velkaantumisesta on kulunut pitkä aika. Hallituksen esityksessäkin on otettu tavoitteellisesti esille, että velkajärjestelyn myöntäminen tulisi kysymykseen erityisesti silloin, kun on kyse laman vuoksi velkaantuneista. Sääntely koskee kuitenkin muitakin velallisryhmiä kuin 1990-luvulla velkaantuneita.⁹⁵

Velkaantumisesta kulunutta aikaa lasketaan siitä ajasta eteenpäin, jolloin pääasiallinen osa velallisen veloista on syntynyt. Tarkastella voidaan myös velkojen erääntymisen jälkeisten perintätoimien kestoa. Velallisen maksukyvyttömäksi tulemisen ajankohdalla on merkitystä velallisen toimia ja olosuhteita tarkastellessa, ei niinkään pitkän ajan arvioinnissa. Pitkän ajan vaatimus vahvistaa esteperusteiden merkitystä. Jos velkajärjestelyn voisi saada muutaman vuoden päästä velkaantumisesta, ei esteperusteilla olisi juurikaan käytännön merkitystä. Velkajärjestelyä ei siis tulisi myöntää VJL 10 a §:n mukaan, jos velkojen erääntymisestä on kulunut vain vähän aikaa. Mitä pidempi aika velkaantumisesta on kulunut, sitä enemmän velkajärjestelyn yleiset tavoitteet puoltavat velkajärjestelyn myöntämistä velkaantumisen moitittavuudesta huolimatta.⁹⁶

5.3 Velallisen toiminta ja olosuhteet

VJL 10 a §:n ei ole haluttu murentavan maksumoraalia. Tästä syystä velallisen toimet velkojen hoitamiseksi tulevat harkittavaksi esteperusteesta huolimatta haetussa velkajärjestelyssä. Merkitystä voidaan antaa

---

⁹² HE 183/1992 vp s. 20-21.

⁹³ HE 98/2002 vp s. 13.

⁹⁴ HE 98/2002 vp s. 31.

⁹⁵ HE 98/2002 vp s. 22.

⁹⁶ HE 98/2002 vp s. 31.

yksistään velallisen maksamalle rahamäärälle, mutta huomioon tulee ottaa muitakin seikkoja. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, onko velallinen tehnyt voitavansa taloutensa tilanteen parantamiseksi. Esimerkiksi rikosperusteisia velkoja omaavan velallisen elämäntilanteen muuttuminen ja sosiaalinen ryhdistäytyminen voivat puoltaa velkajärjestelyä. Nämä seikat on tuotu esille jo lain esitöissä (HE 183/1992).⁹⁷

Pelkän velkojen vähenemisen tarkasteleminen voisi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin. Esimerkiksi laman aikana velkaantuneet ovat voineet maksaa koko ajan tasaisesti velkojaan pois niiden pääoman kuitenkin vähenemättä. Lisäksi velallisen toimia arvioidessa tulee huomioida niin vapaaehtoiset maksut kuin ulosoton kautta saadut suoritukset. Yleensä ei voida edellyttää, että velallinen ulosoton perinnän lisäksi maksaisi velkojaan vapaaehtoisesti. Näin ei voida vaatia ainakaan, kun velalliselle ulosoton jälkeen jäävät tulot ovat hänen toimeentulolleen välttämättömiä.⁹⁸

Velallisen vastuulliselle taloushoidolle tulee antaa merkitystä. Mitä pidemmän ajan tämä on osoittanut haluaan hoitaa velkojaan, sitä painavammat perusteet on velkajärjestelylle esteestä huolimatta. Painoarvoa on annettava myös velallisen toimille päästä vapaaehtoiseen sopimukseen velkojen kanssa.⁹⁹

Muut velallisen olosuhteet on huomioitava harkinnassa. Jostain velallisen olosuhteesta voi johtua, ettei hän ole kyennyt tosiasiallisesti hoitamaan tai edes osoittamaan haluaan hoitaa velkojaan. Korkea ikä, sairaus tai muu syy on voinut johtaa siihen, että velallinen on pysyvästi ilman ansaintamahdollisuuksia ja näin kykenemätön maksamaan velkojaan.¹⁰⁰

5.4 Velkajärjestelyn merkitys asianosaisille

Ottamalla huomioon velkajärjestelyn merkitys velalliselle halutaan korostaa erityisesti velkajärjestelyn tavoitetta ehkäistä ylivoimaisista velkaongelmista johtuvia sosiaalisia haittoja. Merkitystä velkojan kannalta arvioidessa tulee huomioida saatavan määrä ja sen merkitys yksilöllisesti velkojan taloudelliselle asemalle. Myös velkojan jo saama suorituksen määrä otetaan huomioon. Velkajärjestelyn merkityksellisyyteen velkojalle vaikuttaa myös vertailu sen välillä, paljonko velkoja tulisi kertymää saatavalleen saamaan ulosoton kautta ja paljonko toisaalta velkajärjestelymenettelyssä. Velkojan vastustaminen ei yleensä voi estää velkajärjestelyn myöntämistä, jos tämän saaminen on vain vähäinen. Kuitenkin tulee ottaa huomioon saatavan merkitys

⁹⁷ HE 98/2002 vp s. 33.

⁹⁸ HE 98/2002 vp s. 32.

⁹⁹ HE 98/2002 vp s. 32.

¹⁰⁰ HE 98/2002 vp s. 32.

velkojan toimeentuloon.¹⁰¹ Velkojan ollessa oikeushenkilö ei saatavan merkitys yleensä ole yhtä suuri kuin velkojan ollessa yksityishenkilö, esimerkiksi velallisen lainan takaaja.

5.5 Ratkaisun perustuminen kokonaisharkintaan

Velkajärjestelyn myöntämisen esteperusteesta huolimatta tulee aina perustua kokonaisharkintaan. Tällöin on mahdollista ottaa huomioon tapauksen yksilölliset seikat. Lisäksi harkinnassa korostuu tavoite päästä kohtuulliseen lopputulokseen sekä velallisen että velkojan kannalta. Näin aktivoidaan velallista toimimaan mahdollisuuksiensa mukaan päästäkseen menettelyn piiriin kohtuullisessa ajassa. Kokonaisharkintaa tehtäessä on myös otettava huomioon velkaantumisen moitittavuuden erilaiset asteet. Rikollinen toiminta on katsottava moitittavammaksi esteperusteeksi kuin ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen.¹⁰²

VJL 10 a §:n tarkoituksena on korjata tilanteita, joissa velallinen esteperusteen vuoksi jäisi kohtuuttomasti ilman mahdollisuutta selvittää veloistaan ja päässä elämässään uuteen alkuun. Pykälässä mainittavat syyt on otettava erityisesti huomioon. Päätös tehdään kuitenkin kokonaisharkinnan perusteella. Tällöin voidaan ottaa huomioon myös esteen laatu.¹⁰³ Painavia syitä voidaan kokonaisharkinnassa punnita esteperusteiden moitittavuutta vasten. Esimerkiksi velkaantumisesta kuluneen pitkän ajan vaatimus voi olla tiukempi, jos velat ovat syntyneet rikosperusteisesti kuin jos ne ovat syntyneet ilmeisen kevytmielaisellä toiminnalla. Mitä suurempi moitittavuus velkaantumisesta tai velallisen toimintaa rasittaa, sitä suurempi merkitys on sillä, onko velallinen osoittanut pitkäaikaisesti toiminnallaan halua velkojensa hoitamiseen.¹⁰⁴

Yksi VJL 10 §:n mukaisia esteperusteita on aikaisempi myönnetty velkajärjestely. Kuitenkaan velkajärjestelyn aikaisempi hakeminen tai hakemuksen hylkääminen eivät ole esteperusteita. Näin ollen nämä seikat eivät saa merkitystä painavien syiden harkinnassa.¹⁰⁵ Jos velkajärjestely on myönnetty, mutta maksuohjelma on määrätty raukeamaan tai velallinen on velkaantunut uudelleen aikaisemman velkajärjestelymenettelyn jälkeen, velkajärjestelyn myöntäminen voi tulla kysymykseen. Raukeamistapauksessa painavia syitä harkitessa merkitystä tulee antaa velallisen toiminnalle ja raukeamisen syihin. Joskus maksuohjelman laiminlyönti on tapahtunut hyväksyttävästä syystä, mutta velallinen ei ole ymmärtämättömyyttään osannut vastustaa

---

¹⁰¹ HE 98/2002 vp s. 32.

¹⁰² HE 98/2002 vp s. 22-23.

¹⁰³ HE 98/2002 vp s. 23.

¹⁰⁴ HE 98/2002 vp s. 33.

¹⁰⁵ HE 98/2002 vp s. 31.

raukeamista. Tällöin uudelle velkajärjestelylle voi olla perusteita piankin edellisen rauettua. Toisaalta jos raukeaminen on johtunut piittaamattomuudesta, painavien perusteiden olemassaoloa tulee harkita tiukemmin. Uudelleen velkaantuminen läpikäydyn velkajärjestelyn jälkeen ja uuden velkajärjestelyn saaminen edellyttää aina painavia perusteita. Tämä johtuu siitä, että jokaisella katsotaan olevan oikeus päästä velkajärjestelyyn vain kerran. Kokonaisharkinnan perusteella kuitenkin voi saada uuden mahdollisuuden.¹⁰⁶

Lain valmistelun aikana ehdotettiin, että velallisella olisi oikeus päästä velkajärjestelyyn kahden vuoden kuluessa siitä, kun tämän aikaisempi velkajärjestely olisi hylätty VJL 10 §:n mukaisen esteen perusteella. Lisäehtona olisi ollut, että velallinen olisi osoittanut halukkuutensa maksaa velkojaan eikä olisi velkaantunut lisää mainittuna aikana. Tällaisen kiinteän määräajan säätämällä nähtiin kuitenkin olevan ennalta arvaamattomia vaikutuksia. Lisäksi velkaantumisen moitittavuudelle ei tässä mallissa olisi voitu laittaa tarpeeksi painoarvoa. Malli ei olisi ollut oikeudenmukainen ja olisi vaikuttanut negatiivisesti maksumoraaliin.¹⁰⁷

Joskus voi olla aivan ilmeistä, että käsillä ovat VJL 10 a §:ssä tarkoitetut painavat syyt. Tällöin niin tuomioistuimen kuin asianosaistenkin tulisi kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Esimerkiksi velkaantumishistorian esittämisestä aiheutuvat kustannuksen voivat nousta tarpeettoman suuriksi, jos selvitystä joudutaan hankkimaan kovin kaukaa. Menettelyssä ei tule aiheuttaa näytön hankkimisessa tarpeettomia kustannuksia.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ HE 98/2002 vp s. 33.

¹⁰⁷ HE 98/2002 vp s. 23, ks. tarkemmin LA 27/2001.

¹⁰⁸ HE 98/2002 vp s. 33.

6 PAINAVIEN SYIDEN ARVIOINTI

Kuten aikaisemmin on todettu, esteperusteet voivat olla moitittavuudeltaan eriasteisia. Mitä moitittavampaa velkaantuminen on ollut, sitä vahvemman painavan syyn VJL 10 a §:n soveltaminen vaatii. Tässä kappaleessa yhdistetään VJL 10 a §:n soveltamista koskevaa oikeuskäytäntöä sekä lakia ja oikeuskirjallisuutta. Oikeuskäytännön osalta otetaan huomioon se, että osa tapauksista on ajalta ennen kuin VJL 10 a § säädettiin.¹⁰⁹ Silloin vastaavanlaista harkintaa kuitenkin tehtiin erityisten vastasyiden olemassaolon pohdinnan muodossa, joten näilläkin tapauksilla on jonkinlaista painoarvoa nykyiselle arvioinnille.

Oikeuskäytäntöä painavien syiden soveltamisesta on VJL 10 §:n 1, 4 ja 7 kohdista. Muiden esteperusteiden osalta on ratkaisuharkintaa tehtävä näiden pohjalta. Olemassa olevan oikeuskäytännön soveltamisessa muihin esteperusteisiin on olennaista ottaa huomioon, kuinka moitittavaksi käsillä oleva esteperuste on luokiteltu.

6.1 Pitkä aika

Korkeimman oikeuden tapauksissa 2000:84, 2001:21, 2004:108 ja 2006:34 pääasiallisesta velkaantumisesta on kulunut noin kymmenen vuotta. Kulunut aika on tapauksissa vaihdellut yhdeksän ja viidentoista vuoden välillä. Tämän on katsottu täyttävän pitkän ajan määritelmän.

Tapauksessa KKO 2011:76 pääasiallinen velkaantuminen oli tapahtunut vuosina 2003 - 2005. Vaikka osa veloista olikin 1990-luvulta, ei velkaantumisesta katsottu kuluneen niin pitkää aikaa, että painavan syyn vaatimus olisi täytynyt.¹¹⁰ Myös Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisu 2010 1261 osoittaa, että muutama vuosi ei vielä riitä pitkän ajan määritelmän täyttymiseen. Tapauksessa velallisen pääasiallisesta velkaantumisesta oli kulunut 3-4 vuotta, joten kulunut aika ei puoltanut velkajärjestelyyn pääsyä. Tapauksessa huomiota annettiin myös sille, että velkaantuminen oli tapahtunut lyhyellä ajanjaksolla eikä yli neljä vuotta vanhempia velkoja juurikaan ollut.

Pitkää aikaa tarkasteltiin tapauksissa KKO 2000:84, 2001:21 ja 2004:108 ulosoton keston suhteen. Pitkään kestänyt ulosottoperintä vaikuttaa velallisen toimien arvioinnissa. Pitkään kestänyt ulosotto voi osoittaa

---

¹⁰⁹ Ks. *Linna Oikeus* 2013 s. 93, 95.

¹¹⁰ Ks. *Tammi-Salminen* 2013 s. 205

aktiivisuutta velan takaisinmaksussa ja toimia painavana syynä. Tapauksissa velkajärjestelyä puoltavana seikkana on otettu lyhimmillään huomioon seitsemän vuotta kestänyt ulosottoperintä.

Rikosperusteisen velan kohdalla pitkän ajan vaatimus korostuu. Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2011:9 velkaantuminen oli tapahtunut vuosina 1993 - 1996. Rikosperusteinen maksuvelvollisuus oli määrätty kuitenkin vasta 2005 annetulla lainvoimaisella tuomiolla. Pitkän ajan kulumisen vaatimusta jouduttiin pohtimaan siitä näkökulmasta, kuinka painava syy tuomion tuoreus voi olla, jos tuomion pohjalla oleva toiminta on tapahtunut jo kauan sitten ja velallinen on vastannut veloistaan asianmukaisesti jo kauan. Lähtökohtaisesti velkajärjestelyn myöntäminen näin pian tuomion jälkeen nähtiin poikkeuksellisenä. Kuitenkin tuomion pohjautuminen kolmentoista vuoden takaisiin tekoihin johti siihen, että painavia syitä velkajärjestelyn myöntämiselle oli olemassa. Ratkaisevaa oli nimenomaan asianmukainen suhtautuminen velkavastuuseen pidemmällä aikavälillä. Asianmukainen suhtautuminen nähtiin välttämättömäksi edellytykseksi, pelkkä pitkän ajan kulumisen ei olisi riittänyt.¹¹¹

Tulkintakäytäntö näyttää siis osoittavan siihen suuntaan, että

*”..velkaantumisesta kulunut aika voi vaikuttaa siinä käsillä olleissa olosuhteissa riittävän painavana syynä myöntää velkajärjestely yleisen yhteiskunta- ja maksumoraaliin liittyvien VJL 10 §:n taustalla olevien vaatimusten estämättä. Tällainen mahdollisuus edellyttää kuitenkin, että velallisen suhtautuminen velkavastuuseensa ei (enää) ole moitittavaa. Tässä mielessä ratkaisu ilmentää hyvin VJL 10 a §:n säätämisen taustalla olevia tavoitteita ja konkretisoi niiden merkitystä käytännössä.”*¹¹²

Samankaltainen tilanne oli korkeimman oikeuden ratkaisussa 2012:42. Rikostuomiot toiminnasta on langetettu vuosina 2002 ja 2005. Tuomioiden perusteena oleva toiminta oli kuitenkin lakannut jo vuonna 1995, joten velkaantumisesta katsottiin kuluneen jo suhteellisen pitkä aika. Tämä voitiin ottaa huomioon menettelyn myöntämisen puolesta puhuvana seikkana. Ratkaisu vahvistaa KKO 2011:9 mukaista tulkintaa siitä, että pitkän ajan vaatimusta tarkastellaan kahdesta eri tapahtumasta lähtien. Lähtökohtaisesti tuomion antamishetkellä on merkittävä vaikutus. Jos tuomion perustana ollut toiminta on tapahtunut kauan sitten, annetaan tällekin kuluneelle ajalle merkitystä.¹¹³ Tapauksessa pitkää aikaa pidettiin velkajärjestelyä

---

¹¹¹ Tammi-Salminen 2013 s. 197.

¹¹² Tammi-Salminen 2013 s. 198.

¹¹³ Tammi-Salminen 2013 s. 200.

puoltavana seikkana siitä huolimattakin, että melkein kaikki velat olivat rikosperusteisia ja näin ollen velkaantuminen erityisen moitittavaa.¹¹⁴

Pitkän ajan vaatimus ei yksittäisenä painavana syynä ole riittävä. Vaikka velkaantumisesta kuluksi pitkäkin aika, saa velallisen oma toiminta tai toimimattomuus enemmän painoarvoa. Pitkää aikaa vaaditaan yleensä, jotta voidaan tarkastella velallisen toimintaa ja suhtautuuko hän asiallisesti velan maksuun. Esteperusteen ollessa erityisen moitittava on tärkeää, että velallinen on pitkän aikaa osoittanut selvää pyrkimystä velkojensa hoitamiseen.¹¹⁵ Velkajärjestelyn painavien syiden tulkinnassa voidaan tapauskohtaisesti joustaa pitkän ajan eli noin kymmenen vuoden vaatimuksesta. Tällöin esille on tuotava esimerkiksi jokin terveydellinen seikka, jonka vuoksi velallinen ei voi odottaa pitkän ajan vaatimuksen täyttymistä. Ajan kulumisen on peruste, jota punnitaan olemassa olevaa esteperustetta vastaan, mutta ei kuitenkaan velallisen myöhempää suhtautumista vastaan.¹¹⁶ Pitkän ajan kulumisen voi siis toimia esteperusteen kumoavana painavana syynä, muttei korjaa velallisen moitittavaa menettelyä velkojensa hoitamisessa.

6.2 Velallisen toiminta ja olosuhteet

Velallisen toiminta

Painavin syin velkajärjestelyyn pääsyn perusedellytykseksi on nostettu velallisen asianmukainen suhtautuminen velkajärjestelyyn.¹¹⁷ Velanhoitoon pyrkiminen on osoitettava aktiivisilla toimilla. Tätä kriteeriä tulee peilata siihen, millaista myötävaikuttamista velalliselta vaaditaan VJL 7 §:n mukaisesti velkajärjestelyyn päästyään.¹¹⁸ Velallisen tulee jo ikään kuin ennen menettelyyn hakeutumistaan toimia kuten olisi menettelyn piirissä. Tämä perustuneen siihen, että kaikkea toimintaa peilataan keskivertokansalaiseen ja lähtökohtana keskivertokansalaisen toiminnalle on vastuun kantaminen veloistaan ja yhteiskunta- ja maksumoraalin mukaan toimiminen.

KKO 2000:84: Velkojen maksaminen ulosotossa

Velallinen oli velkaantunut lähinnä yritystoiminnan seurauksena ja velkajärjestelylle oli VJL 10 §:n 7 kohdan mukainen este. Erityisiä vastasyitä tutkiessa huomiota tuli ensinnäkin kiinnittää siihen, ettei velallisen ole väitettyään toimineen yritystoiminnassaan moitittavasti. Velallisen palkasta oli ulosmitattu

¹¹⁴ Tammi-Salminen 2013 s. 199.

¹¹⁵ Tammi-Salminen 2013 s. 199.

¹¹⁶ Tammi-Salminen 2013 s. 204.

¹¹⁷ Tammi-Salminen 2013 s. 204.

¹¹⁸ Tammi-Salminen 2013 s. 204.

jo vuodesta 1993 saakka ja ulosmitattiin edelleenkin enimmäismäärä. Ulosmitattuja rahamääriä ei kokonaisuutena arvioiden voitu pitää vähäisinä, kun vuosina 1995 - 1998 ulosmitattu määrä oli reilut 84.000 markkaa. Toiminnan on katsottu puoltavan velkajärjestelyn myöntämistä.

KKO 2001:21: Velkojen maksaminen ulosotossa

Velallinen oli velkaantunut yritystoiminnassa ilmeisen kevytmieleisesti ja tämän toiminnan oli katsottu olevan velkajärjestelyn este. Ratkaisussa pohdittiin erityisten vastasyiden osalta sitä, millä tavoin velallinen oli velkaantumisen jälkeen hoitanut talouttaan. Jos velallinen on osoittanut vastuullisuutta, voi erityisiä vastasyitä löytyä. Mitä pidempään velallinen on toiminut vastuullisesti, sitä enemmän toiminta puoltaa velkajärjestelyn myöntämistä. Velallinen oli mennyt palkkatöihin kuukauden kuluttua yritystoiminnan päättymisestä ja häneltä oli siitä saakka ulosmitattu säädetty enimmäismäärä. Ulosmittaus oli alkanut vuonna 1990 ja jatkui edelleen eli oli kestänyt lähes kymmenen vuotta. Tämä puolsi velkajärjestelyn myöntämistä.

KKO 2004:108: Velkojen lyhentäminen vapaaehtoisesti ja ulosotossa

Velallisen velkaantumisen oli katsottu olleen ilmeisen kevytmieleistä. Velallinen oli pyrkinyt lyhentämään velkojaan myymällä tappiollisesti asuntonsa sekä hänen palkka- ja sittemmin eläketulonsa olivat ulosottooperinnän kohteena vuodesta 1994 saakka. Muita vapaaehtoisia suorituksia velallinen ei ollut maksanut. Tätä ei kuitenkaan ole voitu häneltä edellyttääkään hänen kokonaistilanteensa huomioon ottaen, vaan velallisen toiminnan kokonaisuudessaan katsottiin edistävän velkajärjestelyyn pääsyä.

KKO 2006:34: Velkojen maksamatta jättäminen

Velallinen oli velkaantunut yritystoiminnan konkurssin vuoksi ja esteen oli muodostanut VJL 10 §:n 4 kohdan mukainen toiminta. Velallinen ei ollut konkurssin yhteydessä tapahtuneen omaisuuden realisoinnin jälkeen maksanut velkojaan vapaaehtoisesti eikä ulosottooperinnän kautta, vaikka hän oli konkurssin jälkeenkin jatkanut työelämässä. Vaikka velkajärjestelylle katsottiin olevan velkaantumisesta kuluneen pitkän ajan ja velkajärjestelyn merkityksen velalliselle vuoksi painavia syitä, velallisen oma toiminta johti siihen, etteivät puoltavat perusteet olleet riittäviä.¹¹⁹

---

¹¹⁹ ks. Tammi-Salminen 2013 s. 198.

Velallisen olosuhteet

Vaasan hovioikeus 1993 1970: Kehittymätön persoona ja hyväksikäyttö

Tapauksessa velallinen oli taannut useiden muiden kuin lähiomaisten lainoja ja oli näin velkaantunut ilmeisen kevytmieleisesti. Velallinen oli annetun selvityksen mukaan taloudellisesti heikkolahjainen ja hänen persoonallisuutensa kehittymätön. Tästä syystä velallinen oli helposti hyväksikäytettävissä. Takaussitoumuksia pyytäneet henkilöt olivat käyttäneet velallisen puuttuvaa harkintakykyä hyväkseen. Velkajärjestelyn myöntämiselle oli tämän vuoksi erityisiä vastasyitä.

KKO 1997:15: Heikentynyt terveydentila ja virheellisen toimen korjaaminen

Velallisen velkajärjestelylle oli VJL 10 §:n 4 ja 5 kohdan mukaiset esteet. Velallinen oli luovuttanut omaisuuttaan vastikkeetta tyttärelleen sekä antanut väärän tiedon ulosotossa. Erityisinä vastasyinä velallinen vetosi heikentyneeseen terveydentilaansa ja siihen, ettei vastikkeettomista luovutuksista tyttärelle ei ollut aiheutunut vahinkoa tyttären maksaessa luovutushinnat velkojille. Lisäksi velallinen huomautti, että oli vahingossa antanut väärä tiedon ulosotossa.

Velallisen heikentyneestä terveydentilasta ei esitetty sellaisia seikkoja, että se olisi ollut erityinen vastasy. Velallisen ei näytetty myötävaikuttaneen millään tavalla tyttären ja velkojen väliseen sopimukseen koskien vastikkeettoman luovutuksen korvaamista. Koska velkajärjestelyn esteiden tehtävänä on yhteiskunta- ja maksumoraalin ylläpitäminen, ei velallisen moitittava menettely poistu esteenä, jos virhe kuitataan. Lisäksi arvoa tyttären ja velkojen väliselle sopimukselle ei voida antaa edes velallisen toimintana, koska hän ei siihen ollut itse vaikuttanut. Erityisiä vastasyitä velkajärjestelylle ei ollut.

Itä-Suomen hovioikeus 2010 1261: Velkojen maksamatta jättäminen ja psyykkiset ongelmat

Velkajärjestely oli estynyt VJL 10 §:n 7 kohdan mukaisen esteen vuoksi. Velallinen ei ollut huolehtinut lainkaan velkojen lyhentämisestä tai osoittanut haluaan huolehtia veloistaan. Velallinen kuitenkin kärsi psyykkisistä ongelmista, joiden vuoksi hän tosiasiallisesti ei pystynyt huolehtimaan tai osoittamaan haluaan huolehtia veloistaan. Velallinen ei myöskään ollut lyhentää velkojaan, koska hänellä ei ole ollut maksukykyä. Tästä syystä velallisen toimille tai passiivisuudelle ei voida antaa yhtä suurta merkitystä kuin yleensä.

KKO 2011:9: Velkojen maksaminen ulosotossa ja asianmukainen asennoituminen velkavastuuseen

Velkajärjestelylle oli este, koska osa veloista oli rikosperusteisia. Velalliselta oli ulosmitattu palkkatuloja vuodesta 1999 lähtien ja vaikka kysymys ei ole ollut kuukausittaisista suorituksista, on ulosmittaus ollut suhteellisen säännöllistä. Huomiota kiinnitettiin siihen, että velallisen toimet velkojen maksamiseksi olivat olleet vähäisiä huomioon ottaen kulunut aika. Tuloksettomat ulosmittausyritykset 1990-luvulla kertovat kuitenkin siitä, ettei velallisella ole ollut tosiasiallisesti mahdollisuutta lyhentää velkaansa tuona aikana. Velallisella ei voida katsoa olleen varaa vapaaehtoihin suorituksiin ulosmittauksen lisäksi. Velallisen asiamukaista asennoitumista velkavastuuseen sekä halukkuutta velkojen maksamiseen oli osoittanut myös se, että velallinen oli hankkinut itselleen uuden ammatin ja tämän jälkeen 2000-luvulla maksanut velkojaan säännöllisesti ulosottoon. Näiden asioiden katsottiin puoltavan velkajärjestelyn myöntämistä.

KKO 2011:76: Velkojen maksu ulosotossa, lisävelkaantuminen ja sairauden vaikutus

Velallisen aikaisempi velkajärjestely oli hylätty vuonna 2005 ilmeisen kevytmieleisen velkaantumisen vuoksi. Tämän esteen katsottiin edelleen olevan olemassa. Velallinen oli kuitenkin edellisen hakemuksen hylkäämisestä lähtien maksanut velkojaan ulosoton kautta.¹²⁰ Tämä katsottiin riittäväksi osoittamaan velallisen maksuhalukkuutta.

Vanhan ja uuden hakemuksen välillä velallinen oli velkaantunut hieman lisää. Velat eivät kuitenkaan olleet sellaisia kulutusluottoja, jotka ilmentäisivät kevytmieleisyyttä. Velallinen oli myös osoittanut velkojen tarpeen perheen toimeentulon turvaamiseksi. Velkojen määrä ja laatu huomioon ottaen lisävelkaantuminen ei puhu velkajärjestelyn myöntämistä vastaan.¹²¹ Velallisen toiminta kokonaisuudessaan puoltaa velkajärjestelyä.

Velallinen esitti lisäksi lääkärinlausunnon, joka osoitti sairauden vaikuttaneen velallisen velkaantumiseen. Sairauden vaikutuksen katsottiin vähentävän esteperusteen moitittavuusarviointia. Esteen laadullisesti vähäinen moitittavuus otettiin huomioon pitkän ajan vaatimuksessa.¹²² Vaikutus on siis päinvastainen kuin esimerkiksi rikosperusteisen velan kohdalla. Koska esteperuste osoittaa erityistä moitittavuutta, tulee velallisen velkaantumisesta kuluneen ajan olla pidempi. Moitittavuutta lieventävät

---

¹²⁰ Ks. Tammi-Salminen 2013 s. 205.

¹²¹ Ks. Tammi-Salminen 2013 s. 205.

¹²² Tammi-Salminen 2013 s. 206.

seikat taas alentavat pitkän ajan vaatimusta. Huomioon tulee kuitenkin ottaa se seikka, ettei pelkkä ajan kuluminen poista esteperustetta vaan velallisen toiminta tuon ajan kuluessa.

KKO 2012:42: Velkojen maksamatta jättäminen ja työskenteleminen alipalkalla

Tapauksessa velkajärjestelyn esteeksi oli muodostunut se, että suurin osa veloista johtui rikosperusteesta. Velallinen ei myöskään ollut ryhtynyt mihinkään toimiin velkojensa maksamiseksi. Velallinen työskenteli ammattiaan vastaavassa työssä puolisonsa yrityksessä, mutta hänen palkkansa oli normaalia huomattavasti pienempi. Hänellä olisi kuitenkin ollut mahdollisuus nuoren ikänsä, ammattitaitonsa ja ansaintakykyysnä nähdessä parantaa tilannettaan. Velallinen ei kuitenkaan näin ollut tehnyt. Velallinen ei ollut mahdollisuuksiensa mukaan pyrkinyt hoitamaan velkojaan ja näin ollen velallisen toiminta ei puoltanut velkajärjestelyyn pääsyä.¹²³

6.3 Menettelyn merkitys velalliselle ja velkojille

Merkitys velalliselle

Velkajärjestelyn epääminen saattaa muodostua kohtuuttomaksi, jos otetaan huomioon menettelyn vaikutukset velallisen asemaan. Velkojen suuret korot voivat puoltaa velkajärjestelyn myöntämistä velalliselle, jos näistä johtuen velallisen maksamat suoritukset eivät pienennä velkojen pääomia. Velallisen olosuhteet voivat puhua menettelyn myöntämisen puolesta esimerkiksi silloin, kun velallisen maksukyvyyn ei voida kohtuudella edellyttää paranevan. Velallisella voi olla ikänsä, ammattinsa, elatusvelvollisuuden tai muun vastaavan seikan perusteella heikot mahdollisuudet parantaa velanhoidokykyään ja velkajärjestelyn merkitys velalliselle oli suuri, oli menettelyn aloittamiselle erityisiä vastasyitä.

KKO 2000:84: Velkojen pääoman lyheneminen

Velallinen oli velkaantunut yritystoiminnassa ilmeisen kevytmielisesti. Ulosottoperinnän lisäksi velalliselta ei voida odottaa vapaaehtoisia suorituksia. Velallisen noin 2,7 miljoonan markan pääoma ja tälle laskettava 16, osittain jopa 18 prosentin korko huomioon ottaen velallisen suoritukset eivät käytännössä lyhentäneet pääomaa lainkaan. Näiden seikkojen vuoksi velallisen velkajärjestelyn myöntämiselle on erityisiä vastasyitä.

---

¹²³ Ks. Tammi-Salminen 2013 s. 202.

KKO 2001:21: Velkojen pääoman lyheneminen ja velallisen maksukyvyn paraneminen

Yritystoiminnassa tapahtunut ilmeinen kevytmielisyys muodosti esteen velkajärjestelylle. Velkoja velallisella oli yhteensä 4,77 miljoonaa markkaa. Vaikka velalliselta ulosmitattua noin 32.000 markan määrää ei voitu pitää huomattavina, ylittivät ne velkajärjestelymenettelyssä maksuohjelmalle lasketut suoritukset. Velkojen suuri määrä ja niille maksettava jopa yli 16 prosentin korko huomioon ottaen velallisen suoritukset eivät lyhentäneet lainkaan velan pääomaa. Tästä syystä velkajärjestely myönnettiin esteestä huolimatta.

KKO 2004:108: Velallisen ikä, terveydentila, velkojen pääoman lyheneminen ja velallisen maksukyvyn paraneminen

Esteenä velkajärjestelylle oli ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen. Velallinen oli 53-vuotias ja ollut terveydellisistä syistä työkyvyttömyyseläkkeellä vuodesta 1997 lähtien. Velallisella ei näin ollen ole ollut tosiasiallisia mahdollisuuksia parantaa velanhoitokykyään. Velallisen velkamäärä oli vajaa 150.000 euroa eikä ulosotossa kertyvä määrä riittänyt lyhentämään velan pääomaa. Velkajärjestelyn myöntämiselle oli velallisen olosuhteisiin nähden hänelle huomattava merkitys. Tämä puoltaa velkajärjestelyn myöntämistä.

KKO 2006:34: Velallisen ikä ja velkojen takaisinmaksu

Velkajärjestelylle oli VJL 10 §:n 4 kohdan mukainen este. Velkamäärä oli noin 3,2 miljoonaa euroa. Velallinen ei huomattavillakaan tuloilla pystyisi suoriutumaan veloistaan, ottaen huomioon, että velallinen oli kuitenkin jo 63-vuotias. Nämä seikat sinällään puoltavat velkajärjestelyn myöntämistä, mutta velallisen passivisuus velan maksamisessa on niin merkityksellistä, etteivät puoltavat syyt ole riittäviä velkajärjestelyn myöntämiseen.

KKO 2011:9: Velallisen ikä, mahdollisuudet parantaa maksukykyään ja merkitys velkojille

Velkajärjestely oli estynyt velkojen rikosperusteisuuden vuoksi. Velallinen oli korkeimman oikeuden ratkaistessa asiaa 65-vuotias. Velallisella oli hänen ikänsä ja ammattinsa huomioiden hyvin rajalliset mahdollisuudet parantaa maksukykyään. Lisäksi velkajärjestelyllä olisi velalliselle suuri merkitys kun taas menettelyn kielteiset vaikutukset kohdistuisivat lähinnä valtioon. Nämä seikat puolsivat velkajärjestelyä.

KKO 2011:76: Velallisen elatusvelvollisuus ja merkitys velkojille

Velkajärjestely oli estynyt ilmeisen kevytmieleisen velkaantumishistorian vuoksi. Velallisella oli kuitenkin elatusvelvollisuuksia, jotka kertovat velkajärjestelyn merkittävydestä velalliselle. Velallinen oli lähivanhempi kahdelle alaikäiselle lapselle ja elatusvelvollinen kolmannesta. Velallisen puoliso ei ollut palkkatöissä. Näin ollen menettelyllä oli velalliselle suuri merkitys.

Velallisen velkamäärä on suhteellisen pieni, vähän yli 47.000 euroa. Tästä suurimman velkojan osuus on 8.500 euroa ja seuraavaksi suurimman 5.800 euroa. Suurimmat velkot ovat yrityksiä tai julkisyhteisöjä, eivät yksityishenkilöitä. Huomioon ottaen saatavien suuruudet, velkajärjestelyllä on velkojille vähäinen merkitys. Edellä mainitut olosuhteet ovat painavia syitä menettelyn aloittamiselle.

Itä-Suomen hovioikeus 2010 1261: Velallisen terveydentila

Velallinen oli velkaantunut ilmeisen kevytmieleisesti. Velkaantumisen taustalla oli osittain psyykkinen sairaus. Lääkärinlausunnon mukaan velallisen terveyden paranemisen kannalta olisi tärkeää saada veloille maksusuunnitelma. Näin ollen velkajärjestelyyn pääsyn voidaan katsoa olevan erittäin merkityksellistä velalliselle. Lisäksi lääkärinlausunnon perusteella voidaan päätellä, että velallisen maksukyky tulee olemaan heikkoa lähitulevaisuudessakin. Näin velkojen saamat summat ulosottoperinnän kautta tulisivat olemaan vähäiset. Tilanne puoltaa velallisen pääsyä velkajärjestelyyn.¹²⁴

Merkitys velkojille

Velkajärjestelyn merkitystä velkojille arvioitaessa tulee ottaa huomioon velkoja itse. Yksityiselle velkojalle, esimerkiksi lainan takaajalle, velkajärjestelyllä katsotaan olevan suurempi merkitys kuin ammattimaiselle luotonantajalle tai valtiolle. Merkitystä on annettava myös sille, mikä olisi velkojan saama suoritus muun perinnän kuten ulosoton kautta. Jos velkaa ei tulisi maksetuksi huomattavasti enemmän ulosotonkaan kautta, on velkajärjestely perusteltu menettely.

Helsingin hovioikeus 1995 1106: Yksityishenkilöiden takaussaatavat

Velkajärjestelylle oli este, koska velallinen oli sopimattomasti suosinut lapsiaan muiden velkojen kustannuksella. Velallisen velat koostuivat pääasiassa takautumissaatavassa. Kaksi yksityishenkilöä oli joutunut maksamaan velallisen velkoja noin 240.000 markan edestä takauksen vuoksi. Velallisen

---

¹²⁴ Ks. Tammi-Salminen 2013 s. 206-207.

velkajärjestelyn myöntämistä esteestä huolimatta perusteltiin sillä, että velkajärjestelyn epääminen ei vaikuttaisi velkojen asemaan ja velkajärjestelyllä olisi suuri merkitys velalliselle. Takaajina olleiden yksityishenkilöiden asema huomioon otettaessa ei kohtuussyistä velkajärjestelyä kuitenkaan voitu myöntää.

Tuoreimman korkeimman oikeuden tapauksen tulkinta on poikkeuksellinen. Korkeimman oikeuden linjaus laajentaa hallituksen esityksessä VJL 10 a §:lle annettua merkitystä sekä sitä, miten aikaisemmin kriteeriä on oikeuskäytännössä tulkittu. Aiemmin merkitystä on annettu vain taloudellisille vaikutuksille. Tarkastelun kohteena on ollut velkojan saama suoritus perinnän kautta ja miten se eroaa velkajärjestelyn kautta saatavasta määrästä. Lain esitöiden mukaan esteperusteen harkinnassa on otettava huomioon toiminnan vahingollisuus uhrille tai toiminnan yleiselle hyväksyttävyydelle. Tämä johtaa esteperusteen moitittavuuden arviointiin, joka ohjaa sitä, kuinka vahvoja painavia syitä velkajärjestelyn myöntämiseksi edellytetään. Yleensä ei enää painavien syiden arvioinnissa palata tutkimaan esteperustetta, niin kuin tapauksessa on nyt tehty.¹²⁵

KKO 2012:42: Velkajärjestelyn merkitys

Tapauksessa valtaosa veloista oli rikosperusteista. Ottaen huomion velan suuren määrän, melkein 2,2 miljoonaa euroa, velkajärjestelyyn pääsyllä olisi velalliselle suuri merkitys. Vaikka velkajärjestelyllä ei olisi suurta merkitystä velkojen saatavan määrän osalta, tulee ottaa huomioon velkojen peruste. Velkojaan kohdistuvan rikosoikeudellisen vahingonkorvauksen merkitystä ei lähtökohtaisesti voida pitää vähäisenä. Vaikka velkojana on Verohallinto, ei merkitystä saa silti väheksyä. Nämä seikat eivät osoita painavaa syytä velkajärjestelyn myöntämiselle.

6.4 Yhteenveto painavista syistä

Painavien syiden arviointi on keskittynyt hyvin tarkasti kaikkien VJL 10 a §:n mukaisten kriteerien ympärille. Vaikka tapauskohtaista harkintaa joudutaan jokaisessa tapauksessa käyttämään, ovat kriteerien päälinjaukset samanlaisia. Velallisen asianmukainen suhtautuminen velkavastuuseen on välttämätön kriteeri.¹²⁶ On luontevaa, että painavat syyt liittyvät nimenomaan velallisen velanhoitohaluun ja -kykyyn, koska velkajärjestelyssä itsessään on kysymys myös velkojen etujen turvaamisesta. Tämän vuoksi elämäntapojen muuttaminen ja sosiaalinen ryhdistäytyminen saavat niin suurta merkitystä.¹²⁷ Pitkän ajan kulumisen vaatimus

¹²⁵ Tammi-Salminen 2013 s. 201.

¹²⁶ Tammi-Salminen 2013 s. 214.

¹²⁷ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 96.

on ikään kuin lisäperuste. Se voi mahdollisesti puoltaa velkajärjestelyn myöntämistä, mutta sen puuttuminen ei absoluuttisesti estä menettelyyn pääsemistä.¹²⁸ Tämä periaate tulee hyvin esille tulevassa lakimuutoksessa.

Velkajärjestelyn esteperusteet ovat hyvin monipuolisia ja moitittavuudeltaan erilaisia. Painavia perusteita tulee aina peilata esteen muodostaneeseen esteperusteeseen. Arvioinnissa on hyvä erottaa, onko este velkaantumisen johtuvaa vai velallisesta johtuvaa. Pitkän ajan kuluminen voi poistaa tehokkaimmin velkaantumisen itsessään ollessa esteenä. Kun este on velallisen toimista johtuvaa, ei pelkkä ajan kuluminen tule riittämään painavaksi syyksi. Tällöin velallisen toimien ja olosuhteiden on puollettava myös painavan syyn olemassaoloa. Tämä johtuu jo velkajärjestelyn yleisestä tehtävästä ylläpitää yhteiskunta- ja maksumoraalia.

---

¹²⁸ Tammi-Salminen 2013 s. 214.

7 ESTEIDEN JA PAINAVIEN SYIDEN VÄLISESTÄ SUHTEESTA

7.1 VJL 10 §:n ja 10 a §:n osittainen päällekkäisyys

Velkajärjestelylain estepykälää ja painavia perusteita koskevaa pykälää sovellettaessa voidaan törmätä ilmiöön, jolloin velallisen toiminta voi tulla arvioitavaksi ensin esteperusteena ja myöhemmin painavana perusteena. Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen yleensä velallisen toimia koskevien esteperusteiden kohdalla.¹²⁹ Esimerkiksi jos velallinen hakee velkajärjestelyä ja jää ilman pätevää syytä pois ansiotyöstä, voidaan velkajärjestely olla myöntämättä VJL 10.8 §:n mukaan, koska hän rikkoo VJL 7 §:n mukaista myötäväikutusvelvollisuuttaan.¹³⁰ Velallinen voi kuitenkin vedota painaviin syihin, jotka puhuvat velkajärjestelyn myöntämisen puolesta. Kun painavia syitä aletaan arvioida, tulee huomioon erityisesti ottaa velallisen toiminta velan lyhentämiseksi. Kun velallinen on ilman pätevää syytä jäänyt pois ansiotyöstä ja näin ei ole toiminnallaan osoittanut asianmukaista suhtautumista velkavastuuseensa, ei velkajärjestelyä tule myöntää VJL 10 a §:n mukaankaan.

Tällaiseen ongelmaan ei yleensä voida törmätä velan perusteeseen liittyvät esteperusteen kohdalla, koska velan syntyperuste ei ole käsittelyn kohteena painavia perusteita pohdittaessa. Kuitenkin tuoreimmassa painavia perusteita koskevassa korkeimman oikeuden tapauksessa 2012:42 on palattu VJL 10 a §:ä sovellettaessa pohtimaan velan rikosperusteisuuden merkitystä. Velalla on katsottu sen rikosperusteisuuden vuoksi olevan erityisen suuri merkitys velkojalle. Tämän vuoksi painavaa syytä velkajärjestelyn myöntämiselle ei ollut, vaikka velan taloudellisesti vähäinen merkitys velkojalle olisi puoltanut painavaa syytä. Korkein oikeus on tapauksen myötä laajentanut velan merkityksen arviointia, joka on perinteisesti ollut pelkkää taloudellista arviointia.¹³¹

Katsoisin kuitenkin, että yleensä velallisen moitittava toiminta voi vaikuttaa useammalla tavalla velkajärjestelyyn pääsemiseen kuin itse velan synnyn moitittavuus. Tällainen soveltaminen on myös menettelyn taustalla olevien arvojen mukaista. VJL 10 a §:llä on tarkoitus mahdollistaa niiden velallisten pääsy velkajärjestelyyn, joille se kohtuuden nimissä on oikeutettava. Tällöin alkuperäisen teon moitittavuus ei paina vaakakupissa niin paljoa kuin se, jos velallisen toiminta on edelleen moitittavaa. Velallisille annetaan syy

¹²⁹ Ks. Esteperusteiden jako aikaisemmin jaksossa 3.

¹³⁰ Ks. *Uitto* 2012 s. 78-81.

¹³¹ Ks. *Tammi-Salminen* 2013 s. 201.

toimia oikein, koska oikein toimimalla voi tavallaan mitätöidä vanhan virheensä. Näin näkisin siis VJL 10 a §:llä olevan eräänlainen kannustevaikutus.

7.2 Punninta esteperusteen olemassaolon ja myöntämisen esteestä huolimatta välillä

Kun joku velkojista tekee väitteen velkajärjestelyn esteestä tai tuomioistuin ottaa viran puolesta esteen huomioon,¹³² voi tuomioistuin ratkaista väitteen kahdella tapaa. Velkajärjestely voidaan myöntää normaalisti, jos katsotaan, ettei esteperustetta ole väitteistä huolimatta olemassa. Toinen vaihtoehto on myöntää velkajärjestely VJL 10 a §:n mukaisesti esteestä huolimatta.

Velkajärjestelyn myöntäminen esteestä huolimatta eroaa kahdella tapaa siitä tilanteesta, ettei estettä katsota olevan. Ensimmäinen liittyy maksuohjelman keston. VJL 30.4 §:n mukaan 10 a §:n mukaisesti myönnetyn velkajärjestelyn maksuohjelman kesto on normaalin kolmen vuoden sijaan viisi vuotta. Tämä johtuu velkajärjestelyn maksumoraalin ylläpitotehtävästä.¹³³ Koska esteestä huolimatta myönnetyn velkajärjestelyn maksuohjelman pituus on kaksi vuotta tavallista maksuohjelmaa pidempi, voivat velkojat herkemmin vedota esteperusteisiin. Tämä tulee tuomioistuimessa ottaa huomioon.¹³⁴ Toinen ero on se, että esteperusteisen velkajärjestelyn myöntämiseen tarvitaan painavat syyt, joilla tuomioistuimen tulee perustella velkajärjestelyn myöntäminen.

Ongelmallisena näkisin esteperusteiden olemassaolon subjektiivisen harkinnan ja sen, että tapauskohtaisesti voi olla helpompaa katsoa, ettei esteperustetta ole olemassa kuin tehdä VJL 10 a §:n mukainen päätös. Esimerkiksi hyvin yleisen VJL 10 §:n 7 kohdan esteen eli ilmeisen kevytmielisen velkaantumisen kohdalla harkinnanvaraa on runsaasti. Varsinkin nuorten ymmärtämättömyyden voidaan joissain tapauksissa katsoa johtavan esteperusteen hylkäämiseen, mikä johtaa normaalikestoiseen maksuohjelmaan, mutta toisissa ei.

Lisäksi on havaittavissa, että käräjäoikeuksissa on ylempiä tuomioistuimia tiukempi linja painavien syiden soveltamisessa. Valtaosassa tapauksista, joissa käräjäoikeus on päätöksessään harkinnut VJL 10 a §:n

---

¹³² Ks. velkajärjestelyn esteiden osittaisesta dispositiivisuudesta *Niemi* WSOYpro 2009 5 s. 903-904

¹³³ HE 52/2010 vp s. 8, ks. *Linna* LM 2011 s. 683-685.

¹³⁴ HE 52/2010 vp s. 10.

soveltamista ja päätynt hylkäämään velkajärjestelyn, on tuomio muuttunut muutoksenhaun seurauksena.¹³⁵ Syytä tälle ilmiölle ei ollut nähtävissä.

Ilmiön taustalla voi olla velkajärjestelyyn pääsyn hyvien ja huonojen vaikutukset punninta osapuolten kannalta. Arvelisin, että rajatapaustilanteessa on hyväksyttävämpää myöntää velkajärjestely kuin kieltää menettelyyn pääsy, kun otetaan huomioon siitä seuraava hyöty osapuolille. Velallinen saa mahdollisuuden rehabilitaatioon. Valtio ja yhteiskunta hyötyvät, kun velallinen mahdollisesti työllistyy ja siirtyy tukien varasta omavaraiseksi. Velkojakaan ei välttämättä kärsi suuria menetyksiä, jos kertymä olisi ollut ulosotonkin kautta heikko. Velkajärjestelyn estymisestä taas ei välttämättä kerry mitään hyvää kenellekään. Jos moraaliset syyt eivät yksiselitteisesti kiellä menettelyn myöntämistä, lieene hyväksyttävämpää kaikkien osapuolten kannalta myöntää se. Näistä syistä voidaan velkajärjestely rajatapauksissa herkemmin myöntää kuin kieltää.

---

¹³⁵ Päätelmä perustuu kaikkiin tässä työssä käytettyihin korkeimman oikeuden tai hovioikeuden tapauksiin, jossa käräjäoikeus on tulkinnut erityisiä vastasyitä tai painavia syitä ja päätynt hylkäämään velkajärjestelyn. Näissä yhdeksässä kappaleessa tapauksia seitsemässä korkein oikeus tai hovioikeus kumosi käräjäoikeuden päätöksen ja päätyi siihen, että velkajärjestelyn myöntämiselle esteestä huolimatta on olemassa perusteet.

8 MUUTOKSEN TUULET

Velkajärjestelylaista on annettu kaksi muutosehdotusta koskien esteitä ja painavia syitä. Oikeusministeriön mietinnöissä ja lausunnoissa 11/2011 otettiin kantaa nuoruuden merkitykseen ja luotonantajan vastuuseen esteperusteen arvioinnissa sekä ilmeisen kevytmielisyyden terminologiaan. Tämä esitys ei kuitenkaan mennyt eteenpäin. Sen sijaan Oikeusministeriön mietintö ja lausunto 59/2013 tehtiin hallituksen esityksen muotoon, siitä pyydettiin lausunnot ja tehtiin lausuntotiivistelmä. Hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 12.6.2014 ja se hyväksyttiin pienin muutoksin 21.11.2014. Muutokset tulevat voimaan 1.1.2015.

8.1 Velkajärjestelyn esteet

Yleisimmin käytössä olevan esteperusteen ”ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen” katsotaan olevan käsitteenä nykyaikaisessa yhteiskunnassa vieras. Termi korvataan sanoilla ”piittaamaton” ja ”vastuuton”.¹³⁶ Termin muuttamisella ei ole tarkoitus nostaa eikä laskea esteperusteen soveltamiskynnystä. Kyse on vain terminologian modernisoinnista.¹³⁷ Lausuntotiivistelmän mukaan enemmistö lausujista kannatti termin muuttamista. Ongelmallisena osa lausunnonantajista näki sen, että nykyinen oikeuskäytäntö menettäisi merkityksensä ja uuden oikeuskäytännön muotoutuminen veisi vuosia.¹³⁸

Piittaamatonta ja vastuutonta velkaantumista tarkastellessa esteperusteena otetaan huomioon velallisen ikä, asema ja muut olosuhteet sekä luotonantajan toiminnan vastuullisuus.¹³⁹ Moitittavaa velkaantumista koskeissa arviointiperusteissa mainitaan nimenomaisesti velallisen ikä. Huomiota on haluttu kiinnittää erityisesti siihen, että nuoren velkaantumisella on erityispiirteitä, jotka johtuvat nimenomaan puuttuvasta elämäkokemuksesta.¹⁴⁰ Lisäksi piittaamattomuutta ja vastuuttomuutta arvioidaan sekä velallisen että velkojan kannalta. Tarkasteltavaksi tulee tarkastella luotonantajan toiminnan asianmukaisuutta hyvän luotonantotavan ja muiden velkojan vastuuta sääntelevien määräysten kannalta. Vastuu velkaantumisesta jaetaan siten molempien osapuolten kesken.¹⁴¹ Velkojan vastuun lisääminen nykyisessä luottoyhteiskunnassa on tarpeen, koska kaikenlaisten luottojen markkinointi on erityisen voimakasta. Etenkin pikavippien markkinoinnin paine

---

¹³⁶ HE 83/2014 s. 29.

¹³⁷ HE 83/2014 s. 53.

¹³⁸ OML 28/2014 s. 29.

¹³⁹ HE 83/2014 s. 52.

¹⁴⁰ HE 83/2014 s. 29.

¹⁴¹ HE 83/2014 s. 29.

voi saada kuluttajan velkaantumaan helpommin kuin jos hän joutuisi itse aktiivisesti etsimään rahoitusta.¹⁴² Muutoksella on tarkoitus nostaa esteperusteen soveltamiskynnystä kahdessa tapauksessa. Ensinnäkin esteen muodostumisen kynnys olisi korkeammalla nuorten ja ikääntyneiden kohdalla. Toisekseen velkojan toiminta voi myös johtaa siihen, että velallisen toimien ei katsota niin helposti olleen piittaamattomia ja vastuuttomia.¹⁴³

Välinpitämätön suhtautuminen velkojen takaisinmaksuun kertoo piittaamattomasta ja vastuuttomasta velkaantumisesta. Tässäkin suhteessa ikä voi vaikuttaa arviointiin. Nuorella ei välttämättä ole käsitystä kyvyistään maksaa luottoa ja sen korkoja. Tämä voi johtua taloushallinnon kokemuksen puutteesta. Lisäksi nuori henkilö voi olla alttiimpi aggressiiviselle mainonnalle. Samat rajoitteet voivat koskea myös hyvin iäkkäitä henkilöitä. Keski-ikäiseltä voidaan lähtökohtaisesti olettaa enemmän harkintakykyä velan ottamisessa ja takaisinmaksukyvyyn arvioinnissa.¹⁴⁴

Piittaamaton ja vastuuton velkaantuminen vastaa pääosin ilmeisen kevytmielistä velkaantumista. Vaikka lausuntokierroksella esitettiin huoli siitä, että muutos nolaa nykyisen 20 vuoden aikana muotoutuneen oikeuskäytännön, ei näin varmastikaan tapahdu. Kyse on vain termin vaihtamisesta nykyaikaisempaan sisällön pysyessä miltei samana. Monet VJL 10 §:n 7 kohdan sisältöön esitetyt muutokset kuten iän erityisasema ja velkojen vastuu on otettu huomioon jo oikeuskäytännössä. Nyt näiden jo muodostuneiden tulkintojen asema vain turvataan kirjaamalla ne nimenomaisesti lakiin.

Uudessa laissa suhtaudutaan ymmärtäväisemmin yrittäjiin. Sovellettaessa esteperusteita yrittäjään, ei lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyöminen aiheuta velkajärjestelyyn pääsyn estettä, kun laiminlyönti johtuu maksukyvyttömyydestä. Tarkoitus on suojata rehellisesti toiminutta yrittäjää, joka ei ole kyennyt hoitamaan velvoitteitaan rahan puutteen vuoksi.¹⁴⁵ Usein verojen ja muiden lakisääteisten maksujen maksamatta jättäminen johtuu yritystoiminnan kannattamattomuudesta johtuvasta kassavajeesta. Kuitenkin jos muita velkoja on maksettu pitkän aikaa ja jätetty järjestelmällisesti vain lakisääteisen maksut maksamatta, ei kyse voi olla maksukyvyttömyydestä johtuvasta laiminlyönnistä. Normaalin yrittäjäriskin aktualisoituminen ei siis aiheuta

---

¹⁴² HE 83/2014 s. 53.

¹⁴³ HE 83/2014 s. 53.

¹⁴⁴ HE 83/2014 s. 53.

¹⁴⁵ HE 83/2014 s. 29.

esteperustetta. Kuitenkin muiden lakisääteisten velvollisuuksien kuin maksuvelvollisuuksien kuten kirjanpidon laiminlyöminen on edelleen esteperuste.¹⁴⁶

Velkojana olevaa yksityishenkilöä halutaan suojata tilanteessa, jossa velka on velkojalle merkittävä ja sen järjesteleminen johtaisi kokonaisuutena arvioituna kohtuuttomaan tilanteeseen. Tällaiset tilanteet ovat harvassa, mutta suojan olemassaolo on tarpeen kohtuuttomuuden välttämiseksi yksittäistapauksessa. Kyse voi olla esimerkiksi tapauksesta, jossa velalliselle on tullut hometalokaupan johdosta kauppahinnan palautusvelvollisuus.¹⁴⁷

Myös velallisen asema ja koulutus tulee ottaa huomioon arvioinnissa. Koulutuksesta johtuen velallisen voidaan joskus katsoa pystyvän huolehtimaan taloudellisista asioistaan keskivertoihmistä paremmin. Velallinen voi myös työssään olla tekemisissä taloudellisen päätöksenteon kanssa ja tästä johtuen hänen voidaan katsoa olevan kykenevä omienkin taloudellisten asioiden hoitamiseen.¹⁴⁸ Toisaalta taas voi olla seikkoja, joiden perusteella velkaantumisen syitä voidaan katsoa anteeksiannettavaksi ja inhimillisiksi. Velallisen olosuhteet voivat olla jollain tavalla poikkeuksellisen vaikeat. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun velkaantuminen liittyy omien lapsien perustarpeiden tyydyttämiseen. Kuitenkaan ylimitoitettut toimet eivät ole hyväksyttäviä.¹⁴⁹

8.2 Painavat syyt

Kuluneen ajan merkitystä painavien syiden arvioinnissa vähennetään. Koska kysymys on edelleen tilanteen kokonaisharkinnasta, otetaan kulunut aika kuitenkin edelleen huomioon.¹⁵⁰ Kymmenen vuotta sitten velkaantumisesta kulunutta aikaa pidettiin tärkeimpänä kokonaisharkintaan vaikuttavana tekijänä. Nykyisin kuitenkin vain alle 15 prosenttia talous- ja velkaneuvonnan asiakaskunnasta kärsii yli 10 vuotta kestäneistä velkaongelmista. Keskimääräinen velkaongelmien kesto velallisilla on nykyisin 5 vuotta ja kolmasosalla alle kaksi vuotta. Velkaongelmien pitkittymisen on huomattu johtavan ongelmien syvenemiseen ja velallisen

---

¹⁴⁶ HE 83/2014 s. 52.

¹⁴⁷ HE 83/2014 s. 29.

¹⁴⁸ *Uitto* 2012 s. 431.

¹⁴⁹ *Uitto* 2012 s. 431.

¹⁵⁰ HE 83/2014 s. 29.

syрjäytymiseen. Pitkittyneen velkaantumisen aiheuttamien yhteiskunnallisten ongelmien vuoksi kuluneelle pitkälle ajalle ei tule antaa liian paljon merkitystä.¹⁵¹

Muutoksen tavoitteena on, että painavien syiden soveltaminen ei edellytä, että velat ovat huomattavan vanhoja. Kokonaisharkinnassa enemmän painoarvoa voidaan antaa sille, että velallinen on pyrkinyt toimillaan hyvittämään esteperusteen vaikutusta. Pitkällä ajalla on edelleen merkitystä erityisesti silloin, kun kyseessä on erityisen pitkä tai erityisen lyhyt aika. Lisäksi velallisen toiminnan moitittavuuden aste vaikuttaa siihen, mikä merkitys kuluneelle ajalle annetaan. Velallisen tahallisten moitittavien toimien ollessa esteperusteena kyseessä, voidaan velkaantumisesta kuluneen ajan edellyttää olevan pidempi kuin esimerkiksi piittaamattomassa ja vastuuttomassa velkaantumisessa.¹⁵²

Pykälää muutetaan siten, että ensin mainitaan painavana syynä velallisen toimet velkojensa maksamiseksi ja vasta sitten pitkä aika.¹⁵³ Kuitenkin VJL 10 a §:n soveltaminen perustuu aina kokonaisharkintaan. Kaikkien säännöksessä mainittujen seikkojen ei tarvitse puoltaa velkajärjestelyn myöntämistä. Joissain tilanteissa on riittävää, että yksi seikka puoltaa menettelyyn pääsyä tarpeeksi vahvasti. Toisaalta usea seikka voi puoltaa menettelyä, mutta jokin merkittävä seikka voi yksinkin estää velkajärjestelyn. Kysymys on aina tapauskohtaisesta kokonaisharkinnasta. Tuomioistuin punnitsee kunkin yksittäisen seikan ja kokonaisarvion perusteella katsoo, onko käsillä painavia syitä.

Tuoreimmassa korkeimman oikeuden käytännössä on sovellettu pitkän ajan vaatimusta jo hieman oikeusministeriön ehdotuksen mukaisesti. KKO 2012:42 ja KKO 2011:9 ratkaisuissa pitkä aika olisi puoltanut velkajärjestelyä (rikosperusteisesta velkaantumisesta huolimatta), mutta enemmän painoarvoa asetettiin kuitenkin velallisen toiminnalle velkaantumisen jälkeen.¹⁵⁴ Tapauksessa KKO 2011:76 pääasiallisesta velkaantumisesta ei ollut kulunut niin pitkää aikaa, että se olisi puoltanut velkajärjestelyn myöntämistä. Kuitenkin kokonaisharkinnan perusteella muiden vallinneiden seikkojen vuoksi velkajärjestely tuli myöntää. Lisäksi Itä-Suomen HO 28.12.2010 1261 päätöstä hyväksyä velkajärjestely ei estänyt se, ettei velkaantumisesta ollut kulunut kuin kaksi-kolme vuotta.¹⁵⁵ Näkisin näidenkin tapausten valossa, ettei nykyään enää ole vastoin yleistä yhteiskuntamoraalia myöntää velkajärjestelyä painavien syiden vallitessa henkilölle,

---

¹⁵¹ HE 83/2014 s. 55.

¹⁵² HE 83/2014 s. 55-56.

¹⁵³ HE 83/2014 s. 55.

¹⁵⁴ Ks. *Tammi-Salminen* 2013 s. 204.

¹⁵⁵ Ks. *Tammi-Salminen* 2013 s. 205-206.

jonka velkaantumisesta ei ole kulunut huomattavan pitkää aikaa. Elämänrytmi on nykyään nopeaa ja rehabilitaation onnistumiseksi on joskus parempi puuttua tilanteeseen aikaisin.

Lisäksi se, että pitkän ajan kulumisen vaatimus poistetaan pakollisista edellytyksistä, parantaa velallisen mahdollisuutta omalla toiminnallaan vaikuttaa edellytyksiinsä päästä velkajärjestelymenettelyn piiriin. Nyt velalliselle tarjottaisiin mahdollisuutta kohtuullisessa ajassa päästä velkajärjestelyyn toimimalla aktiivisesti asiansa hoitamiseksi. Näin katsoisin VJL 10 a §:n mukaisen kannustevaikutuksen merkityksen kasvavan huomattavasti.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Velkajärjestelyyn pääseminen voi estyä esteperusteen olemassaololla. Kuitenkin painavien syiden perusteella velkajärjestely voidaan myöntää esteestä huolimatta. Esteiden ja painavien syiden käsittely tuomioistuimessa on pääosin dispositiivista eli tuomioistuin ei ota näitä asioita käsiteltäväksi omasta aloitteestaan vaan osapuolen on tehtävä väite esteen tai painavan syyn olemassaolosta. Poikkeuksena dispositiivisuudesta ovat lähinnä moitittava menettely velkajärjestelymenettelyssä sekä selvät esteet. Katsoisin, että velan rikosperusteisuus on yleensä selvästi nähtävissä ja tuomioistuin voi tutkia esteperusteen olemassaoloa omastakin aloitteestaan. Selvän esteen tutkiminen tuomioistuimen omasta aloitteesta liittyy mielestäni velkajärjestelymenettelyn yhteiskunta- ja maksumoraalin ylläpitotehtävään.

Velkajärjestelylle voi olla usean tyyppisiä esteitä. Esteet on lueteltu VJL 10 §:ssä. Ne liittyvät joko velkaantumisen moitittavuuteen, velallisen toimiin velkaantumisen jälkeen tai velallisen aikaisempaan toimintaan. Esteperusteissa on enemmän ja vähemmän tulkinnanvaraisia esteitä. Esteen muodostuminen ratkaistaan kuitenkin velallisen tilanteen kokonaisharkinnalla.

Velan rikosperusteisuus on helppo tunnistaa. Kuitenkaan ei ole aina selvää, muodostaako velan rikosperusteisuus esteen. Aikaisemmin rikoksen laatu vaikutti paljon arviointiin. Esteen muodostivat lähinnä vain taloudelliset rikokset, nykyään laadulla ei ole niin paljon merkitystä. Tahalliseen rikokseen syyllistyminen muodostaa pääsäännön mukaan aina esteen. Kuitenkin lisävaatimuksena velan rikosperusteisuudelle on se, että pääosa veloista on rikosperusteisia. Oikeuskäytännön mukaan 25 prosenttia veloista täyttää pääosavaatimuksen.

Yksityishenkilön yritystoiminnassa syntyneitä velkoja voidaan myös järjestellä. Esteen muodostaa kuitenkin moitittava menettely elinkeinotoiminnassa. Esimerkiksi lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyönti voi estää velkajärjestelyyn pääsyn. Toiminnan keinotteluluonteisuus voi johtaa esteperusteeseen. Esteen muodostuminen ei edellytä liiketoimintakiellon määräämistä, vaan tuomioistuin voi ottaa tukea harkintaan liiketoimintakiellon edellytyksistä. Erilaiset näennäisoikeustoimet erityisesti liiketoiminnan loppuvaiheessa voivat olla este. Kuitenkaan pelkkä liiketoimintariskin realisoituminen ja epäonnistuminen liiketoiminnassa ei ole este, jos siitä ei löydy edellä mainittuja piirteitä. Uuden lakimuutoksen mukaan velallisen velkajärjestelylle ei muodostu estettä, jos hän on yritystoiminnassa jättänyt lakisääteiset maksut hoitamatta maksukyvyttömyyden vuoksi.

Lisäedellytyksenä on, että velan tulee olla merkittävä. Velan ei siis tarvitse muodostaa pääosaa veloista niin kuin rikosperusteisessa esteessä, vaan summan on oltava merkittävä. Arvioitava on myös moitteenvaraisen toiminnan olennaisuus. Moitittava menettely elinkeinotoiminnassa tulee harvoin arvioitavaksi, koska toiminta täyttää yleensä helpommin ilmeisen kevytmielisen velkaantumisen tunnusmerkit.

Jos velallinen tarkoituksella heikentää taloudellista asemaansa tai suosii jotain velkojaa muiden kustannuksella, voi velkajärjestely estyä. Suoritukset perheenjäsenille, vaikka he olisivat velkojan asemassa, muodostavat esteen, jos heitä on suosittu muiden velkojen maksamisen kustannuksella. Perinnöstä luopuminen, ainakin tehoton sellainen, muodostaa esteen. Näennäisoikeustoimien tekeminen aiheuttaa esteen, vaikka toiminnasta ei loppupeleissä aiheutuisi vahinkoa velkojille. Velallisen toiminnan moitittavuutta ei poista se, ettei hän onnistu toimillaan velkojansuosinnassa itsestä riippumattomista syistä.

Velallisen toimet jo luotonannossa voivat vaikuttaa velkajärjestelyyn pääsemiseen. Jos velallinen on antanut luotonantajalle vääriä tietoja ja nämä tiedot ovat vaikuttaneet luotonantopäätökseen, voi tämä olla este. Esteen muodostuminen edellyttää kuitenkin velalliselta jonkin asteista tahallisuutta. Esimerkiksi perusteettomien liian suurten tuotto-odotusten esittäminen voi johtaa esteeseen, mutta positiivinen suhtautuminen tulevaisuuden tulokehitykseen on sallittua. Vastuuta on nykyään siirretty luotonantajille, koska velallisen ei oleteta antavan itsenäisesti tietoja tilanteestaan vaan vain vastaavan luotonantajan esittämiin kysymyksiin. Lisäksi luotonantajalla on aina mahdollisuus pyytää velalliselta tositteita väitteidensä tueksi.

Eniten käytetty ja myös kaikista tulkinnanvaraisin este on ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen. Arvioinnin lähtökohdaksi on otettava keskivertokansalaisen toiminta kussakin tilanteessa. Tämä arviointi on hankalaa. Esteen olemassaoloa on arvioida kokonaiskuvan kautta. Tässä kokonaiskuvassa on otettava huomioon velan perusteet, velan syntyolosuhteet, velallisen tapa hoitaa talouttaan sekä muut vallitsevat olosuhteet.

Takausvastuun realisoituminen on yksi yleisimmistä tilanteista, joissa ilmeistä kevytmielisyyttä on arvioitu. Arvioinnissa merkityksellisenä on nähty ensinnäkin se, kenen velkoja on taattu. Sukulaisten ja erityisesti omien lasten velkojen takaaminen on paljon hyväksyttävämpää heikohkossakin taloudellisessa tilanteessa kuin muiden velkojen takaaminen. Velallisen oma taloudellinen tilanne takauksen hetkellä on myös merkityksellinen. Takaajan on hyväksyttävää töissä ollessaan taata lainoja, mutta työttömäksi jäämisen jälkeen takaaminen voi muodostua esteeksi. Kanssatakaajien olemassaolo voi myös tehdä takaamisesta hyväksyttävämpää, koska voi luottaa oman tilanteen heiketessä toisen takaajan mukanaoloon. Lisäksi lainojen takaaminen vakuudella ja vakuuden riittämättömyys on ollut ainakin 1990-luvulla otetuissa lainoissa

ongelmallista. Lähtökohtaisesti velallinen on voinut luottaa lainan maksuun viime kädessä vakuuden arvosta. Asuntojen ja kiinteistöjen arvojen kova aleneminen johti kuitenkin siihen, ettei asunnon myymisestä saaduilla varoilla voitu kuitata koko velkaa. Lähtökohtaisesti on ajateltu, että velallinen on voinut luottaa asunnon vakuusarvon riittämiseen. Nyt tiedossamme on kuitenkin, että näin ei aina käy. Asuntojen hintojen kehityksestä on yleisesti ottaen saatavilla paljon tietoa. Tästä syystä nykyään voitaisiin kysymykseen vakuusarvon riittämättömyydestä ja kevytmielisestä velanotosta suhtautua toisella tavalla.

Varojen yli eläminen on velallisen perustilanne velkajärjestelyyn hakeuduttaessa. Kyse voi olla perustellusta velkaantumisesta tai sitten siitä, että velallinen on velkaantunut tarkoituksella velkajärjestelyä silmällä pitäen. Esteen muodostaa muun muassa se, että ylivelkaantumiselle ei ole toimeentulollista perustetta. Velallisen välinpitämättömyys velkojen takaisinmaksusta voi muodostaa esteen. Tämä voi ilmetä niin, että vaikka velallinen olisi selvinnyt veloistaan, hän on ottanut uutta velkaa maksamatta edellisiä. Velallisen tulee hahmottaa kokonaisvelkatilanteensa ja pystyttävä arvioimaan, kykeneekö suoriutumaan vanhasta velastaan jos ottaa uutta. Lisävelkaantuminen ei ole este silloin, kun velallisella on takaisinmaksukykyä velan ottohetkellä, mutta jokin yllättävä olosuhdemuutos johtaa maksukyvyn menetykseen.

Pääsäännön mukaan jokainen on oikeutettu velkajärjestelyyn pääsemiseen kerran elämässään. Hakemus on voitu kuitenkin syystä tai toisesta hylätä. Hakemuksen hylkäävä päätös ei saa oikeusvoimaa, eli uuden hakemuksen tekeminen on aina mahdollista. Myöhemmin voi käsillä olla sellaisia painavia syitä velkajärjestelyn myöntämiselle, joita ei ollut aikaisemman hakemuksen kohdalla. Kuitenkin hakemusten välillä velkaantuminen voi muodostaa uuden esteen velkajärjestelylle. Kuitenkaan estettä ei muodostu, jos velkaantuminen hakemusten välillä on ollut hyvin vähäistä tai se on tapahtunut hyväksyttävästä syystä.

Ilmeisen kevytmielisyyden selvittäminen edellyttää velallisen toiminnan ja olosuhteiden kokonaisvaltaista tutkimista. Huomioon otettavaa on muun muassa velallisen ikä, terveydentila ja muut olosuhteet. Ikä voi nostaa tai laskea ilmeisen kevytmielisyyden kynnystä. Terveydentila ja sairaudet voivat vaikuttaa myös arviointiin. Yllättävä sairastuminen esimerkiksi masennukseen voi vaikuttaa niin, että velkaantumisen ei katsota olleen ilmeisen kevytmielistä. Näin ainakin, jos velallisen toiminta on ennen sairastumista ollut moitteetonta. Koko elämänsä esimerkiksi mielenterveysongelmasta kärsineen velkaantuminen yhtäkkisesti ilman sairauden suoranaista pahenemista taas katsotaan esteeksi. Tällöin velkaantumiselle ei löydy syytä suoranaisesti sairauden pahenemisesta.

Kuten tuli jo aikaisemmin esille, velallisen moitittava toiminta yritystoiminnassa voi olla ilmeisen kevytmielisyyden tunnusmerkit täyttävää. Yrittäjäriskin realisoituminen ei riitä, vaan esteperusteen syntyminen edellyttää muutakin. Esimerkiksi tappiollisen toiminnan pyörittäminen jonkin aikaa ei tuota estettä, mutta mitä pidempään kannattamatonta toimintaa jatketaan, sitä suurempi todennäköisyys on esteen muodostumiselle. Lisäksi este muodostuu, jos toiminnassa on käytetty varoja poikkeuksellisen paljon edustuskuluihin tai otettu yksityisottoja yli perusteltavan määrän ja tämän vuoksi velkojen maksaminen on tullut laiminlyötyä.

Esteperusteiden olemassaolon arvioinnissa yleensäkin ja erityisesti ilmeistä kevytmielisyyttä tarkastellessa on otettu nykyään huomioon velallisen ikä ja luotonantajan vastuukysymykset. Velallisen ikä on erityisen merkityksellinen takausvastuiden ja yritysvelkojen kevytmielisyyttä arvioidessa, koska näissä nuoren henkilön vielä kehittymättömällä kyvyllä arvioida vastuutaan pitkällä aikavälillä katsotaan olevan hyväksyttävin peruste. Normaalissa ylivelkaantumistapauksessakin iälle voidaan antaa merkitystä, mutta se ei yksistään voi tehdä varojen yli elämisestä hyväksyttävää. Luottoja myönnetään kuitenkin vain täysi-ikäisille ja jokaisen aikuisen tulee ymmärtää, että velat on jossain vaiheessa maksettava takaisin. Luotonantajan vastuu velkaantumisesta voinee perustua vain velallisen antamien tietojen tarkastusvelvollisuuden laiminlyöntitilaisuuksiin. Luotonantajat toimivat kilpailutilanteessa ja tehokas markkinointi ei voi tehdä velkaantumisesta luotonantajan vastuuta, kunhan markkinointi on tehty kuluttajansuojalainsäädännön mukaisesti.

Ilmeinen kevytmielisyyys poistuu terminä vuoden 2015 alussa ja se muuttuu piittaamattomaksi ja vastuuttomaksi velkaantumiseksi. Ilmeinen kevytmielisyyys on terminä aikansa elänyt. Sisällöltään piittaamaton ja vastuuton velkaantuminen on lähes sama. Kuitenkin nyt jo laissa ilmaistaan edellä kuvatut oikeuskäytännössä muodostuneet periaatteet siitä, että velallisen ikä ja luotonantajan toimet otetaan harkinnassa huomioon. Nuoruuden tai korkean iän vuoksi velallisen harkintakyvyn voidaan katsoa olleen alempi kuin keskivertokansalaisella ja tästä syystä velkaantumisen piittaamattomuuden ja vastuuttomuuden kynnys on ylempänä. Luotonantajan toiminnassa korostetaan edelleen vastuullista luotonantoa sekä asianmukaista markkinointia.

Este voi syntyä myös menettelyllisistä seikoista. Näihin tuomioistuimella on kaikista vahvin peruste puuttua omasta aloitteestaan menettelyn dispositiivisuudesta huolimatta. Jo hakemuksen jättöhetkellä velalliselle syntyy velvoitteita kuten myötävaikutusvelvollisuus sekä varojen säilyttämisvelvollisuus. Näiden velvoitteiden rikkomisesta voi estyä koko velkajärjestelyyn pääseminen. Esimerkiksi varojen tuhlaaminen lomamatkailuun tai tuomioistuimen täydennyskehotukseen vastaamatta jättäminen muodostavat esteen.

Velkajärjestelyyn voi kuitenkin päästä esteestä huolimatta, jos on olemassa painavia perusteita. Painavat perusteet on kirjattu lakiin vasta vuonna 2003. Sitä ennenkin pääsy on ollut mahdollista erityisin vastasyin. Painavat syyt ovat kokonaisharkintaa sisältävä kaatopykälä niihin tilanteisiin, jolloin velallisen on kohtuullista päästä menettelyn piiriin esteestä huolimatta.

Ajan kulumisen on katsottu vähentävän esteen moitittavuutta. Yhteiskunta- ja maksumoraalin ylläpitotehtävä ei ole niin merkityksellinen pitkän ajan kuluessa, koska velallinen on ikään kuin kärsinyt rangaistuksensa. Rehabilitaation kannalta on tärkeää, että velallinen jossain vaiheessa pääsee jatkamaan elämäänsä normaalisti ilman velkataakkaansa. Tästä syystä pitkän ajan kulumisen voi toimia painavana syynä. Aikaa voidaan mitata joko velkaantumisesta taikka perintätoimista kuten ulosoton alkamisesta lähtien. Oikeuskäytännössä painavan syyn muodostavaksi pitkäksi ajaksi velkaantumisesta on katsottu 9 vuotta ja ulosottooperinnässä olemisessa 7 vuotta. Keskimäärin pitkän ajan vaatimuksen on täyttänyt noin 10 vuotta. Jos esteperuste on erityisen moitittava, esimerkiksi velka on rikosperusteinen, vaaditaan painavan syyn muodostumiseen tavallista pidempi aika. Aikaa voidaan kuitenkin rikosperusteisessa velassa mitata tuomion antamishetken sijaan moitteenvaraisen toiminnan tapahtumisajankohdasta lähtien.

Pitkä aika ei kuitenkaan yksin riitä painavan syyn muodostumiseen. Pitkä aika voi luoda painavan syyn esteperusteen sivuuttamiselle, mutta vain jos velallisen toiminta on ollut asianmukaista. Näin ollen moitittavasti velkavastuuseensa suhtautunut velallinen ei voi päästä menettelyn piiriin yksinomaan pitkän ajan kulumisen vuoksi. Velallisen on pitkän ajanjakson ajan aktiivisilla toimillaan osoitettava kunnostautumista, jotta painava syy syntyisi. Kuitenkin, jos on jokin peruste kuten ikä tai sairaus, jonka vuoksi ei voida odottaa pitkän ajan kulumista, voidaan pitkän ajan vaatimuksesta joustaa. Tällöinkin kuitenkin velallisen toimilla on merkitystä, onko menettelylle painavaa syytä.

Velallisen toimet ja olosuhteet voivat myös toimia painavana syynä ja puoltaa velkajärjestelyä. Erityisesti velallisen toimet velan takaisinmaksamiseksi ja velkavastuunsa hoitamiseksi vaikuttavat. Velallisen aktiiviset toimet velkavastuunsa hoitamiseksi ovat ehdoton edellytys menettelyn myöntämiselle esteestä huolimatta. Esimerkiksi velallisen hakeutuminen töihin tai asunnon myynti velkojen suorittamiseksi ovat osoitus velallisen asianmukaisesta suhtautumisesta velkavastuutaan kohtaan. Velalliselta ei kuitenkaan vaadita ulosoton lisäksi muita suorituksia. Merkitystä voi kuitenkin olla sillä, että velallinen on hankkiutunut palkkatöihin, jotta ulosoton kautta kertyy velkojen maksuun varoja. Velallisen olosuhteet tulee ottaa huomioon arvioinnissa, koska jokin velallisen olosuhde voi osoittaa, että velallinen ei ole voinut hoitaa tai edes osoittaa haluaan hoitaa velkojaan. Esimerkiksi korkea ikä tai sairaus voi johtaa siihen, ettei velallinen voi parantaa ansaintakykyään eikä näin

ollen maksamaan velkojaan edes ulosoton kautta. Tällöin velallisen passiivisuudelle ei voida antaa yhtä suurta merkitystä kuin normaalitilanteessa.

Velkajärjestelyn merkitys sen osapuolille vaikuttaa arviointiin. Tarkastella tulee velkojan saatavan määrää ja tämän saatavan merkitystä velkojalle. Yksittäisen velan merkityksen katsotaan olevan suurempi yksityiselle velkojalle kuin luottolaitokselle tai valtiolle. Vertailua tulee suorittaa velkojan saaman suorituksen perusteella. Jos yksittäisperinnän kuten ulosoton kautta saatava suoritus ei ole paljon tai lainkaan suurempi kuin velkajärjestelymenettelyn kautta saatava, on menettelylle painava syy. Uuden oikeuskäytännön valossa on otettava huomioon kuitenkin se, että jos esteperuste on erityisen moitittava, ei pelkästään se, että vahingonkärsijänä on valtio, riitä painavaksi perusteeksi.

Myös menettelyn erityinen merkitys velalliselle on otettava huomioon. Erityinen merkitys voi olla se, että velkojen korot ovat niin suuret, etteivät velallisen suoritukset lyhennä lainakaan velan pääomaa ja näin velallinen ei voi koskaan vapautua velkavastuustaan. Samoin velallisen korkea ikä, sairaus, työkyvyttömyyseläke tai elatusvelvollisuus voi tehdä ansaintamahdollisuuksien parantamisesta mahdotonta, jolloin velka ei tule kohtuullisessa ajassa tai ollenkaan suoritetuksi. Myös merkitykselle sairaudesta parantumiselle voidaan ottaa huomioon. Kuitenkaan merkitys velalliselle ei toimi painavana syynä, jollei velallinen ole toimillaan osoittanut vastuunkantoa.

Painavien syiden soveltamiseen on tulossa lakimuutos vuonna 2015. Pitkän ajan merkitystä ollaan vähentämässä. Pitkä aika arviointiperusteena ei yksistään riitä painavan syyn olemassaoloon mutta ei myöskään välttämättä estä sen olemassaoloa. Tämä on linjassa nykyisen oikeuskäytännön kanssa. Kaikkien kolmen arviointiperusteen osalta on voimassa sama periaate. Kaikki perusteet on otettava huomioon, yhden arviointiperusteen pohjalta ei voida suoraan sanoa, onko tapauksessa käsillä painava syy vai ei. Painavien syiden osalta on tuomioistuimen aina tehtävä tapauskohtaista kokonaisharkintaa.

10 POHDINTA

Velkajärjestelyn mukaiset esteperusteet ovat hyvin erilaisia ja kattavat monenlaisia tilanteita. Tämä on välttämätöntä, koska velkaantumisen syyt voivat olla mitä moninaisimpia. Esteiden tulee torjua yhteiskunnallisen näkemyksen mukaan moitittavasti velkaantuneiden pääsy menettelyn piiriin, koska näin velkaantuneiden pääseminen velkajärjestelyyn voisi murentaa maksumoraalia ja olisi yleisen oikeudenmukaisuuden käsitteen vastaista. Esteen olemassaoloa pohdittaessa on ratkaisu perustettava kokonaisharkintaan. Velallisen yksilölliset piirteet kuten ikä ja ymmärrys velkaantumisen seuraamuksista vaikuttavat osaltaan harkintaan.

Kuitenkin on nähty kohtuulliseksi, että velkaantumisen moitittavuus ei seuraa velallista koko hänen elämänsä. Pitkän ajan kulumisen on nähty tekevän moitittavastakin velkaantumisesta anteeksiannettavaa yhteiskunnan silmissä. Velallinen on ikään kuin kärsinyt jo rangaistuksensa kantaessaan velkojaan ja niistä aiheutuneita ongelmia mukanaan tarpeeksi pitkään. Pitkän ajan kulumisen ei kuitenkaan yksin riitä. Velallisen on tullut myös toimillaan osoittaa vastuunkantoa veloistaan.

Velkojen anteeksiannon voi siis ansaita toimimalla oikein. Näin rohkaistaan velallista pyrkimään velkojensa maksuun tai ainakin osoittamaan pyrkimystä, vaikka täyttä varmuutta kykyyn täyttää velvollisuuksiaan kohtuullisessa ajassa ei olisi näköpiirissä. Myös velallista kohdanneet tavalliset arkielämän äkilliset elämänmuutokset kuten sairastuminen tai työttömyys voi puoltaa velallisen kohtelua keveimmin kriteerein.

Velkajärjestelyyn pääsyn merkitys velalliselle voi myös puoltaa menettelyyn pääsyä. Ainahan menettelyllä on positiivinen merkitys velalliselle, koska sen aikana velallinen pääsee eroon veloistaan. Mutta jos menettely on esimerkiksi velallisen työllistymisen ja tämän perheen toimeentulon kannalta erittäin merkittävää, on menettelyn aloittamiselle painavia syitä. Menettelylle voi olla myös velkojan kannalta eri merkityksiä. Tarkastelun kohteena tulee olla velkojan saatavan merkitys tämän itsensä toimeentuloon. Punnita täytyy velkojan mahdollisuuksia saada saatavalleen suoritus eri menettelyjen kautta. Tämä pohdinta korostuu velkojan ollessa yksityishenkilö. Toisaalta jos velkojana on suuri yhtiö tai valtio, voidaan tämän saatavan merkitystä pitää usein kohtuullisen vähäisenä. Uusimman oikeuskäytännön valossa ei kuitenkaan se, että vahingonkärsijänä on valtio, luo perustaa painavalle syyille velan ollessa rikosperusteinen. Tämä korostaa velkajärjestelyn tarkoitusta ylläpitää osaltaan yhteiskuntamoraalia.

Kaikessa painavia syitä koskevassa pohdinnassa palataan aina tarkastelemaan velallisen omaa toimintaa. Koska menettelyn ei haluta murentavan yhteiskunta- ja maksumoraalia, näin täytyykin olla. Pääsy velkajärjestelyyn tulee ansaita omalle esimerkillisellä toiminnalla velkaantumisen jälkeen. Vaikka kaikki muut painavat syyt puoltaisivat velkajärjestelyn myöntämistä esteestä huolimatta, ei sitä voida myöntää, jos velallinen on toiminut moitteellisesti.

Työn tavoitteena oli esitellä velkajärjestelyn esteet ja millä perusteilla menettely voidaan myöntää esteestä huolimatta. Työssä on käsitelty aihetta velkajärjestelylain, hallituksen esitysten ja oikeuskirjallisuuden kannalta melko kattavasti. Työssä käsiteltiin esteperusteita koskevia hovioikeuden ratkaisuja seitsemän kappaletta ja korkeimman oikeuden ratkaisuja 26 kappaletta. Painavia syitä tarkasteltiin kahden hovioikeuden ja yhdeksän korkeimman oikeuden ratkaisun kautta. Näiden kautta saatiin suhteellisen kattava kuva tämänhetkisestä oikeuskäytännön muodostamasta käsityksestä velkajärjestelylain 10 §:n ja 10 a §:n soveltamisesta. Aika näyttää, kuinka ensi vuoden lakimuutos tulee vaikuttamaan pykälien soveltamiseen.